

Başlangıç / Founded 2015

e-ISSN 2458-7672

Uluslararası Hakemli Tarih Araştırmaları Dergisi

TARİH VE GELECEK

Cilt 10, Yıl (MART 2024), Sayı 1

International Peer-Reviewed Journal of History

HISTORY & FUTURE

Volume 10, Year (MARCH 2024), Issue 1

Kapak Resmi: Mersin Silifke Uzuncaburç
Diokaesareia Antik Kenti - Sütunlu Cadde
Kaynak: Arkeolojik Haber
<https://www.arkeolojikhaber.com/>

Tarih ve Gelecek

Uluslararası Hakemli Tarih Araştırmaları Dergisi

History and Future

International Peer-Reviewed Journal of History Researches

VOLUME 10, ISSUE 1 – MARCH 2024

CİLT 10, SAYI 1 - MART 2024

Sayı Editörü / Issue Editor

Doç. Dr. Celal ÖNEY

Muş Alparslan Üniversitesi / Muş

Yalın Dili / Publication Language

Türkçe / English

Yabancı Dil Editörü (İng)

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut AKAR

+904362491552

Email: tarihgelecek@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jhf>

Adres: Muş Alparslan Üniveristesi, Fen Edebiyat Fakültesi / Tarih Bölümü
Muş /Merkez

*Uyarı 1. Bu dergide yer alan makalelerdeki görüşler, bu görüşlerden doğabilecek hukuki ve cezai sorumluluklar, varsa yazım eksiklikleri ve hataları makale sahiplerine ait olup **TARİH VE GELECEK** dergisini bağlamaz.*

*Uyarı 2. Dergide yayımlanan eserlerin **te lif hakları** yazarlarına aittir. Bu nedenle **TARİH VE GELECEK DERGİSİ** eserini yayımladığı yazara ücret ödemez. Yazardan izin alınmadan eserin çoğaltılması, basılması veya ticari amaçlar için kullanılması yasaktır. Lütfen yazar ile iletişime geçmek için iletişim bilgilerinin yer aldığı eserin ilk sayfasına bakınız.*

DERGİ HAKKINDA

Tarih ve Gelecek Dergisi (Journal of History and Future), 2015 yılında yayın hayatına başlamış olup geniş ölçekte Tarih dar ölçekte ise Arkeoloji, Sanat Tarihi, Yerel Tarih, Sözlü Tarih, Tarih Metodolojisi ve Dinler Tarihi alanlarında özgün çalışmaların yayınlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş bir dergidir. Tarih ve Gelecek Dergisi, uluslararası hakemli bir dergidir. Açık Erişim Politikası'nı benimseyen dergimiz, gönderilen eserlerin değerlendirmesinde Kör Hakemlik sistemini kullanmaktadır. Dergimiz yayımladığı eserlere doi numarası atama yetkisine sahiptir. 7. yılına giren Tarih ve Gelecek Dergisi her yıl 4 sayı (Aralık, Mart, Haziran ve Eylül) yayınlayarak yayın hayatını sürdürmektedir. Dergimizi tarayan indekslerin sayısı her geçen gün artmakla birlikte dergimiz her sayısında kalitesini bir adım öteye taşımaya çalışarak Impact Factor'ünü artırmayı hedeflemektedir. Dergimize gönderilen eserler Turnitin intihal programından geçirilerek olası intihallerin önüne geçilmesine önem verilmektedir. Alanında uzman hakemlere gönderilen eserlerin en az 2 hakemin "Olur"u ile yayınlayan dergimiz, alanına katkı yapabilecek özgün eserlerin tercih edilmesine özen göstermektedir. Tarih ve Gelecek Dergisi an itibariyle E- DERGİ şeklinde yayımlanmaktadır.

AMAÇ

Tarih ve Gelecek dergisinin amacı Tarih alanında özgün eserlerin akademik bir süzgeçten geçirildikten sonra yayınlanması için çaba sarf etmektir.

KAPSAM

Tarih ve Gelecek dergisi kapsam olarak geniş ölçekte Tarih dar ölçekte ise Arkeoloji, Sanat Tarihi, Yerel Tarih, Sözlü Tarih, Tarih Sosyolojisi, Tarih Felsefesi, Dinler Tarihi, Tarih Metodolojisi, Edebiyat Tarihi, Bilim Tarihi, Felsefe Tarihi, Eğitim Tarihi ve Uluslararası İlişkiler alanlarını kapsamaktadır.

YAYIN İLKELERİ

- Tarih ve Gelecek Dergisi, uluslararası düzeyde bilimsel niteliklere sahip çalışmalarını yayımlayarak Tarih alanında bilgi birikimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.
- Dergiye gönderilen çalışma metninin tamamı, büyük bir bölümü daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır.
- Derginin yazım kuralları, atıf ve kaynak stiline göre düzenlenmemiş çalışmalar dikkate alınmaz.
- Tarih ve Gelecek Dergisi, yılda dört kez (Aralık, Mart, Haziran ve Eylül) aylarında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
- Derginin yayın dili Türkçe veya İngilizce'dir.
- Dergide yayımlanacak makaleler, öncelikle kendi alanlarına uygun araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmış özgün ve akademik çalışmalar olmalıdır. Dergiye gönderilen çalışmalar başka bir yerde yayımlanmış ya da yayımlanmak üzere gönderilmiş olmamalıdır. Dergimize yapılan gönderiler Turnitin intihal tespit programı ile taranmaktadır. İntihal tespit edilen yazılar hakem sürecine dâhil edilmeden reddedilir.
- Gönderilen yazılar öncelikle şekil açısından incelenir. Yayın ve yazım ilkelerine uyulmadığı görülen yazılar, içerik incelemesine tabi tutulmadan gerekli düzeltmelerin yapılması için yazara iade edilir.
- Yayımlanmayan yazıların dergi arşivinde saklı tutulur.
- Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen yazılar, ön incelemesi yapıldıktan sonra yayın kurulu tarafından belirlenen konunun uzmanı hakemlere gönderilir. En az iki olumlu hakem raporu ile yazının yayımlanmasına karar verilir. İki hakemin olumsuz görüş belirtmesi halinde ise yazı yayımlanmaz. Aynı makale için olumlu ve olumsuz hakem raporları mevcut olduğunda yazı ya editör tarafından ret edilir ya da bir hakeme raporuyla daha desteklenerek kabul veya ret kararı verilir.
- Sayı hakemlerinin isimleri derginin ilgili sayısında yer alır.
- Yayımlanan makaleler için yazara telif ücreti ödenmez.

- Burada Belirtilmeyen hususlarda karar yetkisi, Baş Editörlere aittir

MAKALE YAZIM KURALLARI

MAKALENİN TÜRKÇE VE İNGİLİZCE BAŞLIĞI

- Türkçe ve İngilizce Başlık yer almalı
- Kısa, anlaşılır ve özgün olmalı
- Türkçe ve İngilizce başlık anlamsal olarak birbiri ile uyumlu olmalı
- İngilizce başlıkta özellikle imla kurallarına dikkat edilmeli
- Başlık makalenin konusunu tam olarak yansıtabilmeli
- Başlık hazırlanırken makale çalışmasının sınırlaması başlığa yansıtılmalı, yani çalışmanın hangi dönemi, hangi yıllar arasını kapsadığı kesin bir şekilde belirtilmeli
- Bir inceleme, Bir Analiz, Bir Değerlendirme, Bir Bakış ve Bir Örnek gibi kelimeler ile biten başlıklar olmaz.
- Başlık bir soru kelimesi içermeli, makalenin sorunsalını tam yansıtmalı

MAKALENİN ÖZETİ VE ASTRACT

- Özet ve Abstract makale çalışmasından ayrı ve kendi içinde bir bütünlüğü olarak kaleme alınmalı
- Özet ve Abstract arasında anlamsal bir uyum olmalı
- En az 300 en fazla 400 kelimededen meydana gelmeli
- Abstract kaleme alınırken mutlaka İngilizce diline hâkim birisinden yardım alınmalı
- Her iki dil için de imla kuralları gözetilerek yazılmalı
- İki paragraftan oluşmalı
- Özet ve Abstract bir bütün olarak kaleme alınarak ilk paragrafta yazarın neyi, neden ve nasıl kaleme aldığı ikinci paragrafta ise yazarın ulaştığı sonuçlardan kapsayıcı bir sonuç cümlesi yazarak okuyucunun bu makaleyi neden okuması gerektiğini belirlenen kelime sınırlaması içinde kalarak tartışmasını yapması beklenir.
- Özet ve Abstract alanında dipnot kullanılmaz
- Özet ve Abstract, her iki dilde de temiz anlaşılır, genellikle tek yargılı cümleler kullanılarak kaleme alınmalı.

ANAHTAR KELİMELEER / KEYWORDS

- Makale çalışmasını vurgulamalı
- Tek kelimeler tercih edilmeli
- İngilizce kelime yazarken kelime anlamları üzerinde durulmalı
- Eşit sayıda olmalı
- En az 3 kelime olmalı
- İngilizce kelimelerin hecelenmesine dikkat edilmeli
- Rakam kullanılmamalı

GİRİŞ

- Makale yazımında en son bölüm olarak kaleme alınmalı
- Giriş bölümü yazarın düşüncelerini içereceğinden bu bölümde dipnot kullanılmaz
- 3 sayfayı geçmemeli
- Numaralandırma burada uygulanmaz
- Giriş bölümünde yazar tartışmaya girmez

• Makalenin okunmasını ve atıf alma potansiyelini artırmak için giriş bölümü makale çalışmasının adeta reklamı içeren bölüm bu nedenle cümleler net ve yargılar tek olmalıdır.

• Yazar bu bölümde çalışmasının problematiğini net bir şekilde açıklamalı, seçtiği bu problemi ne tür varsayımlar kullanarak tutarlı bir problem olduğunu ortaya koymalı, bu problemi çözümlerken seçmiş olduğu araştırma yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler vererek problematiğin dâhil olduğu literatürün ne tür kaynaklardan meydana geldiği, hangi kaynaklara ulaşabildiği ve hangi kaynaklara ulaşamadığını, arşiv kaynaklardan nasıl yararlandığı, kaynakları nasıl topladığı, nasıl bir fişleme yöntemi kullandığı ve kaynakları okurken nasıl bir yorumlama içerisinde olduğunu dile getirerek okuyucuya çalışmasının nasıl şekillendiğini açıklamalıdır. Makale konusunun ait olduğu literatüre olan hâkimiyetini okuyucuya göstermek açısından ilgili konunun birincil ve ikincil kaynaklarının neler olduğunu, kendisinin bu kaynakları analiz ederken ortaya konulan varsayımların hangi kaynaklar tarafından cevaplandığını ve hangilerinin cevaplanmadığının bir tartışmasını yaparak kalem aldığı bu çalışmanın, ilgili literatürün hangi eksikliğini doldurduğunu ve nasıl bir farklı bakış açısı kazandırdığını okuyucuya anlaşılır bir şekilde sunmalıdır.

• Tartışma bölümü hakkında fazla bilgi vermeden o bölüm içeriğine değinerek vardığı sonuçlar hakkında belirli ipuçları vererek okuyucuyu meraklandırmalı

• Giriş bölümü de özet bölümü gibi makale çalışmasından bağımsız bir şekilde düşünülerek kaleme alınmalı ve belli bir kurgusunun önceden hazırlanması gerekmektedir.

• Bu bölümde gereksiz tartışmalara girilmemeli okuyucu bu bölümde bilgilendirilerek hemen tartışma bölümüne sevk edilmelidir.

• Okuyucu giriş bölümünü okuduğunda, yazarın tutarlı olduğunu, konunun literatürüne hakim olduğunu, ortaya koyduğu varsayımların peşine düştüğünü, bu varsayımları doğrulamak veya yanlışlamak için birincil ve arşiv kaynaklarına ulaştığını veya ulaşmaya çalıştığının izlenimini edinmeli.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

- Bir makale çalışmasını en önemli bölümü bu bölümdür
- Yazarın iddiaları bu bölümde başladığı için atıf verme bu bölümle başlar ve bu bölümde biter
- Yazar atıf ve kaynakça stil ve kuralları hakkında bilgili olmalı ve çalışmayı göndereceği derginin stil isteklerini göz önünde bulundurmalı
- Yazar bu bölümde problematiğini ispatlamalı
- Gereksiz tartışmalardan uzak durularak okuyucuya bilinen ve kolay bir şekilde erişebileceği bilgi vermekten ve bilgi tekrarlarından uzak durmalı
- Girişte açıklanan sınırlamaya bu bölümde mutlaka uymalı
- Yazar bu bölümde ortaya koyacağı her pozitif ve negatif iddialarını kanıta dayandırmalı
- Bu bölümde bağımsız bir bölüm olduğundan dolayı kurgusu yapılmalı ve belli bir hiyerarşik sıralamaya dayandırılmalı
- Bu bölümde kullanılacak başlıklandırma kısa ve net olmalı ve ayrıca çok fazla alt başlık uygulamasına gidilmemeli
- Her başlık en az iki paragraf ile açıklanmalı
- Her paragraf bir soruya cevap arayacağı için paragraflar kendi içerisinde tutarlı olmalı, her paragrafın giriş gelişme ve sonuç bölümünden oluştuğu akılda tutulmalıdır
- Her başlık altında yer alan paragraflar belli bir kurgusallığa göre sıralanmalı ve aralarında birbirlerini bağlayan cümleler özenle oluşturulmalıdır.
- Bu bölüm yazarın kalitesini, araştırma üslubunu, edinmiş olduğu yazma alışkanlığını, metodolojiye olan hakimiyetini, yazım ve dil bilgisine olan yetkinliğini, makale konusunu ele alırken yapmış olduğu felsefeyi ve bu felsefe çerçevesinde geliştirmiş olduğu sorular ve bu sorulara cevap ararken kullandığı kaynaklar hakkında okuyucuya izlenim vereceğinden oldukça önemlidir.
- Bu bölümde kullanılacak atıflar, metinde yer alacak tablolar, resimler ve şekiller uygun bir

sıralama içerisinde olmalı ve okuyucunun bilgi edinmesi kolaylaşması gerektiğinden yazarın bilgisayar kullanma beceresi ile doğru orantılı olacağından yazarın önceden antrenmanlı olması gerekmektedir.

• Bu bölümde kullanılacak tablo ve şekiller hem yorumlanmalı hem de okuyucuların bu materyallere kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamak açısından künyeleri veya buldukları adresler çok net bir şekilde hem atıfta hem de kaynakçada belirtilmelidir.

• Künyesi olmayan veya oluşturulamayan materyaller bu bölümde yer almamalı

• Yazarın kendisinin üretmiş olduğu resim, şekil veya ses kaydı gibi materyaller kullanılıyorsa yazar bunların künyelerini oluşturmalı ve İnternette okuyucuların erişebileceği sanal arşivlerde barındırarak okuyucuya kanıtlamak için atıf ve kaynakçada tam adreslerinin verilmesine dikkat edilmeli,

• Çok gerekmedikçe direkt atıftan kaçınılmalı ve makale çalışmasının tümü yazarın kendi cümleleriyle oluşturulan anlatım ile sağlanmalıdır.

• Blok ve tıpatıp alıntılama yapılmamalıdır.

• Mümkün olduğu kadar kendine atıftan kaçınılmalıdır.

• Arşiv belgeleri metindeki anlatımda yer alan iddiaları destekleyici veya çürütücü şekilde kullanılmalı belgelerin Latinize edilmiş versiyonunu veya transkripsiyonu metinde kullanılmamalıdır.

• Konu ile ilgili Türkçe kaynaklar araştırılmalı ve mutlaka bu kaynaklardan yararlanılmalıdır.

• Yabancı makalelerin yorumlanarak çevrilmesi ve bu çevirinin yazarın kendi eseriymiş gibi yeni bir makale çalışması olarak yansıtılması hem bir intihal çeşidi olduğu hem de bu tür çalışmaların her ne kadar intihal programlarında benzerlik üretmese de literatürü bilen hakemlerin bu girişimi kolay bir şekilde tespit edip ortaya çıkaracağı unutulmamalıdır.

• Yazar atıf verirken kullanacağı kaynağın yazarının ismiyle başlamalı ve bu yazarın belirttiklerini anlamsal olarak bozmadan kendi kelimeleri ile kurgulayıp öyle vermeli. Aksi taktirde yazarın yorum nerede başlıyor ve nerede bitiyor ve ayrıca atıf verdiği yazarın iddiası nerede başlıyor nerede bitiyor bilinmez. Yani demek istenilen şu ki yazar genel geçer bilgilere atıf vermemeli sadece çalışmasına katkı yapan ve yazara yol gösteren kaynaklara atıf vermeli ve verirken de hemen belirtmeli.

• Bu bölüm yazarın atıf kullandığı bölüm olduğundan dolayı yazarın kaliteli bir literatür taraması yapıp yapmadığı ve fişleme konusundaki tecrübesinin ne derecede olduğu bu bölümde kendisini göstereceğinden yazarın çok dikkat etmesi gerekmektedir.

• Bu bölüm çok fazla uzun olmamalı genel olarak en az 5 en fazla 8 sayfa olmalı ve yine en az 2 ve en çok 3 ana bölümden oluşmalıdır. Bölümlemeyi Tez yazımındaki gibi bölümleme olarak görülmemeli gizli olarak makalede uygulanmalıdır. Aksi taktirde makalenin uzaması gereksiz bölümleme veya yetersiz bölümleme olması durumunda okuyucunun yaklaşımı negatif yönde olacaktır.

• Bu bölüm yazarın paragrafa ve kurguya olan yetkinliğinin etkisi altında olacağından antrenmanlar yapılmamdan kaleme alınmamalıdır.

• Gereksiz dipnot kalabalığından kaçınılmalı

• Bu bölümde çoklu atıflar verilirken kaynakçaya da yansımaları unutulmamalı ayrıca tekrar eden atıfların numaralandırılması iyi takip edilmeli

• Bir kaynağa bir den fazla atıf yapılırken verile sayfa numaraları tutarlı olmalı

SONUÇ

• Sadece yazarın analizinden meydana gelir

• Yazar kendi çıkarımlarını belirteceği için kimseye atıf vermez ve dolayısıyla bu bölümde atıf kullanılmaz

• En az iki paragraftan oluşmalı ve tutarlılık ön planda olmalıdır.

• Yazar öneri ve tavsiyelerde bulunacağı gibi yaptığı makale çalışmasının hangi alanlarda eksik kaldığını belirtebilir

• Gereksiz yerme ve tavsiye durumundan kaçınılmalı, makalenin çalışma konusunun dışına çıkılmamalıdır

- Bilimsellik ön planda olmalıdır
- Yazar isterse çıkarımlarını numaralandırarak da verebilir
- Bu bölüm, çalışmanın konusunu çalışmak isteyen araştırmacılara da bir yol gösterici özelliğe sahip olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Manuel olarak yazılacaksa çok dikkat edilmeli
- Tartışma bölümünde kullanılan dipnotların tümü kaynakçada gösterilmeli
- Zotero gibi kaynakça oluşturma programı kullanılması yazarın daha disipline olmasını sağlayıp konu ile ilgili bulunan literatürün düzgün bir şekilde fişlendiği taktirde atıf ve kaynakçada problem yaşanmasının önüne geçilecektir.
- Alfabetik sıralamaya dikkat edilmeli ve özellikle makale gibi süreli kaynakların yayınlandığı sayfa aralıkları dikkatli bir şekilde girilmeli
- Makale çalışmasında kullanılan resim, şekil ve grafiklerin künyeleri kaynakçada verilmeli
- Kullanılan gazetelerin de künyeleri oluşturulmalı ve kaynakçaya eklenmelidir.
- Makale çalışmasının verileceği dergi atıf stili mutlaka iyi incelenmeli makale yazımına bu inceleme yapıldıktan sonra başlanmalıdır.

EKLER

- Bu bölüm kaynakçadan sonra olmalı
- Makale metni içerisine yerleştirilmeyen resim, grafik, şekil ve haritalar bu bölümde belli bir sırtlandırma dâhilinde hazırlanır
- Her materyale künye oluşturulur ve bu künyeler derginin belirttiği kurallar çerçevesinde kaynakçaya eklenir,
- Genel bir başlıklandırılmadan kaçınılmalı
- Telif olan materyallere dikkat edilmeli kaynağı net olarak yazılmalıdır.
- Bu bölüme tablo eklenmemeli, tablolar metin içerisinde kullanılmalı ve yorumlanmalıdır.

Bu yazının her hakkı Tarih ve Gelecek Dergisi'ne aittir. Kopyalanamaz ve Çağaltılamaz.

MAKALELERİN YAYIMLANMASINI ENGELLEYEN ÖNEMLİ HUSUSLAR

- Editör Kurulunun uygun görmediği,
Yazar ORCID tahsis numarası olmayan,
Yazar üye ve künye bilgileri yeterli olmayan,
Dergi yazım kurallarına göre hazırlanmamış,
İki yazardan fazla yazarı olan,
Türkçe, İngilizce özeti olmayan veya düzgün hazırlanmayan,
Klasik sayfa altı dipnot sistemi kullanılmayan,
Editörler Kurulu'nun özel kararı dışında, yazarın yılda bir makale sayısını aşan,
Editör ön incelemesinde içerik, düzen, kaynak, değerlendirme, yöntem, dil vs. bakımından yetersiz görülen,
Editörler Kurulu'nun özel kararı dışında, 8 sayfadan az, 30 sayfadan fazla olan,
Derginin basım ve yayım sürecine girmesine kadar değerlendirme süreci tamamlanamayan,
Hakemlerin düzeltme isteklerini itinalı bir şekilde yerine getirmeyen
Editörün iletişim girişimlerini cevapsız bırakma veya zamanında geri bildirim yapmama
Derginin ilgili sayı kapasitesini aşan makaleler değerlendirmeye alınmaz/yayımlanmaz.
Yabancı makalelerin yorumlanarak çevrilmesi ve bu çevirinin yazarın kendi eseriymiş gibi yeni bir

makale çalışması olarak yansıtılması

- Dergimize gönderilen yazılar, geniş ölçekte Tarih dar ölçekte ise Arkeoloji, Sanat Tarihi, Dinler Tarihi, Yerel Tarih, Sözlü Tarih, Tarih Sosyolojisi, Tarih Felsefesi, Dinler Tarihi ve Tarih Metodolojisi alanlarını kapsamaktadır. Başvuruda bulunan eserler bilime katkısı olan özgün çalışmalar olmalı ve aşağıda belirtilen nitelikleri taşımalıdır
- Türkçe ve yabancı dildeki başlıklar; yazının kapsamıyla uyumlu; yazının konusunu kısa, açık ve yeterli ölçüde yansıtmalıdır
- Türkçe ve yabancı dildeki en az 150-200 kelimelik özetler; yazının amacını, kapsamını, ara başlıklarını ve sonuçlarını yansıtmalıdır.
- Türkçe makalelerin başına Türkçe ve İngilizce; İngilizce makalelerin başına Türkçe ve İngilizce; özet eklenmelidir. Türkçe ve yabancı dildeki özetlere beş kelimelik anahtar kelime eklenmelidir.
- Makaleler, dil ve ifade bakımından dilbilgisi kurallarına uygun olmalı, makalede açık ve yalın bir anlatım yolu izlemeli, ayrıca amaç ve kapsam dışına çıkan gereksiz bilgilere yer verilmemelidir.
- Makalenin hazırlanmasında bilinen bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Makalede kullanılan şekil, tablo, fotoğraf ve diğer belgeler, bilimsel kurallara uygun olarak hazırlanmalı, yazının amacına ve kapsamına uygun olarak seçilmeli, makalede değinilmemiş gereksiz belgelere ve kaynaklara yer verilmemelidir.
- Makalede kullanılan tabloların üstünde; şekil, figür, resim, harita ve belgelerin altında kolayca anlaşılır biçimde yalın ve yeterli bir açıklama bulunmalıdır.
- Makalede kullanılan kaynaklar yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmeli, kullanılan her belge kaynaklar kısmında yer almalı, ancak yazıda değinilmeyen belgelere kaynaklar kısmında yer verilmemelidir.
- Sonuçlar, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı, ana çizgileriyle ve öz olarak verilmeli, metinde sözü edilmeyen veri ya da bulgulara sonuçta yer verilmemelidir.
- Yazarın adı hemen başlığın altında bulunmalı, “*” dipnotuyla unvanı ve çalıştığı kurum yazılmalıdır. Makaleyi gönderen kişi ayrıca iletişim için adresini, telefon numaralarını ve e-postasını açık olarak yazmalıdır.
- Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu’na uyulmalıdır.
- Çeviri (tercüme) gönderenler, orijinal metnin bir örneğini ve bibliyografik künyesini de dergiye iletmelidir.
- Gönderilen makaleler 35 sayfayı geçmemelidir (Önemine binaen daha uzun makaleler Yayın Kurulu kararı ile yayımlanır.).
- Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü hukuki, cezai ve bilimsel sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir. Dergi ile hiçbir şekilde bağlayıcılığı yoktur. Yazar, burada bulunan tüm ilkeleri peşinen kabul etmiş sayılır.
- **MAKALENİN SAYFA YAPISI**
- Makaleler sayfa yapısı, yazım ve kaynakça bakımından aşağıdaki biçimde düzenlenmiş olmalıdır:
- Türkçe Başlık
- Türkçe Öz (160 Sözcük)
- Türkçe anahtar kelimeler (5 adet)
- İngilizce başlık
- İngilizce ABSTRACT çok önemlidir, eserin Türkiye dışında taranması ve doğru bir şekilde bulunması için özetin Türkçe özetle tutarlık göstermesi ve anlaşılır olması gerekmektedir. (160 Sözcük)
- İngilizce anahtar kelimeler (5 adet)
- Yazar hakkında bilgi dipnotu (Ünvan, Çalıştığı Kurum, Email ve Orcid Numarası) mutlaka olmalı
- Giriş : Yazar giriş bölümünde eserin problemi, hedefleri, temel amacı, yöntemi ve ilgili alan yazın tartışmasını mutlaka yapmalıdır.
- Tartışma Bölümü

- En az iki başlık içermelidir
- Sonuç
- Ekler
- Çalışmada başlıklar;
- 1. -----
- 1.1. -----
- 1.1.1.----- biçiminde olmalıdır.
- Kısa alıntılar, tırnak (“) arasında, metin içinde ve istenirse italik olarak yazılır. Beş satırı aşan alıntı yazılar yine tırnak (“) içinde, italik, 9 punto, sağdan ve soldan 1 cm. içeride ayarlanarak yazılır.
- Dipnot sistemimiz klasik (Sayfa altı) dipnot sistemi CMS’dir (Chicago Manuel of Style 17. Edition Full Note) Dipnot verirken ve kaynakça oluştururken Zotero Programını kullanmanızı tavsiye ediyoruz. Program ili ilgili eğitici videolar https://www.youtube.com/playlist?list=PLty-xcfaLVH5UQGSDyW_TaeEKfViNvVS7
- Dipnotların ve kaynakçanın hiçbir alanında bold özellik kullanılmaz.
- Tablo başlık noları, şekilde görüldüğü (Tablo 1.) gibi numaralanır, hepsi aynı puntoda olmak şartıyla 8 veya 9 punto, bold, öncesi ve sonrası 6 nk, satır aralığı En az 13 nk. ve 1 cm. içeriden Times New Roman karakteri ile yazılır. Tablo başlıkları, aynı puntoda, kelimelerin ilk harfleri büyük ve sağa yaslı olarak yazılır. Tablo içi yazılar başlıkla aynı punto ve öncesi ve sonrası sıfır (0) aralıklı olmalıdır. Bununla birlikte, metin içinde uygun düşmesi halinde, başlıkları ve iç yazıları, normal metin ile aynı puntoda olabilir.
- Şekil, figür, grafik, resim, harita vb.’de başlıklar altta, öncesi 6 nk, ve sonrası sıfır (0) nk., başlık noları 1 cm. içeride, bold, sıralı, hepsi aynı puntoda olmak şartıyla Times New Roman 8 veya 9 punto, “Şekil 1., Resim 1.” şeklinde, başlıkları ise aynı puntoda, normal ve kelimelerin ilk harfleri büyük olarak yazılır. Bunlar için kaynak gösterimi CMS’dir (Chicago Manuel of Style 17. Edition Full Note)
- Kaynakça (Chicago Manuel of Style 17. Edition Full Note) stiline göre hazırlanır.
- Kaynakçada sıra numarası verilmez
- Makale teslim edilirken;
- Yayınlanması istenen makaleler, yayın ve yazım ilkelerine göre hazırlanıp dergipark.gov.tr/jhf adresinden dergi sistemine yüklenerek gönderilecektir.
- Hakemlerden olumlu rapor alamayan ve dergimiz yazım kurallarına göre hazırlanmayan makaleler yayınlanmaz, yazarına iade edilmez; bu konuda idari ve adli bir sorumluluk kabul edilmez.

ETİK KURALLARI

TR Dizin Etik kurallar başlığı altında aşağıdaki hususlara uyulmalıdır.

Sosyal bilimler dahil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

Bu başlık altında, hakem, yazar ve editör için ayrı başlıklar altında etik kurallarla ilgili bilgi verilmelidir.

Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.

Ulusal ve uluslararası standartlara atıf yaparak, dergide ve/veya web sayfasında etik ilkeler ayrı başlık altında belirtilmelidir. Örneğin; dergilere gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)’un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.

Etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makale ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir.

YAZARLAR

Gönderilen makalenin akademik alanlara katkı sunacak nitelikte olması yazarın sorumluluğundadır.

Çalışmaların özgün olması ve araştırmaya dayalı olması gerekmektedir. Makalede ismi yazılacak olan diğer yazarların araştırmaya katkı sağladığından emin olunmalıdır. Akademik katkısı olmayan kişilerin ilave yazar olarak gösterilmesi veya katkı sırası gözetilmeksizin, unvan, yaş ve cinsiyet gibi bilim dışı ölçütlerle yazar sıralaması yapılması bilim

etiğine aykırıdır.

Her ne kadar intihal taraması dergi tarafından yapılacaktır da akademik onursuzluk olan intihalin sonuçları tamamen yazara yönelecektir.

Makale aynı anda farklı dergilere gönderilmemelidir ve daha önce başka bir dergiye gönderilmiş olmamalıdır.

Dergiye makale gönderen yazarların derginin yayım ve yazım ilkelerini okuduğu ve kabul ettiği varsayılır ve yazarlar bu ilkelerde kendinden beklenenleri taahhüt etmiş sayılmaktadır.

Atıflar ve kaynakça gösterimi eksiksiz olmalıdır.

HAKEMLER

Hakemler dergide yayımlanacak makalenin akademik kalitesinin en temel tespit edicisi olduklarının bilinciyle davranmalı ve akademik kaliteyi artırma sorumluluğuyla değerlendirme yapmalıdır.

Hakemler, yalnızca uygun bir değerlendirmeyi yapmak için gereken uzmanlığa sahip oldukları, kör hakemlik gizliliğine riayet edebilecekleri ve makaleye dair detayları her şekilde gizli tutabilecekleri makalelerin hakemliğini kabul etmelidirler.

Makale inceleme süreci sonrasında da incelenen makaleye dair herhangi bir bilgi hiçbir şekilde başkalarıyla paylaşılmamalıdır.

Hakemler, yalnızca makalelerin içeriğinin doğruluğunu ve akademik ölçütlere uygunluğunu değerlendirmelidir. Makalede ortaya konan düşüncelerin hakemin düşüncelerinden farklı olması değerlendirmeyi etkilememelidir.

Hakem raporları objektif ve ölçülü olmalıdır. Hakaret içeren, küçümseyici ve itham edici ifadelerden kesinlikle kaçınılmalıdır.

Hakemler, değerlendirme raporlarında yüzeysel ve muğlak ifadelerden kaçınılmalıdır. Sonucu olumsuz olan değerlendirmelerde sonucun dayandığı eksik ve kusurlu hususlar somut bir şekilde gösterilmelidir.

Hakemler, kendilerine tanınan süre içerisinde makaleleri değerlendirmelidir. Şayet değerlendirme yapmayacaklarsa, makul bir süre içerisinde dergiye bildirmelidirler.

EDİTÖRLER

Editörler, dergi politikasında belirtilen ilgili alanlara katkı sağlayacak makaleleri değerlendirme sürecine kabul etmelidir.

Editörler, kabul veya ret edilen makaleler ile herhangi bir çıkar çatışması/ilişkisi içinde olmamalıdır.

Editörler bir makaleyi kabul etmek ya da reddetmek için tüm sorumluluğa ve yetkiye sahiptir.

Hakemlerin ve yazarların isimlerinin karşılıklı olarak gizli tutulması editörlerin sorumluluğudur.

Yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin intihal taraması ve böylece akademik onursuzluğun önüne geçilmesi için editörler gerekli çabayı göstermelidir.

Dergiye gönderilen makalelerin ön inceleme, hakemlik, düzenleme ve yayımlama süreçlerinin vaktinde ve sağlıklı bir şekilde tamamlanması editörlerin görevidir.

Editörler dergiye katkısı olmayan kişileri yayın kurulu üyesi veya yardımcı editör olarak göstermemelidir.

MAKALELERİN YAYIMLANMASINI ENGELLEYEN ÖNEMLİ HUSUSLAR

- Editör Kurulunun uygun görmediği,
- Yazar ORCID tahsis numarası olmayan,
- Yazar üye ve künye bilgileri yeterli olmayan,
- Dergi yazım kurallarına göre hazırlanmamış,
- İki yazardan fazla yazarı olan,
- Türkçe, İngilizce özeti olmayan veya düzgün hazırlanmayan,
- Klasik sayfa altı dipnot sistemi kullanılmayan,
- Editörler Kurulu'nun özel kararı dışında, yazarın yılda bir makale sayısını aşan,
- Editör ön incelemesinde içerik, düzen, kaynak, değerlendirme, yöntem, dil vs. bakımından yetersiz görülen,
- Editörler Kurulu'nun özel kararı dışında, 8 sayfadan az, 30 sayfadan fazla olan,
- Derginin basım ve yayım sürecine girmesine kadar değerlendirme süreci tamamlanamayan,
- Hakemlerin düzeltme isteklerini itinalı bir şekilde yerine getirmeyen
- Editörün iletişim girişimlerini cevapsız bırakma veya zamanında geri bildirim yapmama
- Derginin ilgili sayı kapasitesini aşan makaleler değerlendirmeye alınmaz/yayımlanmaz.

YAYIN SIKLIĞI

Tarih ve Gelecek Dergisi her yıl 4 sayı (Aralık, Mart, Haziran ve Eylül) yayımlayarak yayın hayatını sürdürmektedir.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Hakem Değerlendirme Süreci

Hakem değerlendirme sürecinin amacı, nitelikli ve özgün bilimsel çalışmaların yayınlanmasını sağlamaktır. Tarih ve Gelecek Dergisi'nde yayımlanan bütün makaleler hakemli olup, yayımlanması amacıyla gönderilen her makale aşağıda ifade edilen hakem değerlendirme sürecinden geçmektedir.

Ön Değerlendirme

Dergiye gönderilen tüm yazılar önce Editör ve Yayın Komisyonu tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulur. Dergi kapsamına girmeyen veya bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da bazı değişiklikler istenebilir. Bu aşamada, hiçbir makale, olumlu hakem raporu olmadan editör tarafından yayına kabul edilemez.

Hakem Değerlendirmesi

Tarih ve Gelecek Dergisi, sürecin her aşamasında, hakemlerin ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift kör hakemlik sistemini kullanmaktadır.

Ön değerlendirme aşamasını geçen yazılar, editör ve/veya yazı kurulu tarafından belirlenen üç hakeme gönderilir. Hakemler, uzmanlık alanları göz önünde bulundurularak hakem havuzundan seçilmektedir.

Hakemler kendilerine gönderilen yazıları; orjinallik, metodoloji, literatüre katkı, bulguların sunumu ve sonuçların desteklenmesi ve daha önce yapılan çalışmalardan yararlanma açısından değerlendirirler. Hakemler makaleyi kabul edebilir, reddedebilir veya yazarlardan biçime ve/veya öze yönelik düzeltme yapmalarını isteyebilirler. Bir makalenin yayına kabul edilebilmesi için, en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi gerekmektedir.

Hakem veya hakemlerin düzeltme istemeleri durumunda, yazar(lar), hakemler tarafından yapılan eleştiri ve önerileri göz önünde bulundurarak istenen düzeltmeleri en geç 30 gün içerisinde tamamlayarak Yayın Komisyonu'na tekrar gönderirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

Son Değerlendirme

Hakemler tarafından olumlu görüş bildirilerek yayımlanma aşamasına gelen tüm makaleler için son değerlendirme, Yayın Komisyonu tarafından yapılır. Yayın Komisyonu tarafından "yayıma uygundur" kararı verilen makaleler yayım sırasına alınır.

Hakem Değerlendirme Süresi

Tarih ve Gelecek Dergisi; ön değerlendirme aşaması 1 hafta, hakem değerlendirme aşaması 5 hafta ve son değerlendirme aşaması 1 hafta olmak üzere bir makalenin toplam hakem sürecini 6 hafta (40 gün) içerisinde tamamlamayı hedeflemektedir. Tarih ve Gelecek Dergisi'ne makale gönderen yazar(lar), Dergi'nin söz konusu hakem değerlendirme koşullarını ve sürecini kabul etmiş sayılırlar.

- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilen yazılar, önce Yayın Kurulunca dergi ilkelerine uygunluk açısından bir ön değerlendirmeye tabi tutulur. Dergi kapsamına girmeyen veya bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da bazı değişiklikler istenebilir. Yayın için teslim edilen makalelerin değerlendirilmesinde akademik tarafsızlık ve bilimsel kalite en önemli ölçütlerdir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne yayın kurallarına uygun olarak gönderilen makaleler, değerlendirilmek üzere o alandaki çalışmalarıyla tanınmış iki hakeme gönderilir. Tarih ve Gelecek Dergisi, sürecin her aşamasında, hakem ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift-kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Hakem raporlar beş yıl süreyle saklanır. Makaleyi değerlendiren iki hakemden birisinin olumlu diğerinin olumsuz rapor vermesi durumunda makale üçüncü hakeme gönderilmekte veya Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı vermektedir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilen çalışmalarda yazarlar, hakem ve Yayın Kurulunun eleştiri ve önerilerini dikkate alırlar. Katılmadıkları hususlar varsa gerekçeleriyle birlikte itiraz etme hakkına sahiptirler. Dergideki hakemlik sürecinde, akademik unvana sahip kişilerin yayınları için ancak eşit ya da üst derecede akademik unvana sahip kişiler hakem olabilir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nin hakem değerlendirme süreci, istenilmeyen nedenlerden dolayı bazen uzun sürebilmektedir. Normal koşullarda editör tarafından ön değerlendirme aşaması bir hafta; hakem değerlendirme süreci de 4 hafta olarak planlanmaktadır. Ancak hakemlerden zamanında dönüş olmaması nedeniyle yeniden hakem atama vb. nedenlerden dolayı hakem değerlendirme süreci uzayabilmektedir.

- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne makale gönderen yazar/yazarlar, Derginin söz konusu hakem değerlendirme koşullarını ve sürecini kabul etmiş sayılırlar.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nde yayımlanmasına karar verilen (kabul edilen) çalışmaların telif hakkı, yazara aittir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan, tarih alanında özgün ve nitelikli çalışmaları, bilimsel bir yaklaşımla ele alarak tarih alanındaki çalışmaların niteliğinin yükselmesine, yöntem ve uygulamaların gelişmesine, kuram ve uygulama alanlarındaki çalışmalar arasında iletişimin güçlenmesine ve tarih alanındaki literatürün zenginleşmesine katkı sağlamak amacıyla yayımlanmaktadır.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nde, geniş ölçekte Tarih dar ölçekte ise Arkeoloji, Sanat Tarihi, Yerel Tarih, Sözlü Tarih, Tarih Metodolojisi ve Dinler Tarihi alanlarında özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları destekleyerek bilim camiasında üretilen bilgileri akademisyenlerin ve kamuoyunun istifadesine sunmak amacıyla yeni ve özgün çalışmalara yer verilmektedir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilecek çalışma, alanında bir boşluğu dolduracak özgün bir yazı olmalı ya da daha önce yayımlanmış çalışmaları değerlendiren, konuya dair yeni ve dikkate değer görüşler ortaya koyan bir inceleme olmalıdır.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilecek yazılar makale, çeviri ve kitap tanıtımı türünde olmalıdır. Dergimize gönderilen çeviri yazılar için, makale sahibinin yayın izni ve orijinal metin gereklidir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir;
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilen çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ve hâlihazırda yayımlanmak üzere sunulmamış olmalıdır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, durum açıkça belirtilmek şartıyla dergiye gönderilebilir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi, Aralık, Mart, Haziran ve Eylül, sayısı olmak üzere yılda dört defa düzenli olarak yayımlanmaktadır.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nde yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'nde yer alan yazılardaki görüş ve düşünceler yazarlarının kişisel görüşleri olup derginin ve bağlı olduğu kurumların görüşlerini yansıtmaz.
- Tarih ve Gelecek Dergisi'ne gönderilen çalışmalar, TÜBİTAK ULAKBİM'in DergiPark Sistemi (UDS) üzerinden elektronik ortamda gönderilmektedir

ABOUT THE JOURNAL

Journal of History and Future (JHF) is an internationally refereed academic journal, published quarterly (December, March, June, September). The journal aims to provide a national and international academic platform to meet the professional interests of researchers in different disciplines in the field of History. The target audience of the journal consists of academicians, researchers, and related professional and academic institutions and organizations. Journal of History and Future (JHF) is a peer-reviewed journal that publishes essays, reviews and translations covering original research in the History field. Journal of History and Future's scope on a large scale is History and on a narrow scale Archaeology, History of art, Local History, Oral History, History of Sociology, History of Religions, History Methodology, History of Literature, History of Science, History of Philosophy, History of Education, International relations areas.

AIMS

Journal of History and Future (JHF) is an internationally refereed academic journal, published quarterly (December, March, June, September). The journal aims to provide a national and international academic platform to meet the professional interests of researchers in different disciplines in the field of History. The target audience of the journal consists of academicians, researchers, and related professional and academic institutions and organizations.

SCOPE

Journal of History and Future (JHF) is a peer-reviewed journal that publishes essays, reviews and translations covering original research in the History field. Journal of History and Future's scope on a large scale is History and on a narrow scale Archaeology, History of art, Local History, Oral History, History of Sociology, History of Religions, History Methodology, History of Literature, History of Science, History of Philosophy, History of Education, International relations areas.

A. FOCUS AND SCOPE

HISTORY AND FUTURE is a peer-reviewed international journal that publish original and qualified works with a scientific approach in the field of History.

B. CITATION STYLE

The Chicago Manual of Style 17 Edition

C. AUTHOR GUIDELINES

1. Articles must be original (not plagiarism) and has never been published in another journal. If ever presented in the form of seminars, workshops, etc., say the name of the activity.
2. Articles are written by a program Microsoft Word to the top, A4 size paper, page margins: top 4 cm, left 3 cm, bottom 3 cm, and right 3 cm, typed with 1,5 density spacing, font Times New Roman 11 (Title 12, footnote 9).
3. Please submit your manuscript file as a Microsoft Word extension Document (DOC) only.
4. Title and Abstract write in Turkish and English, content manuscript can be written in Turkish or English.
5. The article goes into the desk editors selected by the editor. Articles can be accepted without repair, refurbishment accepted, or rejected, and the article is rejected is not returned unless requested by the author.

Structure of Paper

- Title (in Turkish or English): written in a concise and informative, maximum 15 words (single-spaced, Bold, Center, Times News Roman14, UPPERCASE) should reflect the substance of the variables described in the article body.
- Author: Without titles, the author can be an individual or a team (Times News Roman12).
- Affiliation and E-mail :Name of the institution (Times News Roman12).E-mail Address, which is

located under the author's name (Times News Roman12),, italic).

- Abstract: (in Turkish and English): the length of 150-200 words, abstracts written in one paragraph includes: scientific review article consists of a discussion of the core issues and substantially while the results of the research article consist of goals, methods, and results. The abstract is single-spaced and Italic for English.

- Keyword: terms that reflect the essence of the concept within the scope of the problem may consist of several pieces of terms

The Body of Manuscript

1. Research Article consist of an A.INTRODUCTION, B.METHODS, C.RESULTS AND DISCUSSION and D.CONCLUSIONS.

2. Review Article consist of an A. INTRODUCTION (preliminary scientific study) that shows the problems and framework of analysis, sub-subtitle that contains the B.DISCUSSION and C. CONCLUSIONS.

3. Reference / Bibliography: use CMS Citation rules, cultivated from a primary source, and if it comes from the most current cultivated journals (3-5 years) and just acknowledgment of the source designated in the article body. Instead, the name that is referenced in the body must exist in the bibliography. Second row to the right of the entrance 7 letter. Here are some examples of writing a bibliography of several types of sources. Recommended to use Citation Software Ex. Mandeley, Zoterotc.

D. PEER REVIEW PROCESS

The papers that are sent to HISTORY AND FUTURE are subjected to preliminary assessment by the Editorial Board to see whether the work complies with the principles of the journal. The papers that are out of the scope of the journal or do not comply with the format of a scientific text either in terms of content or style are either rejected or demanded to be corrected prior to peer-review process. Academic objectivity and scientific quality are the most important criteria for the assessment of the articles that are submitted to be published.

The articles that comply with the publication principles of HISTORY AND FUTURE are sent to two reviewers who are known for their studies in the relevant field. HISTORY AND FUTURE Journal employs double-blind review system in which the names of neither the reviewers nor the authors are disclosed in any of the phases of the process. Reviewer reports are saved for five years. If one of the reviewers gives positive feedback while the other gives negative feedback, the article is either sent to a third reviewer or Editorial Board examines the reviewer reports to make the final decision.

The authors submitting papers to HISTORY AND FUTURE take into account the criticisms and suggestions of the reviewers and the Editorial Board. The authors also have the right to object to the points with which they disagree. In the reviewing process, the publications of people with academic titles are only reviewed by academics of either an equal or a higher degree.

Assessment process of HISTORY AND FUTURE may sometimes take long periods of time due to undesired reasons. Normally, preliminary assessment by the editor takes a week while reviewer's assessment period takes 8 weeks. However, reviewer assessment process may get longer when reviewers do not respond on time or in cases of appointing a new reviewer and so on.

The author/authors submitting papers to HISTORY AND FUTURE is/are considered to have accepted the aforementioned reviewing conditions and process of the journal.

E. PUBLICATION FREQUENCY

HISTORY AND FUTURE is published quarterly. Regular issues come out in December, March, June, September . Additionally, a special issue is published annually, announcement for which shall be made on this website and relevant mailing groups.

F. PRIVACY STATEMENT

The names and e-mail addresses entered in this journal site will be used exclusively for this journal and will not be made available for any other purpose or any other party.

G. OPEN ACCESS POLICY

HISTORY AND FUTURE provides instant access to its content to promote scientific research and favors the growth of scientific knowledge.

PUBLICATION PRINCIPLES

- The Journal of History and Future aims to contribute to the accumulation of knowledge in the social sciences by publishing internationally recognized scientific studies.

- The Journal of History and Future is an international refereed journal published quarterly (December, March, June and September).

- The publication language of the journal is Turkish or English.

- The articles to be published in the journal should be original and academic studies prepared primarily by using appropriate research methods in their field. The works submitted to the journal should not be published or sent for publication elsewhere. Shipments to our journal are screened by Turnitin plagiarism detection program. Articles which was determined by plagiarism will be rejected without being included in the referee process.

- Manuscripts are first examined in terms of shape. The manuscripts which are not observed in the publication and writing principles shall be returned to the author in order to make necessary corrections without being subject to content review.

- Unpublished manuscripts are stored in the journal archive.

- The manuscripts sent to be published to the journal will be sent to the referees who are experts in the subject determined by the editorial board after the preliminary examination. It is decided to publish the manuscript with at least two positive reports. In case two referees give negative opinions, the manuscript will not be published. When positive and negative referee reports are available for the same article, the manuscript will be rejected by the editor or a decision of acceptance or rejection will be given through one more referee's supporting report.

- The names of the number referees are included in the relevant issue of the journal.

- No copyright fee is paid to the author for the published articles.

- The Journal of History and Future (JHF) is an internationally refereed academic journal, published three times a year in December, April and August. The journal aims to provide a national and international academic platform to meet the professional interests of researchers in different disciplines in the field of History. The target audience of the journal consists of academicians, researchers, and related professional and academic institutions and organizations.

- The Journal of History and Future (JHF) is a peer-reviewed journal that publishes essays, reviews and translations covering original research in the social sciences. At the same time, various articles such as history, literature, sociology, ethnicity, book, criticism and evaluation are also included. JHF applies at least two peer-review processes. The referees and editors in the submitted articles should have the corrections made within 20 days and the final version of the manuscript should be uploaded to the journal system. The content and format of the manuscripts submitted to the journal may be rejected by the editorial board unless deemed appropriate.

- The scientific and legal responsibility of the published work belongs to the author(s).

- All publication rights of articles accepted for publication belong to Journal of History and Future.

- The decision of the Chief Editor will not be taken into consideration for the matters not mentioned here.

ETHICAL PRINCIPLES

AUTHORS

- It is authors' responsibility to ensure that the submitted article is of a quality that contributes to the academic field.

- The works must be original and based on research. It should be made sure that other individuals shown as co-authors, have contributed to the research. It is contrary to the scientific ethics to add some, who are not academic contributors to the article, as co-authors or to put in order co-authors with non-academic criteria such as title, age, and gender regardless of the order of contribution

- Although the plagiarism scan will be carried out by AID, authors are responsible for academic consequences of plagiarism.

- The articles should not be sent to different journals at the same time. Also, the articles must be unsent to the other journals before.

- It is assumed that authors who submit articles to the journal read and accept the publishing and writing principles of the journal and the writers are deemed to have committed themselves to these principles.

- Citations and bibliography should be complete and realistic.

REFEREES

- Referees should act with the awareness that they are the most basic determinant of the academic quality of the article to be published in the journal and should evaluate it with a view increasing the academic quality.

- Referees should only accept the articles that they have the expertise necessary to make an appropriate appraisal. Also, they should only accept the articles that they can adhere to the double-blind peer-review secrecy and they should keep the details of the article in every way confidential.

- Any information about the article examined in the review process should not be shared with anyone in any way.

- Referees should only evaluate the correctness of the content of the articles and the appropriateness of the academic criteria. The opinions put forth in the article by authors may differ from those of the referees. The differences should not affect the evaluation.

- Referee reports should be objective and moderate. Defamatory, derogatory and accusatory statements must be avoided.

- Referees should avoid superficial and ambiguous expressions in evaluation reports. For the evaluations that resulted negative, the missing points and imperfections of the article must be shown clearly and concretely.

- Referees must evaluate the articles within the time-frame granted to them. If they will not evaluate the article, they must notify the journal within a reasonable time.

EDITORIAL BOARD

- Editors should accept the articles that may contribute to the relevant areas expressed in the scope of the Journal to the evaluation process.

- Editors should not be in any conflict of interest with the accepted or rejected articles nor take advantage from them.

- Editors have all the responsibility and authority to accept or reject a submission.

- It is the responsibility of editors to keep the names of referees and authors confidential.
- Editors should take the necessary effort to ensure that the articles submitted for publication will be scanned to prevent plagiarism that is an academic dishonesty.
- It is the responsibility of editors to complete the review, refereeing, editing and publishing processes of the submitted articles in a timely and healthy manner.
- Editors should give priority to academic concerns and criteria when accepting the articles to the journal.
- Editors should not list the names of those who do not contribute the journal, as a member of editorial board or assistant editor.

Kurullar / Boards

Editör

Doç. Dr. Celal ÖNEY

Yayın Kurulu Başkanı / Head of Publication Board

Prof. Dr. Sabit DUMAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Yayın Kurulu / Publication Board

Prof. Dr. Hüseyin Üreten

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

Batman Üniversitesi / İslami İlimler

Doç. Dr. Danko LEOVAC

Sırbistan Belgrad Üniversitesi / Tarih Bölümü

Doç. Dr. Orlin SABEV

Bulgaristan Bilimler Akademisi

Prof. Dr. İbrahim GASHİ

University of Prishtina

Prof. Dr. Gazmend RİZAJ

University of Prishtina

Prof. Dr. Abdullah Mesud KÜÇÜKKALAY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Halim BAJRAKTARİ

University of Prizren

Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Prof. Dr. Gazmend RİZAJ

University of Prishtina

Doç. Dr. Hatip YILDIZ

Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Metin AKSOY

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU

Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Saman HASHEMPOUR

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Danyal TEKDAL

İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Efe DURMUŞ

Harran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TAŞKIN

Artvin Çoruh Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan TAŞKIRAN

Bitlis Eren Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Üftade MUŞKARA

Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fitim RİFATİ

Institute of History – Pristina

Dr. Öğr. Üyesi Tekin İDEM

Batman Üniversitesi / Tarih Bölümü

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK

Fırat Üniversitesi / Tarih Bölümü

Prof. Dr. Tamella ALİYEVA

Muş Alparslan Üniversitesi / Edebiyat Bölümü

Doç. Dr. Fahri YETİM

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Tarih Bölümü

Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Gaziantep Üniversitesi / Tarih Bölümü

Doç. Dr. Canser KARDAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi / Edebiyat Bölümü

Doç. Dr. Şarika GEDİKLİ BERBER

Gazi Üniversitesi / Tarih Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Gülbin FIRAT ONAT

Muş Alparslan Üniversitesi / Edebiyat Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Selim ADALI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Tarih Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi / Tarih Bölümü

Bilim Kurulu / Science Board

Prof. Dr. Ömer Soner HUNKAN

Trakya Üniversitesi / EDİRNE

Prof. Dr. Özer KÜPELİ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi / İZMİR

Prof. Dr. Mustafa GÜLER

Afyon Kocatepe Üniversitesi / AFYON

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Ahi Evran Üniversitesi / KIRŞEHİR

Prof. Dr. Haşim Şahin

Sakarya Üniversitesi / SAKARYA

Prof. Dr. Numan ELİBOL

Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. İbrahim SEZGİN

Trakya Üniversitesi / EDİRNE

Prof. Dr. Abdullah KIRAN

Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ

Doç. Dr. Cihan ÖZGÜN

Ege Üniversitesi / İZMİR

Doç. Dr. Güven DİNÇ
Akdeniz Üniversitesi /ANTALYA
Doç. Dr. Yasin COŞKUN
Siirt Üniversitesi /SİİRT
Doç. Dr. Oktay BOZAN
Dicle Üniversitesi / DİYARBAKIR
Doç. Dr. Cafer ACAR
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi /ANKARA
Doç. Dr. Emine GÜMÜŞSOY
Eskişehir Osmangazi üniversitesi / ESKİŞEHİR
Doç. Dr. Fahri YETİM
Eskişehir Osmangazi üniversitesi / ESKİŞEHİR
Doç. Dr. Abdullah KAYA
Cumhuriyet Üniversitesi /SİVAS
Doç. Dr. Serkan YAZICI
Sakarya Üniversitesi /SAKARYA
Doç. Dr. Tufan TURAN
Sakarya Üniversitesi /SAKARYA
Doç. Dr. Vedat TURĞUT
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi / BİLECİK
Doç. Dr. Başak ERGÜDER
İstanbul Üniversitesi / İSTANBUL
Doç. Dr. Ercan ÇAĞLAYAN
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Doç. Dr. İrşad Sami YUCA
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Doç. Dr. Ferhat BERBER
Manisa Celal Bayar Üniversitesi / MANİSA
Doç. Dr. ALİ GÜVELOĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / RİZE
Doç. Dr. Aziz TEKDEMİR
Trakya Üniversitesi / EDİRNE
Doç. Dr. Cavid Qasimov
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / VAN
Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL
Cumhuriyet Üniversitesi / SİVAS
Doç. Dr. Erol AKCAN
Trakya Üniversitesi / EDİRNE
Dr. Öğr. Üyesi Zülfiye KOÇAK
Bitlis Eren Üniversitesi / BİTLİS
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZALPER
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Musa GÜMÜŞ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / AYDIN
Dr. Öğr. Üyesi Şükran YAŞAR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi / MANİSA
Dr. Fatma Çalik ORHUN
Trakya Üniversitesi / EDİRNE

Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin İHSAN ERKOÇ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi /
ÇANAKKALE
Dr. Öğr. Üyesi Bülent ÇELİK
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / AYDIN
Dr. Öğr. Üyesi. Erol KARCI
Çankırı Karatekin Üniversitesi / ÇANKIRI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KARAMAN
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi / BURDUR
Dr. Öğr. Üyesi Hatice DURGUN
Akdeniz Üniversitesi /ANTALYA
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEHİTOĞLU
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Tekin İDEM
Batman Üniversitesi /BATMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi /
KAHRAMANMARAŞ
Dr. Yusuf YILDIZ
Abant İzzett Baysal Üniversitesi / BOLU
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi İskender DÖLEK
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Murat ALANOĞLU
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI
Uludağ Üniversitesi / BURSA
Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEMİREL
Uludağ Üniversitesi / BURSA
Dr. Ahmet TUNÇ
İnönü Üniversitesi / Malatya
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜNERİGÖK
Muş Alparslan Üniversitesi / MUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Hasan TAŞKIRAN
Bitlis Eren Üniversitesi / BİTLİS
Dr. Öğr. Üyesi A.Vahap ULUÇ
Hacı Bayram Veli Üniversitesi / ANKARA

Tarih ve Gelecek

Uluslararası Hakemli Tarih Araştırmaları Dergisi

History and Future

International Peer-Reviewed Journal of History Researches

Hakemler - Referees

VOLUME 10, ISSUE 1 – MARCH 2024

CİLT 10, SAYI 1 - MART 2024

(Sayı Hakem Kurulu/ Issue Referee Board)

Prof. Dr. Dilsen İnce Erdogan, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
Doç. Dr. Metin Menekşe, Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla
Doç. Dr. Bilal Tunç, İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı
Doç. Dr. Tekin İdem, Batman Üniversitesi, Batman
Dr. Öğr. Üyesi Zafer Çil, Alparslan Üniversitesi, Muş
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yadi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
Dr. Öğr. Üyesi Vahit Cemil Urhan, Trakya Üniversitesi, Edirne
Dr. Öğretim Görevlisi Ali Yaşar, Pamukkale Üniversitesi, Denizli
Dr. Öğr. Üyesi Muammer Özdemir, Alparslan Üniversitesi, Muş
Dr. Öğr. Üyesi Gülbin Fırat Onat, Alparslan Üniversitesi, Muş
Dr. Öğr. Üyesi Kenan Demirel, Alparslan Üniversitesi, Muş

e-ISSN 2458-7672

Tarih ve Gelecek

Uluslararası Hakemli Tarih Araştırmaları Dergisi

History and Future

International Peer-Reviewed Journal of History Researches

Hakemler - Referees

VOLUME 10, ISSUE 1 – MARCH 2024

CİLT 10, SAYI 1 - MART 2024

(Sayı Hakem Kurulu/ Issue Referee Board)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

1. Yanya Mebusu ve Şûra-yı Devlet Azası Ali Naki Paşa (1844-1904).....1
Yanya Deputy and Member of the Council of State Ali Naki Pasha (1844-1904)
Said OLGUN
2. Demokrat Parti Kütahya Milletvekili Dr. Ahmet İhsan Gürsoy'un Siyasi Yaşamı ve Yassıada Mahkemeleri'nde Yargılanması (1946-1961).....19
Democratic Party Kütahya Deputy Dr. Ahmet Ihsan Gürsoy's Political Life and the Trial at the Yassıada Courts (1946-1961)
Emre TEKİN
3. Geç Roma – Erken İmparatorluk Dönemi Onurlandırılmış Çıplak Hermes Heykel Tipleri: Yenilenen ve Yinelenen Romalılar.....40
Late Roman – Early Imperial Period Roman Honorific Male Hermes Statue Types: Renewed and Repeated Nude Romans
Doğuş COŞAR GÜLER
4. İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamaları ve Muğla Basınına Yansıması.....60
Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul and Its Reflection on the Mugla Press
Bayram AKÇA

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Doç. Dr.
Said OLGUNSiirt Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü,
saidolgun@siirt.edu.trORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9171-2788>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 22/02/2024 18/03/2024

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1441710>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Yanya Mebusu ve Şûra-yı Devlet Azası Ali Naki Paşa (1844-1904)

*Yanya Deputy and Member of the Council of State Ali Naki
Pasha (1844-1904)*

Öz

Bu çalışmanın konusunu Yanya Mebusu ve Şûra-yı Devlet Azası Ali Naki Paşa oluşturmaktadır. Tanzimat Fermanının ilanından kısa bir süre sonra 1844 yılında Yanya'ya bağlı Libohova'da doğmuştur. Köklü ve zengin bir aile olan Arslan Paşazade ailesine mensuptur. Özel hocalardan temel düzeyde eğitim almıştır. Ali Naki Paşa, ailesinin sahip olduğu nüfuz ve Osmanlı saltanatına sadakati nedeniyle mebusluk ve Şûra-yı Devlet üyeliği gibi çeşitli ve önemli vazifelerde bulunmuştur. Üstlenmiş olduğu görevlerde gösterdiği başarılar hem hükümet hem de Padişah tarafından takdirle karşılanmıştır. Bilhassa II. Abdülhamid döneminde hızlı bir gelişim gösteren Arnavut ulusçuluğuna mesafeli durmaya özen göstermişse de şüpheli gözlerden korunması mümkün olmamıştır. İyi eğitim almalarını sağladığı çocukları Osmanlı devlet hizmetinde önemli görevler üstlendikleri gibi 1912 yılında kurulan Arnavutluk devletinde de önemli vazifelerde bulunmuşlardır.

Çalışmada bilhassa Osmanlı arşiv belgelerinden istifade edilerek Ali Naki Paşa'nın kronolojik bir hayat hikayesi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çeşitli başlıklar altında ailesi, ilk gençlik yıllarında yer aldığı görevler, mebusluğu, mutasarrıflığı, Şûra-yı Devlet Azalığı ve çocukları hakkında bilgiler aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ali Naki, Yanya, Meclis-i Mebusan, Şûra-yı Devlet

ATIF: OLGUN, Said, "Yanya Mebusu ve Şûra-yı Devlet Azası Yanyalı Ali Naki Paşa (1844-1904)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/1 (Mart 2024), s. (1-18)

CITE: OLGUN, Said, "Yanya Deputy and Member of the Council of State Ali Naki Pasha (1844-1904)", *Journal of History and Future*, 10/1 (March 2024), pp. (1-18)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

This study focuses on Yanya Deputy and Member of the Council of State Ali Naki Pasha, who was born in Libohova, a district of Yanya, in 1844 shortly after the declaration of the Tanzimat Edict. He belonged to the prominent and wealthy Arslan Pasha family. Ali Naki Pasha received basic education from private tutors. Due to his family's influence and loyalty to the Ottoman Sultanate, he held various significant positions such as being a member of the parliament and the Council of State. His achievements in his duties were appreciated by both the government and the Sultan. He took care to keep his distance from Albanian nationalism, which developed rapidly especially during the reign of Abdulhamid, but it was not possible to protect himself from skeptical eyes. He ensured that his children received good education, and accordingly, they held important positions in both the Ottoman Empire and Albania.

In this study, the life story of Ali Naki Pasha is presented chronologically, especially using Ottoman archive documents. Information is provided under various titles such as his family, the roles he played in his youth, his membership in parliament, governorship, membership in the Council of State, and details about his children.

Keywords: Ali Naki, Ioannina, Parliament, Council of State

Giriş

23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'nin ilanı sonrası yapılan seçimleri müteakip 19 Mart 1877'de açılan Osmanlı Meclis-i Mebusanında görev yapan Arnavut asıllı mebuslar hakkında ilk prosopografik çalışma Bülent Bilmez ve Nathalie Clayer tarafından 2010 yılında yapılmıştır. Yazarlarının da belirttiği üzere söz konusu makalede mebusların meclisteki siyasi faaliyetleri çoğunlukla ihmal edildiği gibi meclis dışındaki hayatları ve faaliyetleri de yeterince incelenmemiştir. Yazarların ifadesine göre bu durumun nedeni yetersiz birincil ve ikincil kaynaklardır. Bilhassa ikincil kaynakların güçlü bir milliyetçi veya komünist önyargısı olan çalışmalar ve sözlü tarihe benzerlik gösteren metinler olmasından yakınan yazarlara göre eksik ve yanlış bilgilerin tamamlanabilmesi ve düzeltilebilmesi için Osmanlı kaynaklarına başvuran daha ileri çalışmalara ihtiyaç vardır.¹

Bilmez ve Clayer'in çalışmalarında hakkında bilgiler verdikleri mebuslardan biri de çalışmamızın konusunu oluşturan Yanya Mebusu Ali Naki Paşa'dır. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere diğer mebusların birçoğu için geçerli olan durum Ali Naki Paşa için de geçerlidir. Dolayısıyla bu çalışmamızda Bilmez ve Clayer'in eksik, yanlış ve taraflı bilgiler içerdiğinden yakındıkları ikincil kaynaklardan ziyade Osmanlı arşiv belgelerinden istifade edilerek Ali Naki Paşa'nın hayatı incelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Ali Naki Paşa'nın ve dahil olduğu sosyal çevrelerin Bâb-ı Âli ile olan münasebetleri ve buna bağlı olarak taraflar arasında cereyan eden yazışmalar ve bunların mahiyeti çalışmanın içeriğinin sınırlarını belirlemiştir. Ali Naki Paşa ve ailesinin Yanya'daki nüfuzlarının tezahürü olarak Osmanlı bürokrasisi ile olan yakın teması ve devlet görevlerinde bulunmaları, devlet arşivleri üzerinden bir tarih metni inşasına imkân veriyor olsa da bunun yeterli olduğunu ifade etmek pek mümkün değildir. Çalışmada Ali Naki Paşa'nın hayatının yanında

1 Bülent Bilmez, Nathalie Clayer, "A Prosopographic Study on some 'Albanian' Deputies to the First Ottoman Parliament", *The First Ottoman Experiment in Democracy*, ed. C. Herzog - M. Sharif, Nomos Verlagsgesellschaft, Würzburg 2010, s. 152.

ulaşılabilen kaynaklar ışığında çocukları hakkında da bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Ailesi, Eğitimi ve İlk Gençlik Dönemindeki Faaliyetleri

Ali Naki Paşa'nın mensubu olduğu aile "Şehit Arslan Paşa Sülalesi" ismiyle anılır.² III. Mehmed döneminde 1590 yılında Yanya idareciliğine atanan Zülfikar Ağa'nın oğlu olan Arslan Paşa, babasından sonra 1600 yılında aynı görevi üstlenmiştir. Bu tarihten itibaren 1786 tarihine kadar geçen 186 yıl boyunca Yanya'nın idareciliğini Arslan Paşa'nın soyundan gelenler yapmışlardır ve bu soydan gelenler Arslan Paşazade şeklinde tesmiye olunmuşlardır.³

Tepedelenli Ali Paşa, 1768'de Yanyalı Arslan Paşa sülalesinden Delvine Mutasarrıfı Muço (Mustafa) Bey'in oğlu Kaplan Paşa'nın kızı Ümmü Gülsüm Hanım ile evlenmiş böylece Tepedelenli Ali Paşa ile Arslan Paşazadeler arasında bir akrabalık tesis edilmiştir. Bu evlilikten Ahmet Muhtar Paşa (ö. 1821) ve Veli Paşa (ö. 1821) dünyaya gelmiştir. Bununla birlikte Tepedelenli Ali Paşa, kız kardeşi Şehnisa'yı Delvine Mutasarrıfı Kaplan Paşa'nın oğlu Ali Paşa ile evlendirmiştir. Bir başka ifadeyle Tepedelenli Ali Paşa, kayınbiraderi Ali Paşa ile kız kardeşi Şehnisa Hanım'ı evlendirerek iki aile arasındaki akrabalık bağlarını daha da kuvvetlendirmiş oluyordu. Babası Kaplan Paşa'nın idamından sonra Delvine Mutasarrıflığına getirilen Ali Paşa, 1774 yılında miras kavgası nedeniyle kardeşleri Hüdayi ve Selman Beyler tarafından öldürülmüştür. Eniştesini öldürdükleri Tepedelenli Ali Paşa'dan çekinen kardeşlerden 16 yaşındaki Selman Bey, dul kalan Şehnisa Hanımla evlenmek zorunda kalmıştır. Ali Paşa'dan Elmas Bey ve Subhiye Hanım isimlerinde iki çocuğu olan Şehnisa Hanım'ın Selman Bey'den de Hasbiye Hanım, Safiye Hanım ve Âdem Bey isimlerinde üç çocuğu olmuştur.⁴ Selman Bey'in genç yaşta vefatı üzerine Ergiri'de kayınbiraderleri Kaplan Paşazadelerin yanında kalmak istemeyen Şehnisa Hanım Libohova'ya taşınmıştır. Burada Tepedelenli Ali Paşa'nın yaptırmış olduğu kale benzeri korunaklı bir yapıda ikamet etmiştir.⁵

Arslan Paşazadelerden sonra 1788'de Yanya'nın yönetimine gelen Tepedelenli Ali Paşa, evlilikler yoluyla tesis edeceği akrabalıklarla Avlonya'yı kontrol altına alabileceğini ümit etmiştir. Bu doğrultuda Avlonya Mutasarrıfı Sinan Paşa sülalesinden İbrahim Paşa'nın kızlarıyla oğullarını ve yeğenini evlendirmiştir. Paşu Hanım'ı Muhtar Paşa'ya; Zübeyde Hanım'ı da Veli Paşa'ya alan Tepedelenli Ali Paşa, kız kardeşi Şehnisa Hanım'ın oğlu Âdem Bey'i de Belkıs Hanım ile evlendirmiştir.⁶

Belkıs ve Âdem Bey'in evliliğinden 1807 yılında İzzet, 1809 yılında da çalışmamızın konusunu oluşturan Ali Naki Paşa'nın babası Malik Naili Paşa doğmuştur.⁷ Tepedelenli Ali

2 Ahmed Müfid, *Tepedelenli Ali Paşa 1744-1822*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1324, s. 3.

3 1431 tarihinden 1788 tarihine kadar Yanya'da idareci olarak görev yapanlara ait bir liste için bk. Ahmed Müfid, *age.*, s. 31. Machiel Kiel, "Yanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yay., İstanbul 2013, s. 320. Alpaslan Fuat Erdem, *H. 1319 (M. 1901) Tarihli Yanya Vilayeti Salnamesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2018, s. 148.

4 Kaplan Paşa'nın ilk evliliğinden Ali Paşa ve Mustafa Bey; ikinci evliliğinden de Murteza Bey, Hudai Bey, Said Bey ve Selman Bey dünyaya gelmiştir. Ahmed Müfid, *age.*, s. 42-46. Tepedelenli Ali Paşa'nın çocukları hakkında bk. Hamiyet Sezer, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Oğulları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 28 (Mayıs 1995), ss. 155-164.

5 Ahmed Müfid, *age.*, s. 120.

6 Ahmed Müfid, *age.*, s. 72-73.

7 Ahmed Müfid, *age.*, s. 36.

Paşa'nın hazinedarlığını da yapan Âdem Bey, Malik Naili Paşa'nın doğdu 1809 yılında daha yirmi yaşındayken verem nedeniyle vefat etmiştir.⁸ Tepedelenli Ali Paşa, yeğeninin vefatı üzerine geride kalan çocuklarını yanına almıştır. 1822 yılında Tepedelenli Ali Paşa idam edilirken 1825 yılında da İzzet Bey şehit olmuştur.⁹

1854/1855 yılında kaleme almış olduğu bir müzekkerede kendisini “Yanya eyaleti dahilinde Ergiri sancağı hanedan-ı kadiminden merhum Ali Paşa'nın hafidi” olarak tanıtan Malik Naili Paşa, başta büyükbabası ve babası olmak üzere tüm akrabalarının devlet hizmetine girmiş olduklarını ifade ederek kendisinin de “İstabl-ı Âmire Müdirliği payesiyle çerağ idhal-i hidmet-i şâhâne” buyrulmasına izin verilmesi talebinde bulunmuştur.¹⁰ 1855 yılında Malik Naili Paşa'ya rikâb-ı hümâyûn-ı şahane kapıcıbaşılığı, oğlu Âdem Bey'e ise hocalık rütbe-i muteberesi verilmesi gündeme gelmiştir.¹¹ 1 Ağustos 1857 tarihli bir belgeye göre İstabl-ı Âmire Müdirliği payesinde bulunan Malik Naili Paşa'nın uhdesine mîrimîrânlık tevcih edilmiştir.¹² Yaklaşık yirmi yıl sonra 20 Temmuz 1877 tarihli bir iradeyle öteden beri iyi hizmetlerine ve sadakatine şahit olunan Malik Naili Paşa'nın rütbesi Rumeli Beylerbeyliğine yükseltilmiştir. Bu terfide Yanya'da kurulan İane-i Harbiye Komisyonunda göstermiş olduğu gayretleri ile içerisinde bulunan şartlar nedeniyle bölgede ihtiyaç duyulan sadık ailelerin taltiflerinin sağlayacağı düşünülen fayda etkili olmuştur. Aynı irade ile oğlu Âdem Safiyuddin Bey'in dahi “rütbe-i hâliyesi olan mütemâyizin ûlâ sınıf-ı sanisine terfi” olunmasına karar verilmesi de bununla ilgilidir.¹³ Mehmet Süreyya'nın ifadesine göre uzun bir hayat süren Malik Naili Paşa, 85 yaşındayken 23 Mart 1893 tarihinde Yanya'da vefat etmiştir.¹⁴

Malik Naili Paşa'nın eşinin adı Esmâ Hanım'dır.¹⁵ Malik Naili Paşa'nın iki oğlu vardır. Bunlardan biri ve muhtemelen büyük olanı yukarıda ismini zikrettiğimiz Âdem Safiyüddin iken diğeri Ali Naki Paşa'dır. Ali Naki Paşa, 1844 yılında Ergiri kazasına bağlı Libohova kasabasında doğmuştur. Özel hocalardan temel din eğitiminin yanı sıra Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Arnavutça konuşabilen Ali Naki Paşa, okuyup yazabilecek derecede Türkçe ve Rumca biliyordu.¹⁶

İlk gençlik yılları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığımız Ali Naki Paşa, Yenişehir Fırka-i Askeriyesi Kumandanı Ferik Mehmed Ali Paşa (1827-1878) ile birlikte Tırhala bölgesindeki Yunan eşkıyalarına karşı yürütülen harekâta katılmıştır. Bu harekât neticesinde dönemin meşhur eşkıyaları etkisiz hale getirilmiştir. Ferik Mehmed Ali Paşa, 29 Aralık 1874'te harekâta göstermiş olduğu yararlılık üzerine Ali Naki Paşa'nın rikâb-ı hümâyûn kapıcıbaşılık olan rütbesinin saniye

8 Ahmed Müfid, *age.*, s. 120.

9 Ahmed Müfid, *age.*, s. 36.

10 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Kalemi (A.DVN), 106/46, 1271 (1854/1855).

11 BOA, Bab-ı Asafi Amedi Kalemi (A.AMD), 64/12, 1271 (1854/1855).

12 BOA, Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemi (A.DVN.MHM), 23/7, Z 1273 (Ağustos/Eylül 1855).

13 BOA, İrade Dahiliye (İ.DH), 751/61337, 8 B 1294 (19 Temmuz 1877).

14 Mehmed Süreyya, “Mâlik Nâilî Paşa”, *Sicill-i Osmanî*, C. 3, Yay. haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1996, s. 930.

15 BOA, Babıali Evrak Odası Evrakı (BEO), 3314/248486, 13 R 1326 (15 Mayıs 1908).

16 BOA, Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH.SAİDd), 3/398, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845). BOA, Şûra-yı Devlet Sicill-i Ahval İdaresi (ŞD.SAİD), 30/6, 1260 (1844/1845).

sınıfına yükseltilmesini istemiştir. Bunun üzerine 10 Ocak 1875'te çıkarılan bir irade ile sınıfına mütenasip olmak üzere Ali Naki Paşa'ya İstabl-ı Âmire Müdürlüğü payesi ihsan buyrulmuştur.¹⁷

Meclis-i Mebusan Üyeliği ve Faaliyetleri

23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanun-i Esasi ile Osmanlı Devleti meşruti monarşi yönetim sistemine geçmiştir. Yeni dönemin en önemli müessesesi ise üyeleri seçimle belirlenen Meclis-i Mebusan idi. Meclis-i Mebusan üyelerinin belirlenmesi için yapılan seçime katılan Ali Naki Paşa, Yanya Mebusu seçilmiştir.¹⁸ Meclis-i Mebusan, 19 Mart 1877 tarihinde gerçekleştirilen açılış töreninin ardından faaliyetlerine başlamış ve 28 Haziran'a kadar çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁹ Yaklaşık yüz gün faaliyet gösteren Meclis-i Mebusanın gündemine çeşitli konular gelmiş ve Ali Naki Paşa bu konular hakkındaki fikir ve düşüncelerini paylaşmıştır.

21 Nisan 1877'de Mecliste memur maaş ve ünvanları hakkında konuşulurken söz alan Ali Naki Paşa, tartışmalar esnasında dile getirilen memur maaşlarının düşük olduğu şeklindeki görüşleri eleştirmiştir. Eleştirisini somut bir örnek üzerinden dile getiren Ali Naki Paşa'nın temel kaygısının devlet harcamalarının fazlalığı olmuş bu nedenle harcamaların kısıtlanması, paranın değerinin dolayısıyla itibarının korunması ve tasarrufta bulunulması tavsiyelerinde bulunmuştur. Zabıtlara yansıdığı kadarıyla Ali Naki Paşa görüşlerini şu ifadelerle dile getirmiştir:

*“Memurunin maaşı azdır diyorlar. Ben şimdi bir misal göstereyim: O da Kosova valisi Rifat Paşa'dır. Pek muktedir, pek afif bir zattır, iki sene evvel Tırhala'da idi. 9.000 kuruş maaşı vardı. Pek âlâ arabasıyla ve gayet istikametle idare olunurdu; şimdi, mesmuata göre 40.000 kuruş maaş veriyorlar. Buna iktidarımız var mıdır? İdare-i maliyemizi muhafaza edelim. Konsolit düştü. Kaimenin itibarı kalmadı. Biz hâlâ masrafi düşünmezsek daha fena oluruz. Böyle vermekle idarece müşkülât daha çoğalacaktır.”*²⁰

14 Mayıs 1877 tarihinde Meclis-i Mebusanın gündemine İntihab-ı Mebusan Kanunu gelmiştir.²¹ Mebusan seçimlerinin usul ve esaslarının tespiti için hazırlanan bu kanun taslağının birinci maddesi seçim bölgelerinin tespitine yöneliktir. Buna göre her bir sancak “daire-i intihabiyye” şeklinde isimlendirilen bir seçim bölgesi olarak kabul ediliyordu. Yapılması planlanan bu düzenlemeyi bazı milletvekilleri eleştirmişlerdir. Mebusların karşı çıktıkları ve eleştirdikleri husus, seçim bölgesinin vilayet değil sancak olarak belirlenmesiydi. Örneğin Halep Mebusu Manok Efendi, seçim bölgesinin vilayet olarak belirlenmesi durumunda daha liyakatli kişilerin seçilebileceği görüşündeydi. Ali Naki Paşa'nın eleştirisi ise seçim bölgesinin daraltılmasının doğuracağı olumsuz sonuçlara ve haksızlıklara yönelik olmuştur. Ona göre vilayet genelinden daha fazla oy alarak seçilebilme ihtimali bulunan bir kişinin sancaktan daha az oy aldığı için seçilememesi bir haksızlıktı. Ali Naki Paşa, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

17 BOA, İ.DH, 694/48574, 1 Z 1291 (9 Ocak 1875). BOA, DH.SAİDd, 3/938, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845).

18 BOA, DH. SAİDd, 3/938, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845).

19 Cezmi Eraslan, Kenan Olgun, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006, s. 50-51.

20 *Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi*, Yay. haz. Nurten Öztürk, TBMM Basımevi, Ankara, 2023, s. 107.

21 İntihab-ı Mebusan Nizamnamesi hakkındaki tartışmalar için ayrıca bk. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, C. 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 124-126.

“Ben de Manok Efendi'nin efkarındayım. İntihapların yalnız sancakça olmasını haksız görürüm. Bizim vilayette beş sancak var. Bunların birisi Ergiri'dir. Mesela ben, Ergiri'de 20 bin rey kazandım. Bir başkası da 21 bin rey kazandı. Ben ondan fazla sair sancaklardan da 20'şer bin kazanırım. Şu hâlde ben 60-80 bin rey kazanmış olduğum halde öteki yalnız Ergiri'de 20 bin, yani benden 1000 ziyade rey kazanmış olduğu için mebus intihap olunur, ben olunamam. Bu haksızdır.”²²

Ali Naki Paşa'nın bu görüşüne Mamüratülaziz Mebusu Mahmud Efendi, seçim bölgesinin vilayet olması durumunda mebusların vilayet merkezinden seçileceğini ifade ederek karşı çıkmıştır. Mahmud Efendi'ye göre her sancak ahalisinin kendi sancağından mebus seçmesi daha yerinde bir uygulama olacaktı çünkü halk “kendi içlerinde olan adamları daha iyi tanır” idi. Ali Naki Paşa, Mahmud Efendi'ye şu şekilde cevap vermiştir:

“Mahmud Efendi'nin sözü bir cihetten yine beni tasdik eder. Kendi içlerinde bulunanları daha iyi tanır, diyor. Ben diyorum ki vilayet yapsın. Devlete ve millete yarayan adamı yalnız kendi sancağı değil, umum vilayet ahalisi bilir ve tanır. Böyle bir adamın intihabını yalnız kendi sancağına bırakmak haksızdır.”²³

Seçim bölgelerinin tespiti konusunda yaşanan tartışmaların sonunda yapılan oylama neticesinde maddenin mevcut haliyle bırakılmasına karar verilmiştir. Ancak Ali Naki Paşa, oy çokluğu ile alınan bu karardan tatmin olmayarak gizli oylama yapılmasını istemiştir. Meclis Başkanlığının bu talebi kabul etmesi üzerine gizli oylama yapılmaya başlanmıştır. Bu esnada kanunun ikinci maddesi okunmaya başlandığı için oylamanın sonucu hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır.²⁴

Ali Naki Paşa'nın İntihab-ı Mebusan Kanunuyla ilgili görüşmeler devam ederken görüş belirttiği ve tavsiyede bulunduğu bir diğer husus kanunun mebus olacak kişilerde aradığı salahiyyetlerle ilgili 17. maddesi olmuştur. 15 Mayıs'ta yapılan görüşmeler esnasında 17. maddeye üç şartın daha eklenmesini tavsiye etmiştir. Ali Naki Paşa'ya göre mebus seçilecek kişinin iyi derecede Türkçe bilmesi; belirli bir miktar vergi vermesi ve devlete borcunun bulunmaması da gerekmekeydi. Ali Naki Paşa, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“17. maddede mebusluğa salahiyyet vermeyen hususat meyanına bir, iki şey daha ilave etmeli. Birincisi iyi Türkçe bilmeyen mebus olamayacağı kaziyesidir; zira adam olur ki bir, iki lakırdı beller; amma kavanin-i nizamatin mezayasına varmaz. İkincisi: Devlete az, çok vergi verir olmalı; zira devlete vergi vermez ve züğürtten olursa ondan ne hayır gelir? Hiç olmazsa ‘500 kuruş vergi verenler’ demeli. Salisen: ‘Zimmet-i miriyesi olmayanlar’ demeli.”²⁵

Bir Arnavut olan Ali Naki Paşa'nın seçilecek milletvekillerine iyi derecede Türkçe bilmelerinin şart koşulmasını istemesini ileride yapılacak olan seçimlerde kendisine bir avantaj sağlamak düşüncesinde olduğu şeklinde izah etmek çok da insafli bir yaklaşım olmayacaktır. Ali Naki Paşa'nın esas amacı imparatorluğun dört bir tarafından gelen farklı etnik ve dinî mensubiyetleri bulunan mebusların meclis faaliyetlerine aktif bir şekilde katılımlarının ve devlet yönetiminde söz sahibi olabilmelerinin sağlanabilmesiydi. Zira Kanun-i Esasi'nin 18. maddesinde devlet hizmetinde

22 Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi, s. 187.

23 Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi, s. 187.

24 Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi, s. 188.

25 Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi, s. 192.

istihdam olunmak için devletin resmî dili Türkçeyi bilmek şart koşulurken 68. maddede mebus seçilmesi caiz olmayacaklar arasında “Türkçe bilmeyen” kişiler de sayılmıştır. Aynı maddenin son cümlesinde “Dört seneden sonra icra olunacak intihaplarda mebus olmak için Türkçe okumak ve mümkün mertebe yazmak dahi şart olacaktır” ifadesi de yer almaktaydı. Ali Naki Paşa’nın tavsiyesi beraberinde uzun tartışmaları getirmiştir. Ali Naki Paşa ve bazı mebuslar, seçilecek mebuslarda Türkçeyi iyi bilmek şartının aranması hususunda ısrarcı davranmışlarsa da Kanun-i Esasi’de “Türkçeyi bilmek” yazıyor olması gerekçe gösterilerek ilgili maddenin bu kısmının olduğu gibi kalmasına karar verilmiştir. Devlete borcu olanların mebus olamamaları yönündeki tavsiyesi bu durumdaki kişilerin mebus olmaları ihtimali bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Mebus olacak kişinin vergi veriyor olması yönündeki tavsiyesi ise vergi vermediği halde elli bin kişinin oyunu alabilen bir kişinin “en emin bir adam olacağından mebus olmak için vergi vermek lazım gelmeyeceği” görüşüyle reddedilmiştir.²⁶

Mebusluk Sonrası Görevleri

Meclis-i Mebusan, 28 Haziran 1877’de son toplantısını yaparak birinci dönem çalışmalarını bitirmiş ve tatile girmiştir. Meclisin tatile girmesi üzerine Ali Naki Paşa da memleketi Yanya’ya dönmüştür. Bu arada Haziran 1877’de Meclis-i İdare-i Vilâyet azalığına seçilen Ali Naki Paşa, yaklaşık iki buçuk yıl kadar bu görevi sürdürmüştür. Meclis-i İdare-i Vilayet üyeliğini sürdürürken Borsa Komiseri Abidin Bey (1843-1906)’in başkanlığında oluşturulan komisyona fahri üye olarak katılmıştır.²⁷ 9 Ağustos 1877’de başkanlığına Abidin Bey’in atandığı bu fevkalade komisyonun görevi, Arnavutlardan oluşturulmasına karar verilen birlik için asker toplamak ve askeri nakliye de kullanılmak üzere hayvanlar tedarik etmektir. Arnavut ileri gelenlerinin kararlılıklarından ve vatanperverliklerinden istifade edilmesi düşüncesiyle kurulan komisyonun başkanlığını yürüten Abidin Bey’in İstanbul’a dönmesi üzerine başkanlığı vekaleten Ali Naki Paşa üstlenmiştir.²⁸

Meclis-i Mebusanın yeni dönemi için yapılan seçimler Ali Naki Paşa için başarılı geçmemiştir. Fransız başkonsolosunun Yanya’daki yardımcısı, 9 Kasım 1877 tarihli mektubunda, 8 Kasım 1877 tarihli Yanya Vilayet Gazetesindeki bir haberi özetleyerek, Ali Naki Paşa’nın Meclis-i Mebusanın ikinci dönemi için yapılan seçimlere katıldığını ancak sadece 21 oy alarak başarısız olduğunu ve sıralamada beşinci sırada yer aldığını ifade etmiştir.²⁹

1879 yılında 750 kuruş maaşla Yanya Vilayeti İstinaf Mahkemesi üyeliğine seçilen Ali Naki Paşa, beş ay kadar bu görevi sürdürmüştür. Giritli Mustafa Asım Paşa (ö. Kasım 1891)’nin Yanya Valiliği esnasında Ağustos 1879’da 6.000 kuruş maaşla Yanya Vilayeti Ergiri Sancağı Mutasarrıflığına vekaleten tayin edilmiştir. Yaklaşık yirmi iki ay bu görevde bulunduktan sonra henüz memuriyeti Bâb-ı Âli tarafından tasdik edilmemiş olduğu halde şahsi işlerini gerekçe göstererek istifa etmiştir.³⁰ 1881 yılının Haziran ayında görevinden ayrılan Ali Naki Paşa, kendi

26 *Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi*, s. 192-193.

27 BOA, DH.SAİD, 3/938, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845).

28 BOA, İ.DH, 752/61391, 28 B 1294 (8 Ağustos 1877). BOA, İrade Şûra-yı Devlet (İ.ŞD), 36/1854, 27 L 1294 (4 Kasım 1877). BOA, ŞD.SAİD, 30/6, 1260 (1844/1845).

29 Bilmez, Clayer, *agm.*, p. 164.

30 BOA, ŞD.SAİD, 30/6, 1260 (1844/1845). Skendi’nin verdiği bilgiye göre Değiş Paşa’yı Kuzey Arnavutluk’a gönderen Bâb-ı Âli, diğer taraftan Prizren Birliğinin güney kolunu nasıl ortadan kaldıracakını düşünüyordu. Yanya Valisi Mustafa Asım Paşa’ya Arnavutları bölmesi emri verilmiştir. Yanya’nın kurtarıldığı haberini yayan Vali, bazı ileri gelenlerin desteğini elde etmiştir. Derviş Paşa ile

ifadesine göre Ergiri’de asayışı temin etmiş ve hatta bu nedenle görevinden ayrıldıktan sonra Bâb-ı Âli tarafından gönderilen bir telgrafla taltif edilmiştir.³¹

Kaleme aldığı 2 Eylül 1884 tarihli Tercüme-i Hal varakasında ifade ettiğine göre üstlendiği görevlerde gösterdiği başarılarından dolayı 1877’den 1880’e kadar Müşir Çerkez Abdi Paşa (ö. 1880), Ahmed Hamdi Paşa (1826-1885), Müşir Hasan Tahsin Paşa (1845-1918) ve Mustafa Asım Paşa (ö. 1891) çeşitli tarihlerde Bâb-ı Âli’den rütbesinin mîrimîrânlığa yükseltilmesini istemişlerse de bu gerçekleşmemiştir. Ali Naki Paşa, söz konusu talepleri ve beklentisini şu şekilde kaleme almıştır: “Gerek Ergiri Mutasarrıflığı hengamında ifaya muvaffak olduğum hüsn-i hizmete ve gerek komisyon-ı mezkurda ve asakir-i şahanenin tedarik-i muayyenatıyla levazım-ı sairesinde min gayr-i haddin ettiğim hizmet ve muavenete mükâfaten müteveffa Müşir Çerkez Abdi Paşa tarafından 94 sene-i hicriyesinin şehir-i saferinde Yanya vali ve kumandanlığından rütbe-i haliyemin mîrimîrânlık raddesine terfiyle taltifim zımında Bâb-ı Âli ve Makam-ı Seraskeri canib-i samilerine ve yine sene-i merkumede umum kumandan müşir devletlu Ahmed Hamdi Paşa hazretleri de makam-ı sadarete ve müteakiben 96 sene-i hicriyesinin zilkadesinde kezalik umum kumandan Müşir Hasan Tahsin Paşa hazretleri dahi makam-ı Sadaretle 97 sene-i hicriyesinin zilkadesinde makam-ı seraskeriye ve sabık Yanya Valisi devletlu Mustafa Asım Paşa hazretleri de 97 sene-i hicriyesinde Dahiliye Nezaret-i celilesine arz ve inha buyurmuşlar ise de mezkur mîrimîrânlık payesinin ihsanı mukadder olamamıştır.”³² Bu ifadelerin kaleme alınmasından iki yıl sonra Ali Naki Paşa’ya 5 Haziran 1886’da mîrimîrânlık rütbesi tevcih edilmiştir.³³

Abdülhamid’e karşı muhalif hareketlerin ve Arnavut ulusçuluğunun hız kazandığı bir dönemde 15 Haziran 1892 tarihinde Sadaret makamı ile Zabıta Nezareti arasında gerçekleşen bir yazışmadan anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde Yanya’da birkaç Müslüman ve Rum tarafından bir komite kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmakta olduğuna dair bilgiler alınmaktaydı. Alınan duylara bağlı olarak bazı isimler şüpheli addedilerek gözetim altına alınmıştır. Bu isimlerden biri de Yunanlılarla münasebeti ve dostluğu bulunduğu belirtilen Ali Naki Paşa idi. Sadareten Zabıta Nezareti’ne gönderilen 15 Haziran 1892 tarihli bir yazıyla İstanbul’da bulunan Ali Naki Paşa’nın zabıtaca takip edilmesi istenmiştir.³⁴ Ali Naki Paşa’nın bahsi geçen Yunanlılarla münasebeti ve dostluğunun mahiyetinin ne olduğunu tespit etmek mümkün olmamıştır.

Şûra-yı Devlet Azalığına Tayini

Hakkında duyulan şüpheden ve takip edildiğinden haberdar olup olmadığını bilmediğimiz Ali Naki Paşa, 29 Ağustos 1892’de Rumeli Kumandanı Derviş Paşa (1812-1896)’ya bir mektup yazarak taltif ettirilmesi talebinde bulunmuştur. Mektubunda saltanata olan sadakatini ifade ettikten sonra Yanya Meclis-i İdare-i Vilayet azalığı ve Ergiri sancağı mutasarrıflığı görevlerinde bulunduğunu belirterek bilhassa son vazifesinde Permedi kazasında eşkıya tarafından kaçırılan

aynı politikayı izleyerek Birliğin önemli isimlerinden Mehmed Ali Vrioni’yi Berat’a, Ali Naki Paşa’yı Ergiri’ye atamıştır. Stavro Skendi, *The Albanian National Awakening 1878-1912*, Princeton University Press, Princeton 1967, p. 107. s. Nathalie Clayer, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri Avrupa’da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, çev. Ali Berktaş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2013, s. 199.

31 BOA, ŞD.SAİD, 30/6, 1260 (1844/1845).

32 BOA, ŞD.SAİD, 30/6, 1260 (1844/1845).

33 BOA, DH.SAİDd, 3/938, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845). BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1353/27, 4 L 1303 (6 Temmuz 1886).

34 BOA, Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM), 500/54, 28 L 1307 (10 Haziran 1890).

esirlerin kurtarılmasında gösterdiği gayrete değinmiştir. Mutasarrıflıktan ayrıldıktan sonra İstanbul'da ikamet etmeye başladığını ifade eden Ali Naki Paşa, Derviş Paşa'dan rütbesinin bir derece yükseltilerek Şûra-yı Devlet fahri azalığıyla taltif edilmesini istemiştir. Ali Naki Paşa'nın mektubuna kayıtsız kalmayan Derviş Paşa, aynı gün kaleme aldığı bir arıza ile kendisine iletilen talepten Yıldız'ı haberdar etmiş ve konu hakkındaki görüşlerini paylaşmıştır. Derviş Paşa, Ali Naki Paşa'nın üstlendiği çeşitli görevlerde devlete güzel hizmetler sunmuş olduğunu özellikle son görevi Ergiri Mutasarrıflığında yararlılığının görüldüğüne değinmiştir. Derviş Paşa, Ali Naki Paşa'nın saltanat-ı seniyye uğrunda fedakârca ve sadakatle hizmette bulunan Arnavutluk hanedanından Malik Paşa'nın oğlu olduğuna dikkat çekmiştir. Ali Naki Paşa'nın iyiliksever ve saltanatın sadık bir bendesi olduğunu ifade eden Derviş Paşa, Ali Naki Paşa'nın Arnavutluk'taki nüfuzuna dikkat çekerek devletçe hizmetinden istifade edilebileceğini bu nedenle talebinin karşılanmasının uygun olacağını belirtmiştir. Derviş Paşa, arızasını sonlandırırken iki gün sonra 31 Ağustos'ta kutlanacak olan cülus yıldönümünün yaklaştığını belirterek isteklerinin kabulünü talep etmiştir. Derviş Paşa'nın Ali Naki Paşa adına ilettiği talepleri 31 Ağustos'ta II. Abdülhamid tarafından kabul edilmiş ve Yıldız, evrakı Bâb-ı Âli'ye havale ederek gerekli işlemlerin yapılmasını istemiştir.³⁵

Padişahın iradesi ile Şûra-yı Devlet azalığına tayini için gerekli işlemlerin yapılması istenmiş olmasına rağmen Ali Naki Paşa'nın uzun bir süre görevine başlayabilmesi mümkün olmamıştır. 13 Eylül 1892'de Müşir Derviş Paşa'ya gönderdiği arzuhalle Şûra-yı Devlet azalığına tayiniyle ilgili işlemlerin tamamlanmadığını belirterek eğer atanması gerçekleşmez ise üzgün bir halde memleketine dönmek zorunda kalacağını bildirmiştir. Yıldız, konuyu 27 Eylül'de Bâb-ı Âli'ye havale etmişse de bir sonuca ulaşılması mümkün olmamıştır.³⁶ Bundan dolayı Nisan 1893'te kaleme aldığı bir arzuhalle tayiniyle ilgili gecikme hakkında bilgi almaya çalışmıştır.³⁷ Arzuhaline nasıl bir cevap aldığını tespit edemediğimiz Ali Naki Paşa, Şûra-yı Devlet azalığına atanmasıyla ilgili sürecin tamamlanmasını beklerken 30 Mayıs 1896'da uhdesine terfian Rumeli Beylerbeyliği payesi verilmiştir.³⁸ Bu taltiften bir müddet sonra 1 Temmuz 1900 tarihinde ikinci rütbeden Osmanî Nişanı ihsan buyrulmuştur.³⁹ Gündeme gelişinden yaklaşık sekiz yıl sonra 9 Ekim 1900 tarihinde çıkarılan bir irade ile Ali Naki Paşa, 7500 kuruş maaş tahsisiyle Şûra-yı Devlet azalığına tayin edilmiştir.⁴⁰ 5 Aralık 1901 tarihinde ise çalışmalarından dolayı rütbe-i bala tevcih edilmiştir.⁴¹

Ali Naki Paşa, Şûra-yı Devlet Maliye Dairesindeki görevinin yanı sıra sahip olduğu geniş arazi ve çiftliklerle de ilgilenmiştir. 4 Haziran 1901'de Şûra-yı Devlet Riyasetine vermiş olduğu bir dilekçeyle Teselya'da bulunan çiftliklerini satmak üzere Yunanistan'a gitmek için üç ay süreyle

35 BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), 66/42, 7 S 1310 (31 Ağustos 1892).

36 BOA, Y.MTV, 68/13, 3 Ra 1310 (25 Eylül 1892).

37 BOA, DH.MKT, 11/41, 23 N 1310 (10 Nisan 1893).

38 BOA, İrade Taltifat (İ.TAL), 97/8, 17 Z 1313 (30 Mayıs 1896).

39 BOA, DH.SAİDd, 3/938, 29 Z 1260 (9 Ocak 1845).

40 BOA, İ.DH, 1378/17, 14 C 1318 (9 Ekim 1900). BOA, Şûra-yı Devlet Evrakı (ŞD), 3194/48, 18 C 1318 (13 Ekim 1900). BOA, BEO, 1561/117069, 16 C 1318 (11 Ekim 1900). Ali Naki Paşa'ya Şûra-yı Devlet azalığına atandığı tarihten Şubat 1316 (Şubat 1901)'e kadar geçen süre boyunca ödenecek olan 38.750 kuruşun 1316 (1901) senesi bütçesinin maaş kısmına zam ve ilavesi için Maliye Nezaretiyle yazışmalar yapılmıştır. BOA, DH.MKT, 2422/128, 7 B 1318 (31 Ekim 1900). BOA, BEO, 1577/118206, 13 B 1318 (6 Kasım 1900). BOA, BEO, 1589/119127, 4 Ş 1318 (27 Kasım 1900).

41 BOA, İ.TAL, 266/79, 24 Ş 1319 (6 Aralık 1901).

izin talebinde bulunmuştur.⁴² Bu talebinden yaklaşık iki yıl sonra 14 Mayıs 1903'te yeni bir dilekçe vererek memuriyeti nedeniyle ilgilenemediği arazilerinin yabancıların eline geçtiğini, gelirlerinin düştüğünü ve çeşitli davaların açıldığını belirterek Teselya'ya gitmek üzere üç ay izin talebinde bulunmuştur.⁴³

Çocukları

Ali Naki Paşa, Emine Behice Hanım ile evlenmiştir. Behice Hanım, bir dönem Yanya Mebusluğu da yapan Arnavut Mehmed Ali Vrioni (1842-1895)'nin üçüncü eşi Mihri Hanım'ın kız kardeşi idi ve Tuapseli bir Çerkez idi.⁴⁴ II. Abdülhamid döneminin karakteristik bir özelliği olarak saltanata dolayısıyla devlete sadakati ve iyi hizmetleri görülen kişiler terfi ve taltif ettirilirken annelerine veya hanımlarına da Şefkat Nişanı verilmesi oldukça yaygın karşılaşılan bir uygulamaydı. Emine Behice Hanım'a da 18 Eylül 1899 tarihinde ikinci rütbeden Şefkat Nişanı verilmiştir.⁴⁵

Ali Naki Paşa ve Emine Behice Hanım'ın Ahmed Müfid, Ayetullah, Mahmud Ekrem ve Ali Sedad isimlerinde dört oğulları ile Hatice isiminde bir de kızları olmuştur. Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Beyrut Valisi Halil Paşa'nın oğlu Ali Dilaver Bey ile evli olan Hatice Hanım, 12 Haziran 1908 tarihinde Beyrut'ta vefat etmiş ve cenazesi İstanbul'a nakledilmiştir.⁴⁶ Söz konusu şüpheli ölüm nedeniyle Arnavut olan Sadrazam Avlonyalı Ferid Paşa, aynı zamanda akrabası olan ve aralarında ailevi nedenlerle birtakım anlaşmazlıkların bulunduğu Halil Paşa'yı görevinden almıştır.⁴⁷

Ahmed Müfid Bey (1878-1927), 1878 yılında Libohova'da doğmuştur. Yanya'da Türkçe, Fransızca ve Rumca öğrendikten sonra iki yıl da Dersaadet Mekteb-i İdadisine devam etmiştir. Yükseköğrenimini Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'de tamamlamıştır. Ala derece ile mezun olduğu okuldan aldığı diplomanın tarihi 14 Ağustos 1897'dir.⁴⁸ Daha eğitimi devam ederken 17-18 yaşındayken 31 Ağustos 1895 tarihli bir irade ile uhdesine rütbe-i saniye sınıf-ı mütemayizi tevcih

42 BOA, Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), 416/80, 26 S 1319 (14 Haziran 1901).

43 BOA, Y.A.HUS, 448/58, 20 S 1321 (18 Mayıs 1903).

44 Bilmez-Clayer, *agm.*, p. 166.

45 BOA, İ.TAL, 187/57, 12 Ca 1317 (18 Eylül 1899).

46 BOA, BEO, 3334/249988, 14 Ca 1326 (14 Haziran 1908). BOA, İrade Hususi (İ.HUS), 167/32, 13 Ca 1326 (13 Haziran 1908). O günlerde Bükreş şebkenderi olarak görev yapan Ahmed Müfid Bey'e cenaze merasimine katılması için izin verilmiştir. BOA, BEO, 3334/250032, 13 Ca 1326 (13 Haziran 1908). Daha önce Amedi-i Divan-ı Hümayun Hülefalığına tayin edilmiş olan Ali Dilaver Bey, 30 Eylül 1903 tarihli bir irade ile Beyrut Valisi olan babası Halil Paşa'nın refakatinde bulunması için Beyrut'a gönderilmiştir. BOA, İ.HUS, 110/36, 8 B 1321 (30 Eylül 1903).

47 Zafer Orha, *Beyrut Vilayeti'nde Osmanlı İdaresi (1887-1909)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2017, s. 55. Avlonyalı Ferid Paşa'nın eşi Rafet Hanım, Hatice Hanım'ın amcası Âdem Safiyüddin Bey'in kızıydı. Ayrıca Avlonyalı Ferid Paşa'nın kardeşi Süreyya Bey'in kızı Necat Hanım, Ayettullah Bey'le diğer kızı Fazilet Hanım da Mahmud Ekrem Bey'le evliydi. Avlonyalı Ekrem Bey, *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)*, çev. Atilla Dirim, İletişim Yay., İstanbul 2006, s. 41. Ekrem Bey, Halil Paşa ile büyükannesinin kuzen olduklarını, 1904 yılında Beyrut'a gittiğinde tanıştığını ifade ettiği Halil Paşa'nın oğlu ve yeğeniyle arkadaşlık ettiğini ifade etmiştir. Avlonyalı Ekrem Bey, *age.*, s. 112.

48 BOA, Hariciye Nezareti Sicill-i Ahval (HR.SAİD), 14/10, 29 Za 1324 (14 Ocak 1907). BOA, DH.SAİDd, 92/21, 29 Z 1295 (24 Aralık 1878).

buyurulmuştur.⁴⁹ Mekteb-i Hukuk'tan mezuniyetinden hemen sonra, 29 Temmuz 1897'de Brüksel Sefareti Fahri Ataşeliğine atanmıştır.⁵⁰ 28 Ekim 1898'de aynı yerde İkinci Katıplığe tayin edilen Ahmed Müfid Efendi'ye vazifesinde göstermiş olduğu başarısından dolayı 5 Ocak 1899'da dördüncü rütbeden Osmanî Nişanı verilmiştir. 12 Şubat 1901'de vazifesini yerine getirirken gösterdiği gayretinden dolayı rütbe-i ula sınıf-ı sanisi tevcih buyurulmuştur.⁵¹ 1 Mart 1901'de Brüksel Sefareti Başkatıplığına terfi ettirilen Ahmed Müfid Bey, 7 Mayıs 1904'te Bern Sefareti Başkatıplığına tayin edilmiştir.⁵² 10 Haziran 1905'te Yenişehir Başşehbenderliğine tayin edilmiştir.⁵³ Bu görevleri esnasında 1903 yılında İran devleti tarafından üçüncü rütbeden Şir-i Hurşit Nişanıyla, 1905 yılında da Belçika hükümeti tarafından dördüncü rütbeden Leopold Nişanıyla ödüllendirilmiştir.⁵⁴ 25 Mart 1905'te o güne kadar bulunduğu memuriyetlerindeki başarısından dolayı ikinci rütbeden Mecidi Nişan-ı Zışanı ile taltif edilmiştir.⁵⁵ 9 Aralık 1908'de 49 oy alarak Ergiri mebusu seçilmiştir. Hariciyedeki görevleri nedeniyle Meclis-i Mebusanda Hariciye Encümeni Zabıt Kâtipliği görevinde bulunmuştur.⁵⁶ 1912 yılında Arnavutluk'un bağımsızlığı sürecinde ve sonrasında önemli siyasi roller üstlenmiştir.⁵⁷ Ahmed Müfid Bey, ailesi hakkında bilgilerin de yer aldığı "Tepedelenli Ali Paşa (1744-1822)"⁵⁸ ile Osmanlı sonrası Arnavutluk siyasetine dair anılarını içeren "Politika ime ndë Shiperi 1916-1920" isimli kitapların da yazarıdır.⁵⁹

24 Ocak 1882'de Ergiri'de doğan Mahmud Ekrem Bey, İstanbul'daki Fransız Lisesindeki eğitiminin ardından Brüksel'deki Harp Okulu'na devam etmiştir. 1904-1909 yılları arasında Osmanlı Ordusu 5. Süvari Alayı'nda subay olarak görev yapmıştır.⁶⁰ Osmanlı ordusunda Süvari Binbaşısı olarak görev yaparken çıkarılan Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Kanunu ile rütbesi mülazım-ı saniliğe indirilmiş olan Mahmud Ekrem Bey, askerlik mesleğinden affını talep etmiştir. 13 Kasım 1909 tarihinde çıkarılan bir irade ile istifası kabul edilmiş ve böylece askerlikten ayrılmıştır.⁶¹ Bu

49 BOA, İ.TAL, 84/11, 10 Ra 1313 (31 Ağustos 1895).

50 BOA, İrade Hariciye (İ.HR), 355/33, 28 S 1315 (29 Temmuz 1897). BOA, Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH), 198/46, 2 Ağustos 1897.

51 BOA, DH.SAİDd, 92/21, 29 Z 1295 (24 Aralık 1878).

52 BOA, DH.SAİDd, 92/21, 29 Z 1295 (24 Aralık 1878).

53 BOA, BEO, 2597/194703, 7 R 1323 (11 Haziran 1905).

54 BOA, DH.SAİDd, 92/21, 29 Z 1295 (24 Aralık 1878). Dördüncü rütbeden Leopold Nişanı alması hakkında bk. BOA, HR.TH, 331/72. BOA, BEO, 2783/208663, 21 M 1324 (17 Mart 1906).

55 BOA, İ.TAL, 388/32, 29 M 1324 (25 Mart 1906).

56 İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, C. 2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 594.

57 Ramazan Mızrak, *II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusanında Arnavut Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt 2023. Ayrıca bk. Peter Bartl, "Libohova, Mufid Bey", *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, Bd. 3. Hgg. Mathias Bernath / Felix von Schroeder, München 1979, p. 31-33 [Online]; URL: <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1250>, Erişim Tarihi: 12.12.2023.

58 Ahmed Müfid, *Tepedelenli Ali Paşa 1744-1822*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1324.

59 Uğur Sezer, *Arnavut Ulusal Hareketi Sırasında İstanbul Arnavut Toplumunun Faaliyetleri (1839-1912)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne 2023, s. 174.

60 Peter Bartl, "Libohova, Ekrem Bey" *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, Bd. 3. Hgg. Mathias Bernath / Felix von Schroeder, München 1979, p. 30-31 [Online]; URL: <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1249>, Erişim Tarihi: 12.12.2023.

61 BOA, İrade Askeri (İ.AS), 96/54, 29 L 1327 (13 Kasım 1909). BOA, BEO, 3663/274697, 2 Za 1327 (15 Kasım 1909). BOA, Hariciye Nezareti İdare (HR.İD), 90/31, 13 Kasım 1918. BOA, HR.İD, 87/93, 25 Ağustos 1918.

tarihten sonra bir dönem Bozcaada Kaymakamlığı yapan Mahmud Ekrem Bey, Temmuz 1911'de Avlonya Kaymakamlığına⁶² Mart 1912'de de Çamlık (Reşadiye) Mutasarrıflığına atanmıştır.⁶³ Balkan Harbi'nden sonra hayatını Arnavutluk'ta sürdüren Mahmud Ekrem Bey, 1924 yılında Arnavutluk'un Roma elçisi olarak görevlendirilmiştir. Bu tarihten yaklaşık iki yıl sonra 1927 yılında çok dikkat çekici bir şekilde yine Roma'ya bu defa ataşemiliter olarak atanmıştır. Bu atama Türk Dışişleri Bakanlığı yazışmalarına eski Osmanlı ordusu subaylarından Ekrem Bey Libohova'nın daha önce elçi olarak görev yaptığı Roma'ya kaymakam rütbesiyle ataşemiliter olarak atandığı ve bu atamanın Tiran'da oldukça garipsendiği şeklinde yansımıştır.⁶⁴ Mahmud Ekrem Bey, Kral Ahmet Zogu döneminde Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır.⁶⁵ 1943 yılında Arnavutluk Başbakanı da olan Ekrem Bey, 1948 yılında Roma'da vefat etmiştir.

Ali Sedad Bey, Dersaadet İdadi-i Leylisinden mezun olduktan sonra Brüksel'e giderek askeri okula kaydolmuş ve süvari eğitimi almıştır. 1898 yılında okuldan mezun olmuştur. Askeri bir sığata sahip olmayan Ali Sedad, mezuniyeti sonrası Brüksel'de staj yapabilmek için kendisine mülazım-ı evvelik rütbesi verilmesi için Brüksel Sefareti üzerinden teşebbüste bulunmuştur. Seraskerlik makamının ordunun süvari zabıtine ihtiyaç duymadığı gerekçesiyle pek de sıcak bakmadığı bu talebin neticesinin ne olduğu tespit edilememiştir.⁶⁶ Ali Sedad Bey, 18 Haziran 1906'da Selanik'te vefat etmiştir. Annesi Behice Hanım ve kardeşi Ahmed Müfid Bey, aynı gün vermiş oldukları arzuhallerle babası Ali Naki Paşa'nın kabrine defnedilmek üzere Ali Sedad'ın naaşının İstanbul'a sevk edilmesi için izin verilmesi talebinde bulunmuşlardır.⁶⁷

Ayetullah Bey, Mekteb-i Sultani'den mezun olduktan sonra Lozan Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almıştır. Fransızca, Arnavutça ve Rumca bilen Ayetullah Bey, 29 Ekim 1902'de Hariciye Nezaretine vermiş olduğu bir arzuhalle tahrirat-ı hariciye kalemine "çerağ" alınması talebinde bulunmuş ancak isteği gerçekleşmemiştir.⁶⁸ Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesinde görev yapan Ayetullah Bey'e 24 Haziran 1903'te rütbe-i salise tevcih buyrulmuştur.⁶⁹ Babasının vefatından birkaç ay sonra 1904 yılının Mayıs ayında kişisel işlerini yoluna koymak için Ergiri'ye gitmek üzere izin almıştır.⁷⁰ Ayetullah Bey, bu tarihten sonra devlet memuriyetinden ayrılarak çiftlikleriyle ilgilenmek üzere Teselya'ya gitmiştir. Memuriyetten ayrılmış olmasına rağmen 14 Temmuz 1908'de rütbe-i ûlâ sınıf-ı sanisi tevcih buyrulmuştur.⁷¹

62 BOA, BEO, 3923/294167, 6 Ş 1329 (2 Ağustos 1911).

63 BOA, BEO, 4052/303874, 3 B 1330 (18 Haziran 1912).

64 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi (TDA), 541/44102-208974-42. TDA, 541/44102-208974-43.

65 TDA, 541/44142-209313-5.

66 BOA, Y.MTV, 184/50, 13 B 1316 (27 Kasım 1898).

67 BOA, BEO, 2853/213904, 25 R 1324 (18 Haziran 1906).

68 BOA, Y.MTV, 236/2, 1 Ş 1320 (3 Kasım 1902). Maarif-i Umumiyye Nezareti ile Mekteb-i Hukuk-ı Şahane Müdüriyeti arasında gerçekleşen 29 Mayıs 1903 tarihli bir yazışmada Ayetullah Efendi'nin Mekteb-i Hukuk son sınıf öğrencileriyle birlikte sınava girmek istediği bilgisine yer verilmiştir. BOA, Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF.MKT), 713/27, 18 Ra 1321 (14 Haziran 1903).

69 BOA, İ.TAL, 305/57, 28 Ra 1321 (24 Haziran 1903).

70 BOA, DH.MKT, 853/18, 5 Ra 1322 (20 Mayıs 1904).

71 BOA, Y.A.HUS, 523/103, 16 C 1326 (16 Temmuz 1908). BOA, İ.TAL, 454/11, 15 C 1326 (15 Temmuz 1908).

Vefatı

Şûra-yı Devlet Maliye Dairesi Azası Ali Naki Paşa, 1904 yılı Şubatının son günlerinde hastalanmıştır. Rahatsızlığının başlamasından yaklaşık bir hafta sonra Şişli’de ikamet ettiği evinde 5 Mart’ı 6 Mart’a bağlayan gece vefat etmiştir. 60 yaşındaki Ali Naki Paşa’nın vefatı Sabah gazetesinin 6 Mart 1904 tarihli nüshasında şu ifadelerle yansımıştır:

“*Cenab-ı Hak ömr ü şevket-i şahaneyi müzdad buyursun.*”

Şûra-yı Devlet azasından ve Yanya Vilâyeti eşrafından Malik Paşazade Naki Beyefendi’nin bir haftadan beri duçar olduğu hastalıktan rehayap olamayarak dün gece Şişli’de ikamet ettiği hanede irtihal-i dar-ı beka eylediği maatteessüf istihbar kılınmıştır. Cenazesi yarınki pazartesi günü sabahı hanesinden kaldırılarak Erenköy’ünde tehiyye edilen medfen-i mahsusasına vedia-i rahmet-i ilahiye kılınacaktır.

*Rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsiaten*⁷²

Ali Naki Paşa’nın kabri Kadıköy’de bulunan Şahkulu Sultan Dergâhı haziresinde bulunmaktadır. Ali Naki Paşa’nın mezar taşı kitabesinde şu ifadeler yer almaktadır:

*Hüvel hayyül baki / Yanyalı Vezir Arslan / Paşa Sülalesinden / Malik Paşazade / Şûra-yı Devlet Azasından / Ve Rütbe-i Bala Ricalinden / Yanyalı Ali Naki / Beyin Ruhuna El-Fatiha / Sene 1322.*⁷³

Ali Naki Paşa’nın vefatıyla boşalan Şûra-yı Devlet azalığına ise 10 Mart 1904’te kardeşi Âdem Safiyuddin Bey atanmıştır.⁷⁴

Sonuç

Yanya’nın köklü ailelerinden Arslan Paşazade sülalesine mensup olan Ali Naki Paşa, aynı zamanda dedesi Âdem Bey’in dayısı olması nedeniyle Tepedelenli Ali Paşa ile de akrabaydı. Söz konusu bu mensubiyetini ve akrabalık bağını hem kendisi hem de babası başta Sicill-i Ahval kayıtlarında olmak üzere çeşitli evraklarda öne çıkarmışlardır. Yanya bölgesinde sahip olduğu nüfuzu Osmanlı hakimiyeti boyunca sürmüş olan ailesi, Osmanlı hanedanına ve saltanatına sadakatlerinin karşılığını fazlasıyla almıştır. Bölgede çok sayıda büyük çiftliklere sahip olduğu anlaşılan ailesi oldukça variyetliydi.

Ali Naki Paşa, Osmanlı Devleti’nin ilk parlamento tecrübesini oluşturan 1877 Meclis-i Mebusanında Yanya Mebusu olarak yer almıştır. Meclisin kısa çalışma süresi içerisinde ele alınan İntihab-ı Mebusan Kanununun müzakereleri esnasında seçilecek mebusların iyi derecede Türkçe bilmeleri gerekliliğini savunması oldukça önemlidir. Yanya ve çevresinde mülkî idarecilik yapan büyük dedeleri gibi bir dönem Ergiri Mutasarrıflığında bulunan Ali Naki Paşa, Derviş Paşa’nın aracılığıyla sancılı bir sürecin ardından Şûra-yı Devlet Azalığına atanmıştır. Buradaki vazifesi esnasında en büyük meşguliyetini sahip olduğu çiftlikler oluşturmaktaydı ki bunlar sadece Osmanlı

72 İrtihal”, *Sabah*, 6 Mart 1904, s. 3.

73 Ali Naki Paşa’nın mezarı ve mezar taşı kitabesine ait görseller ekte sunulmuştur. Görsellere ulaşmamızı temin eden Şahkulu Sultan Dergâhı Genel Koordinatörü Kamber Durna’ya teşekkürü bir borç bilirim.

74 BOA, ŞD, 3195/111, 29 Z 1321 (17 Mart 1904). BOA, DH.MKT, 841/7, 25 M 1322 (11 Nisan 1904). BOA, DH.MKT, 848/89, 21 S 1322 (7 Mayıs 1904). BOA, BEO, 2293/171928, 28 Z 1321 (16 Mart 1904). BOA, İ.DH, 1419/27, 19 Z 1321 (7 Mart 1321).

toprakları içerisinde değil aynı zamanda Yunanistan'da bulunuyordu.

Ali Naki Paşa, çocuklarının iyi eğitim almasını sağlamıştır. Hem Osmanlı ülkesinde hem de yurt dışında almış oldukları eğitimlerle birçok dile hakim olan bilhassa Mahmud Ekrem Bey ve Ahmed Müfid Bey, Osmanlı Devleti'nde ve bağımsızlığı sonrası Arnavutluk'ta çok önemli görevlerde bulunmuşlardır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-1 Asafi Amedi Kalemî (A.AMD), 64/12.

Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Kalemî (A.DVN), 106/46.

Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Mühimme Kalemî (A.DVN.MHM), 23/7.

Babialı Evrak Odası Evrakı (BEO), 1561/117069, 1577/118206, 1589/119127, 2293/171928, 2597/194703, 2783/208663, 2853/213904, 3314/248486, 3334/249988, 3334/250032, 3663/274697, 3923/294167, 4052/303874.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT), 11/41, 841/7, 848/89, 853/18, 1353/27, 2422/128.

Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH.SAİDd), 3/398, 92/21.

Hariciye Nezareti İdare (HR.İD), 87/93, 90/31.

Hariciye Nezareti Sicill-i Ahval (HR.SAİD), 14/10.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH), 198/46, 331/72.

İrade Askeri (İ.AS), 96/54.

İrade Dahiliye (İ.DH), 694/48574, 751/61337, 752/61391, 1378/17, 1419/27.

İrade Hariciye (İ.HR), 355/33.

İrade Hususi (İ.HUS), 110/36, 167/32.

İrade Şûra-yı Devlet (İ.ŞD), 36/1854.

İrade Taltifat (İ.TAL), 84/11, 97/8, 187/57, 266/79, 305/57, 388/32, 454/11.

Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF.MKT), 713/27.

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî Evrakı (A.MKT.MHM), 500/54.

Şûra-yı Devlet Evrakı (ŞD), 3194/48, 3195/111.

Şûra-yı Devlet Sicill-i Ahval İdaresi (ŞD.SAİD), 30/6.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), 66/42, 68/13, 184/50, 236/2.

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), 416/80, 448/58, 523/103.

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı
Diplomatik Arşivi (TDA)**

Ülkeler – İtalya (541), 44102-208974-42. 44102-208974-43. 44142-209313-5.

Kitap, Makale ve Tezler

“İrtihal”, *Sabah*, 6 Mart 1904, s. 3.

1877 Meclis-i Âyan ve Meclis-i Mebusan Albümü, ed. Halil İbrahim Erbay, TBMM Basımevi, Ankara 2023.

Ahmed Müfid, *Tepedelenli Ali Paşa 1744-1822*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1324.

Avlonyalı Ekrem Bey, *Osmanlı Arnavutluk’undan Anılar (1885-1912)*, çev. Atilla Dirim, İletişim Yay., İstanbul 2006.

Bartl, Peter, “Libohova, Ekrem Bey”, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, Bd. 3. Hgg. Mathias Bernath / Felix von Schroeder, München 1979, p. 30-31 [Online]; URL: <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1249>, Erişim Tarihi: 12.12.2023.

Bartl, Peter, “Libohova, Mufid Bey”, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, Bd. 3. Hgg. Mathias Bernath / Felix von Schroeder, München 1979, p. 31-33 [Online]; URL: <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1250>, Erişim Tarihi: 12.12.2023.

Bilmez, Bülent, Clayer, Nathalie, “A Prosopographic Study on some ‘Albanian’ Deputies to the First Ottoman Parliament”, *The First Ottoman Experiment in Democracy*, ed. C. Herzog - M. Sharif, Nomos Verlagsgesellschaft, Würzburg 2010, pp. 151-185.

Clayer, Nathalie, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri Avrupa’da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, çev. Ali Berktaş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2013.

Eraslan, Cezmi - Olgun, Kenan, *Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006.

Erdem, Alpaslan Fuat, *H. 1319 (M. 1901) Tarihli Yanya Vilayeti Salnamesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2018.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, C. 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, C. 2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

Kiel, Machiel, “Yanya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yay., İstanbul 2013, ss. 317-321.

Meclis-i Mebusan 1293 / 1877 Zabıt Ceridesi, Yay. haz. Nurten Öztürk, TBMM Basımevi, Ankara, 2023.

Mehmed Süreyya, “Mâlik Nâilî Paşa”, *Sicill-i Osmanî*, C. 3, Yay. haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1996, s. 930.

Mızrak, Ramazan, *II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusanında Arnavut Milletvekilleri ve Siyasî Faaliyetleri*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt 2023.

Orha, Zafer, *Beyrut Vilayeti'nde Osmanlı İdaresi (1887-1909)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2017.

Sezer, Hamiyet, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Oğulları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 28 (Mayıs 1995), ss. 155-164.

Sezer, Uğur, *Arnavut Ulusal Hareketi Sırasında İstanbul Arnavut Toplumunun Faaliyetleri (1839-1912)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne 2023.

Skendi, Stavro, *The Albanian National Awakening 1878-1912*, Princeton University Press, Princeton 1967.

İnternet Kaynakları

<https://sahkulu.com/sahkulu-dergahi-resimleri/> (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024)

Ekler

Ali Naki Paşa, Yanya Mebusu

1877 Meclis-i Âyan ve Meclis-i Mebusan Albümü, ed. Halil İbrahim Erbay, TBMM Basımevi, Ankara 2023, s. 31.

Ali Naki Paşa'nın Mezarı ve Mezar Taşı Kitabesi

<https://sahkulu.com/sahkulu-dergahi-resimleri/> (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024)

Ali Naki Paşa'nın Mezar Taşı Kitabesi

Kaynak: Kamber Durna (Şahkulu Sultan Dergâhı Genel Koordinatörü)

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Doktora Öğrencisi
Emre TEKİN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mail:
emretekın_88@hotmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5102-936X

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 28/02/2024 02/04/2024

Araştırma Makalesi

DOI: http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1444644

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Demokrat Parti Kütahya Milletvekili Dr. Ahmet İhsan Gürsoy'un Siyasi Yaşamı ve Yassıada Mahkemeleri'nde Yargılanması (1946-1961)

Democratic Party Kütahya Deputy Dr. Ahmet Ihsan Gürsoy's Political Life and the Trial at the Yassıada Courts (1946-1961)

Öz

Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950'de başlayan iktidarı, 27 Mayıs 1960'da gerçekleşen Askeri Darbe ile sona ermiştir. Askeri Darbe'nin hemen ardından kurulan Milli Birlik Komitesi, DP'li milletvekillerinin Yassıada Mahkemeleri'nde yargılanmasına karar vermiştir. Yassıada'da yargılanan milletvekillerinden biri de dört dönem DP Kütahya milletvekilliği yapan Dr. Ahmet İhsan Gürsoy'dur. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin gerçekleştiği gün Almanya'da bulunan Gürsoy, darbeden kısa bir süre sonra kendi rızasıyla Türkiye'ye dönerek tutuklanmıştır. Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, Anayasayı İhlal ve Gayrimeşru Servet İktisabı davaları kapsamında Yassıada'da yargılanmıştır. Bu çalışma, Ahmet İhsan Gürsoy'un hayatı, siyasi kimliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetleri ile Yassıada mahkemelerinde yargılandığı süreci ana hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın genel çerçevesini Devlet Arşivleri Başkanlığı Yassıada Tutanakları fonu oluştururken konu ile ilgili meclis tutanakları, dönemin Kütahya yerel gazeteleri ve araştırma eserlerden yararlanılmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışma, doküman analizi tekniği kullanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Ahmet İhsan Gürsoy, Kütahya, Yassıada Yargılamaları.

ATIF: TEKİN, Emre, "Demokrat Parti Kütahya Milletvekili Dr. Ahmet İhsan Gürsoy'un Siyasi Yaşamı ve Yassıada Mahkemeleri'nde Yargılanması (1946-1961)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/1 (Mart 2024), s. (19-39)

CITE: TEKİN, Emre, "Democratic Party Kütahya Deputy Dr. Ahmet Ihsan Gürsoy's Political Life and the Trial Process at the Yassıada Courts (1946-1961)", *Journal of History and Future*, 10/1 (March 2024), pp. (19-39)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

The democratic party rule, which started on May 14, 1950, ended with the military coup of May 27, 1960. The National Unity Committee, which was established immediately after the Military Coup, decided that DP deputies should be tried in the Yassıada Courts. One of the members of parliament tried at Yassıada was Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, who served as a deputy for the Democratic Party from Kütahya for four terms. On the day of the May 27, 1960 Military Coup, Gürsoy, who was in Germany at the time, returned to Turkey shortly after the coup with his own consent and was arrested. Dr. Ahmet İhsan Gürsoy was tried at Yassıada for Violation of the Constitution and Illegitimate Acquisition of Wealth. This study aims to outline the life of Ahmet İhsan Gürsoy, his political identity, his activities in the Turkish Grand National Assembly, and the process of his trial at the Yassıada courts. The general framework of the study is based on the Yassıada Records Fund of the State Archives Presidency. Parliamentary records, local newspapers from Kütahya from the relevant period, and research works have been utilized for this purpose. This qualitative research has been prepared using the document analysis technique.

Keywords: Democrat Party, Ahmet Ihsan Gürsoy, Kütahya, Yassıada Courts.

Giriş

Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1946'da resmen kurulması ile birlikte Türkiye'de çok partili yeni bir siyasi dönem başlamıştır.¹ 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadarki dört yıllık süre zarfında muhalefet partisi olarak siyasi faaliyetlerini yürüten DP, 1950'de yapılan seçimler ile iktidara gelmeyi başarmıştır.² Türk siyasi hayatında önemli izler bırakan ve on yıl süren DP iktidarı, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki bir grup subayın 27 Mayıs 1960 günü ülke yönetimine fiilen el koyması ile son bulmuştur.³ Darbenin gerekçe ise, DP iktidarının “*memleketi buhrana sürüklediği ve kardeş kavgasına götürdüğü*” gösterilmiştir.⁴ TSK, “*Bütün vatandaşların aynı milletin evlatları olduklarını hatırlayarak kin gütmeden birbirlerine hürmet ve anlayışla muamele etmelerinin lüzumlu olduğu*” vurgusu yaparak amacının “*partiler üstü tarafsız bir idarenin hakemliği altında en kısa zamanda hür ve dürüst seçim yolu*” olduğunu da belirtilmiştir.⁵ Askeri Darbenin lideri ve Devlet Reisi olan Orgeneral Cemal Gürsel, 28 Mayıs 1960 tarihinde yeni Hükümeti kurmuştur.⁶ Başarılı askeri darbe girişiminden sonra DP iktidarına son veren gizli komite üyeleri, harekâta katılan kimi subayları da içine alarak “*Millî Birlik Komitesi*” adıyla ülke yönetimin başına geçmiştir.⁷ MBK, tutuklu DP'lilerin Yassıada'da yargılanmalarına karar vermiştir. Tutuklanan birçok

-
- 1 Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)* (5. Baskı). İmge Kitabevi, Ankara, 2013, 456.
  - 2 Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, 177.
  - 3 *Hürriyet*, 27 Mayıs 1960, 1.
  - 4 *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1960, 1.
  - 5 *Vatan*, 27 Mayıs 1960, 1.
  - 6 *Hürriyet*, 29 Mayıs 1960, 1.
  - 7 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi- Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye* (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, 224.

DP yöneticilerinin yargılanması için bir Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divanı oluşturulmuştur.⁸ Darbe sonrası yargılamaların yapılacağı yer Yassıada olarak belirlenmiş;⁹ Yassıada'da duruşmalar ise, 14 Ekim 1960 Cuma günü başlamıştır.¹⁰

Yassıada yargılamalarının temelini Anayasayı İhlal Davası suçlaması oluştururken, Gayrimeşru Servet İktisabı davası kapsamında ise haksız yolla servet edinen sanıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Anayasayı İhlal ve Gayri Meşru Servet İktisabı Davaları ile yargılanan DP'lilerden biri de dört dönem DP Kütahya milletvekilliği yapmış Ahmet İhsan Gürsoy'dur. Gürsoy, ilk yargılaması olan Anayasayı İhlal Davası'nda kendisine yöneltilen suçlamaları reddetmiş ve DP iktidarının diktatörlük rejimine yönelmesi ile ilgili bir tespitinin olmadığını beyan etmiştir. Gayrimeşru Servet İktisabı Davası kapsamında ise, kendisi ve eşine ait tüm taşınır taşınmaz mallar bilirkişi heyeti ve hesap uzmanı tarafından incelemeye alınmıştır. Birbirinden farklı iki soruşturma kanalı ile yapılan tetkikat sonucunda Ahmet İhsan Gürsoy ve eşi Nilüfer Gürsoy'un yasal yollarla açıklanamayan serveti tespit edildikten sonra çiftin mahkemeye beyan ettiği tüm mal varlıklarına el konulmuştur.

1. Ahmet İhsan Gürsoy'un Hayatı

Ahmet İhsan Gürsoy, 1913 yılında Kütahya'nın Gediz ilçesinde dünyaya gelmiştir. Baba adı Ahmet Rüştü anne adı ise Akile'dir. İlköğrenimini Gediz'de tamamladıktan sonra Bursa Lisesi'nden mezun olmuştur. Gürsoy, 1942'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten hemen sonra 1 Kasım 1942'de yedek subay okuluna girmiş ve 30 Ekim 1943'te Tabip Asteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Kıta hizmetini 22 Mart 1945'te tamamlamasının ardından terhis olan Gürsoy'un sivil olarak göreve başladığı ilk yer, 6 Mayıs 1945'te atandığı Afyon Sıtma ile Mücadele merkezinin Gediz şube tabipliğidir. Gürsoy, 31 Aralık 1945 tarihine kadar bu görevi ifa etmiş ardından bir süre serbest hekim olarak çalışmıştır. Ahmet İhsan Gürsoy'un siyasi hayatı, 1946 seçimleri sonucunda DP Kütahya milletvekili seçilmesiyle başlamıştır. DP'nin muhalefette olduğu dönemde DP kurucularından Mahmut Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy ile 2 Eylül 1948'de evlenen Gürsoy¹¹ çiftinin üç kızları vardır. Emine Gürsoy 1949'da Akile Gürsoy 1951'de, Ayşe Bilge Gürsoy ise 1957'de dünyaya gelmiştir.¹²

Ahmet İhsan Gürsoy'un milletvekili seçildiği günden itibaren Kütahya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal meseleleriyle yakından ilgilenmiştir. DP'nin Kütahya'da düzenlediği kongrelerde başkanlık yaparak vatandaşların istek ve şikayetlerini Ankara'ya iletmiştir.¹³ Gürsoy'un Ankara ile temas kurduğu konulardan biri, Kütahya İlinden Yetişenler Derneğinin İstanbul'da düzenlediği geceyle ilgilidir. Dernek kurucuları, düzenlemek istedikleri organizasyon için Ahmet İhsan Gürsoy'dan yardım talep etmiştir. Bunun üzerine Gürsoy ve dernek kurucuları, Cumhurbaşkanı

8 *Hürriyet*, 13 Haziran 1960, 1.

9 *Akis*, 10 Ekim 1960, 4.

10 *Hürriyet*, 15 Ekim 1960, 1.

11 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)*. II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, 2002, 768.

12 Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/15.

13 *Kütahya*, 1 Temmuz 1957, 1; *Hür Kütahya*, 15 Şubat 1960,1; *Demokrat Kütahyanın Sesi*, 14 Ocak 1960, 1.

Celal Bayar'ı ziyaret ederek derneğe gereken maddi ve manevi desteği sağlamışlardır.¹⁴

Bunların yanı sıra Gürsoy'un önemle üzerinde durduğu bir konu da eğitimidir. Bu doğrultuda Gürsoy, yükseköğrenimlerini büyükşehirlerde gören Kütahyalı öğrencilerin barınma ve beslenme sorunlarına çözüm bulmak amacıyla Kütahya Yüksek Tahsil Gençliği Yardımlaşma Derneği'nin kurulmasına öncülük etmiş ve derneğin fahri başkanlığı görevinde bulunmuştur.¹⁵ Gürsoy, 1956 yılında Kütahya'da hizmete girecek olan Tunçbilek Termik Santrali'nin açılış törenine Başbakan Adnan Menderes ile birlikte katılmıştır.¹⁶ Aynı yıl içinde Kütahya'da yapılması kararlaştırılan Verem Savaş Dispanserinin temel atma töreninde bulunmuştur.¹⁷

Ahmet İhsan Gürsoy, 1957 seçimleri öncesinde DP Kütahya milletvekilleri ile birlikte seçim kampanyası düzenlemişlerdir. Bu doğrultuda Gürsoy ve diğer DP milletvekilleri Kütahya merkez, ilçe ve köylerinde vatandaşlarla bir araya gelerek partileri adına seçim propagandası çalışmalarını yürütmüşlerdir.¹⁸ Ahmet İhsan Gürsoy, Meclise girdiği 1946 yılından 27 Mayıs 1960 darbesine kadar geçen süre zarfında Kütahya'nın siyasi, sosyal ve eğitim meseleleri ile yakından ilgilenmiştir.

2. Ahmet İhsan Gürsoy'un TBMM'deki Faaliyetleri (1946-1960)

Ahmet İhsan Gürsoy, 12 Ağustos 1946'da Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu ve aynı tarihte TBMM Bütçe Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 5 Kasım 1947'de Çalışma Komisyonu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliğine, 5 Kasım 1948'de Ulaştırma Komisyonu üyeliğine, 7 Kasım 1949'da ise Ekonomi Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.¹⁹ IX. dönem seçimlerinde 87.749 oyla yeniden DP Kütahya milletvekili olarak meclise girmiştir. 1 Kasım 1947 ile 30 Nisan 1952 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Doğum ve Kadın Hastalıkları kürsüsünde Fahri Asistan olarak görev yapmıştır.²⁰ XI. dönem Kütahya milletvekili olan Gürsoy, 1957 seçimlerinde 73.596 oy alarak dördüncü ve son kez Kütahya DP milletvekili olarak seçilmiştir. 1957-1960 döneminde Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Sanayi Encümenliği görevinde bulunmuştur.²¹

Ahmet İhsan Gürsoy, meclisteki ilk konuşmasını İstanbul Üniversitesi'nin 1948 yılı Bütçe Kanunu görüşmelerinde yapmıştır. Gürsoy konuşmasında; Türkiye'deki dişçilik ve eczacılık bölümlerinin yetersiz olduğuna değinmiş ve İstanbul ile Ankara Tıp fakültelerindeki klinik ve laboratuvar ihtiyaçlarının eksikliği noktasında iktidarı eleştirmiştir.²² Gürsoy konuşmasının son kısmında, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne alınan asistanların diğer fakültelerdeki gibi kadro maaşı almadıklarına dikkat çekmiş, nitelikli profesör ve doçent yetiştirmek için bu durumun muhakkak düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²³

14 Ali Sarıkoyuncu, 30. *Kütahya Sosyo Ekonomik Hayatından 50 Yıl (1945-1995) Av. Zeki Özker'in Anıları*, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2010, 30.

15 *Kütahya*, 22 Ocak 1957, 2.

16 *Tavşanlı Postası*, 13 Nisan 1956, 2.

17 *Kütahya Ekspres*, 1 Ekim 1956, 1.

18 *Kütahya*, 16 Eylül 1957, 1.

19 Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt: Biyografiler, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, 769.

20 Kazım Öztürk, a.g.e., 769.

21 Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)*, III. Cilt: Milletvekilleri Özgeçmişleri, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2011, 675.

22 Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMMTD), Dönem 8, Cilt 3, 22.12.1947, 144.

23 *TBMMTD*, Dönem 8, C.3, 22.12.1947, 145.

Gürsoy'un meclisteki bir diğer konuşması ise, Dışişleri Bakanlığı'nın 1949 yılı bütçe görüşmelerinde gerçekleşmiştir. Görüşmeler sırasında söz isteyen Gürsoy; siyasi arenada ülke için tehlike oluşturabilecek her türlü tehlikeyi, iktidar ve hükümet kadar DP'liler için de milli bir mesele olduğunu partisi adına ifade etmiştir. Bununla birlikte Gürsoy, iktidarın izlemiş olduğu dış politikayı dünya şartlarında en uygun ve en realist siyaset tarzı olarak yorumlamıştır. Gürsoy, Orta doğuda barış ve birliğin sağlanması konusuna değinmiş bunun yanı sıra iktidarın Amerika ile olan iş birliğini geliştirilmesi gerektiğine de vurgu yaparak konuşmasını sonlandırmıştır.²⁴

Bunun yanı sıra Gürsoy, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1949 yılı bütçe görüşmelerinde sağlık yatırımları için bütçeden %4'lük bir pay ayrılmasını az bulmuş, hükümetin sağlık konularına gereken önemi vermemesi noktasında eleştirmiştir.²⁵ Gürsoy, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1950 yılı bütçe görüşmelerinde tekrar söz almıştır. Bu konuşmasında Gürsoy içme sularının temiz ve içilebilir olması gerektiğine değindikten sonra, verem, kanser ve keyif verici madde bağımlılığının önlenmesi için gerekli önlemlerin arttırılması gerekliliğinin altını çizmiştir.²⁶

Gürsoy'un meclis konuşmaları her ne kadar sağlık eksenli olsa da eğitim konusunda da bazı değerlendirme ve önerilerde bulunmuştur. Maarif Vekâletinin 1956 yılı bütçe görüşmelerinde söz alan Gürsoy, öğrencilerin ahlaki ve estetik olarak gelişmesine imkân veren klasik okulların Türkiye'deki azlığına dikkat çekmiştir. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Belçika'da faaliyet gösteren klasik okullara dair istatistikler veren Gürsoy, bu eğitim biçiminin önemini şu sözlerle ifade etmiştir;

"Memleketimizde bugün liseyi bitirip hukuka kaydolan talebe Latince resim ve ifadeleri anlamadan ezberlemek durumundadır. Ruha kelimelerden geçilerek nüfuz edildiği hatırlanırsa bu eksikliğin mesela roma hukuku sahasında ne derece telafi edilemez bir boşluk yarattığı kolayca anlaşılır. Tıbbi terimlerin tamamen Latince ve yunanca olduğu düşünülürse vaziyet yine aynıdır. Jeoloji, botanik, felsefe, batı dil ve edebiyatlarını tahsil edenler de bu tedrisatın ehemmiyetini ve lüzumunu kolaylıkla takdir ederler. Ankara, İstanbul ve İzmir'de bir iki lisede ihtiyari olarak okutulan²⁷ kifayetsiz bir Latince öğretimim ile buna bir çare bulunduğu her halde iddia edilemez. Batının bütün memleketlerinde mevcut olan mesleki veya teknik bilgiyi vermekten ziyade gencin olgunlaşmasını baş hedef edinen böylece üniversiteyi besleyen başlıca öğretim müessesesi durumunda olan bu okulun bizde son derece faydalı olacağı kanaatindeyim"²⁸

Bunlara ek olarak Gürsoy, Türkiye'de klasik okulların açılması ve öğrencilerin yabancı dil becerilerinin geliştirmesi hakkındaki düşüncelerini ifade ettiği konuşmasından yaklaşık iki ay sonra Maarif Vekâleti'ne soru önergesi vermiştir. Bakanlığın ülke çapında klasik bir okul açmayı düşünüp düşünmediğinin cevaplanmasının beklendiği soru, ilgili bakanın mecliste olmadığı için bir sonraki oturuma bırakılmıştır.²⁹ Bu soru ilerleyen günlerde tekrar meclis gündemine gelmiş ancak bu kez Gürsoy'un mecliste olmaması nedeniyle cevaplanmak üzere bir sonraki toplantıya

24 TBMMTD, Dönem 8, C.16, 24.02.1949, 580.

25 TBMMTD, Dönem 8, C.16, 26.02.1949, 791.

26 TBMMTD, Dönem 8, C.24, 23.02.1950, 1063-1064.

27 Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), Devre 11, C. 4, 26.02.1956, 824.

28 TBMMZC, Devre 11, C.4, 26.02.1956,825.

29 TBMMZC, Devre 10, C.11, 25.04.1956, 175.

birakılmıştır.³⁰ Üçüncü kez meclis gündemine gelen soru, Gürsoy'un ikinci kez mecliste olmaması nedeniyle yanıtız kalmak üzere düşmüştür.³¹

Gürsoy, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti 1959 yılı bütçe görüşmelerinde CHP'nin iktidarda olduğu yıllar ile DP'nin iktidarda olduğu yıllara ait karşılaştırmalı istatistikler paylaşmıştır. Gürsoy, 1950'de 60 milyon TL olan sağlık bütçesinin 1959'daki yatırımlarla birlikte 273 milyon TL'ye yükseldiğini Bakanlık bünyesinde çalışan doktor sayısının 1950'ye nazaran %30 artış göstererek 3675 kişiye ulaştığını ifade etmiştir. DP'nin iktidar olduğu yıllarda devlet hastaneleri, verem hastaneleri doğumevleri ve çocuk bakım evlerinin yaygınlaşmaları ise Gürsoy'un partisi adına dikkat çektiği bir diğer konu olmuştur.³² Gürsoy konuşmasında vermiş olduğu istatistiki bilgilere ek olarak 1949'da polikliniklerde 835 bin kişi tedavi olurken 1958'in ilk 9 ayında polikliniklerde tedavi gören hasta sayısının 3 milyon 225 bine yükseldiğinin altını çizmiştir.³³

Tıp doktoru olan Ahmet İhsan Gürsoy'un meclisteki faaliyetlerini incelediğimizde, partisinin muhalefette olduğu dört yıl ile iktidarda olduğu on yıllık süre zarfında siyasi konulara pek temas etmediğini görmekteyiz. On dört yıl boyunca sakin bir vekillik hayatı sürdüren Gürsoy, mecliste yer aldığı süre boyunca uzmanı olduğu sağlık konuları dışına çıkmayı pek tercih etmemiştir.

3. Ahmet İhsan Gürsoy'un Yassıada Mahkemeleri'nde Yargılandığı Davalar

27 Mayıs 1960 günü gerçekleşen Askeri Darbe sonrası kurulan MBK, düzenlemiş olduğu toplantı sonunda DP'lilerin Yassıada'da yargılanmasına karar vermiştir.³⁴ Yassıada'da yargılanan DP'lilerden biri de dört dönem DP Kütahya milletvekilliği yapan Ahmet İhsan Gürsoy'dur. Hakkında; Türk Ceza Kanunu'nun 141/3 ve 146. maddeleri gereğince soruşturma başlatılan Ahmet İhsan Gürsoy, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104. Maddesi gereğince tutuklama kararı çıkmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin gerçekleştiği gün tedavi görmek amacıyla gittiği Almanya'da olan Gürsoy, tereddüt etmeden kısa bir süre içinde Türkiye'ye dönme kararı almıştır. 29 Mayıs 1960 günü Ankara havaalanına iner inmez tutuklanan Gürsoy³⁵, 5 Haziran 1960'ta yargılanmak üzere Yassıada'ya götürülmüştür.³⁶ Yassıada'da kurulan mahkemelerdeki duruşmalar, Salim Başol'un 2 Ekim 1960'da Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına atanmasının ardından 14 Ekim 1960 günü fiilen başlamıştır.³⁷

3.1. Anayasayı İhlal Davası

Darbe sonrası Yassıada'da başlayan yargılamaların gerekçesi; 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanununun bazı hükümlerini kaldırılması, DP iktidarının Anayasayı işlemeze hale getirmesi, basını ve muhalefeti susturma girişimleri ve millet hâkimiyeti yerine parti diktatör idaresi oluşturma arzusu ve son olarak Büyük Millet Meclisini fiilen bir parti grubu durumuna düşürülmesi

30 TBMMZC, Devre 10, C.12, 29.06.1956, 580.

31 TBMMZC, Devre 10, C.13, 02.07.1956, 11.

32 TBMMZC, Devre 11, C.7, 25.02.1959, 911.

33 TBMMZC, Devre 11, C.7, 25.02.1959, 912.

34 Fatma Tekin, "27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Milli Birlik Komitesi ve Propaganda Çalışmaları". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/2, 2021, 11.

35 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 5.15.1/559.

36 Nilüfer Gürsoy, *27 Mayıs ve Bizler*. Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, 60.

37 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*. 3. Cilt. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, 488.

oluşturmaktadır.³⁸ Bu doğrultuda Yassıada'da yargılanan tüm DP milletvekilleri gibi Ahmet İhsan Gürsoy da Anayasayı İhlal Davası kapsamında yargılanmıştır. DP Kütahya Milletvekili Ahmet İhsan Gürsoy, DP'nin dikta rejimi kurma girişimleri³⁹ ithamıyla suçlanmıştır. Sanık 2 Eylül 1960 günü verdiği ilk ifadesinde; DP iktidarının dikta rejimine gitmesi ile ilgili bir tespitinin olmadığını beyan etmiştir. Ayrıca Türkiye'de demokrasi bilincinin yerleştiğini ve DP iktidarının dikta rejimine yönelmediğinin altını çizmiştir. Gürsoy, 1946 seçimlerine kadar ülkede tek parti idaresinin antidemokratik yollarla seçim süreci yürüttüğüne vurgu yaparak şunları söylemiştir:

*“1946 senesinden evvel memlekette tek parti ve iki dereceli seçim vardı. 1946'dan sonra çok partili rejime girildi, 1950 senesinde seçimle iktidara gelen DP seçim sistemini daha tekâmül ettirmek maksadıyla mazbatalar tasdikini yüksek seçim kuruluna tevdi eden kanunu kabul etti. Ve bundan sonraki seçimler demokratik esaslarla yapıldı. Ve son zamanlarda da seçmen kütüklerinin adli murakabeye tabi tutulması yolunda çalışmalar oldu. Mensup olduğum iktidarın dikta rejimine gider bir hareketi olduğunu müşahede etmedim ve esasen istese de gidemezdi. Çünkü memlekette demokrasi şuuru yerleşmiş bulunuyordu”*⁴⁰

Gürsoy'un yukarıdaki ifadesinde, DP'nin demokratik olmayan hiçbir teşebbüste bulunmadığını aksine DP'nin seçimlere girmesinden sonra ülkede demokrasi bilincinin oturduğunu belirtmesi kayda değerdir. Gürsoy'un savunma yaptığı bir diğer konu Tahkikat Komisyonu'nun kurulması konusu ile ilgilidir. Komisyonun kurulduğu gün mecliste olmadığını ifade eden Gürsoy, mecliste olmamasına rağmen komisyonun anayasaya aykırılık teşkil etmediğini ise şu sözlerle savunmuştur:

*“Bizim sistemimize göre anayasaya aykırı kanun çıkmaz, teşkilatı esasiye kanununa göre milletvekilleri vicdanlarına göre rey verirler ve reylerinden dolayı mesul tutulamazlar. Encümenin yani tahkikat encümeninin kurulması hakkında karara iştirak ettim bu encümen de daha evvel kurulmuş tahkik encümenleri gibidir. Bu kabil encümenlere yetkiler tanıyan kanun müzakeresinde İstanbul'daydım, bu cihet her zaman sabit olabilir. Bu kanun da Büyük Millet Meclisinden yukarıda beyan eylediğim gibi çıktığından anayasaya aykırılığı iddia edilemez ve vazifesi de kazai değil meclis adına teşrii vazifedir. Grupta her zaman için hükümet icraatını murakabe etmek mümkündür. Memlekette diktatör olmayı arzu eden bir şahıs veya zümre mevcut değildir”*⁴¹

Yukarıda beyan ettiği üzere Ahmet İhsan Gürsoy, DP'nin dikta rejimine yönelmesi ve Tahkikat Komisyonunun kurulması ile ilgili suçlamaları reddetmiş ve partisinin antidemokratik hiçbir hareketinin olmadığını savunmuştur. Gürsoy bu ifadesine memlekette diktatör olmayı arzu eden bir şahıs veya zümrenin de olmadığını ekleyerek savunmasını sonlandırmıştır. Yassıada yargılamaları devam ederken Gürsoy'un avukatlığını Hüsamettin Cindoruk üstlenmiştir. Cindoruk, 10 Ağustos 1961 günü mahkemeye sunduğu savunmada; Ahmet İhsan Gürsoy'un Celal Bayar'ın kızı ile vekil olduktan sonra muhalefet yıllarında evlendiğini, müvekkilinin mebusluğunu Bayar'a borçlu olmadığı gibi aralarında maddi ve manevi bir menfaat bağlarının da olmadığını belirtmiştir. Gürsoy'un sakin bir siyasi hayatının olduğunu, grup ve meclis konuşmalarında rejim ile ilgili bir konuşmasının olmadığını da savunmasında beyan eden Cindoruk, müvekkilinin 7468 sayılı

38 Yassıada Broşürü, T.C. Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, İstanbul, Ekim 1960, 22.

39 Bilal Tunç, “Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Nüzhet Unat'ın Siyasi Hayatı ve Yassıada Mahkemelerindeki Yargılanma Süreci”, *Karadeniz Araştırmaları*, XVII/66, 2020, 373.

40 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 1.4.1/54.

41 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 1.4.1/54.

Tahkikat Komisyonu'nun kabul edildiği 27 Nisan 1960 günü mecliste olmadığına da altını çizmiştir.⁴²

Cindoruk'un müvekkilini savunduğu bir başka konu ise dikta rejimi ile ilgilidir. Diktanın bir numaralı sanığı diye taktim edilen Celal Bayar'ın damadı olan Ahmet İhsan Gürsoy, Cindoruk'un savunmasına göre diktayı en iyi bilmesi gereken kişilerden biriydi. Oysa Ahmet İhsan Gürsoy ne böyle bir gidişat sezmiş ne de diktaya gidişte aktif bir görev üstlenmiştir.⁴³ Cindoruk son olarak Gürsoy'un darbe günü tedavi için yurtdışında olduğunu ve darbe gerçekleşikten sonra hiç tereddüt etmeden ülkeye döndüğünün altını çizmiştir. Cindoruk bu durumu sanığın suç kastının olmadığına dair en geçerli veri olduğunu ifade etmiştir. Cindoruk, anayasayı ihlal suçundan tek bir delil ve hareketi bulunmayan sanığın hakkında mahkemenin sorumsuzluk kararı verileceğini beklediğini belirtmiştir.⁴⁴

Avukat Hüsamet Cindoruk'un 10 Ağustos 1961'de mahkemeye sunduğu savunma metninden 3 gün sonra Gürsoy, ikinci kez mahkemeye yazılı savunmada bulunmuştur. Gürsoy 14 Ağustos 1961 günü mahkemeye sunduğu savunmasında; darbe günü Türkiye'de olmadığını, darbeyi radyo ve televizyon aracılığıyla öğrendiğini beyan etmiştir. Gürsoy'un savunmasında dikkat çektiği asıl nokta, kendisine Türkiye'ye dönmemesi yönünde teklif ve yardım talepleri gelmesine rağmen onun ülkesine dönme kararıdır. Bu gelişmeleri Gürsoy, şu sözleriyle aktarmıştır:

*"27 Mayıs harekâtı vukua geldiği tarihte⁴⁵ disk hernisi (bel fitiği) hastalığı sebebiyle ve tedavi maksadı ile Almanya'nın Frankfurt şehrinde idim. Radyo ve televizyon haberlerinden hadiseleri ve bu arada mebusların tevkif edildiğini öğrendim. Etrafımda bulunan tanıdıklarım bu olaylar dolayısı ile yurda dönmememi bilhassa şahsıma isabet? Edebileceği tehlikeleri hatırlattılar. Yolda Roma hava alanında rastladığım kimseler aynı şekilde ikazda bulundular ve paraca yardımda bulunabileceklerini söylediler. Dinlemedim. Avrupa kliniklerinde tanıdığım doktor profesörlerin yanında çalışmak veya dünya Kızılhaç teşkilatında tanıdığım şahısların yardımına mazhar olmam mümkün iken vatani bir duygu ile ve hiçbir suçluluk düşüncesi taşımadığım için tedavimden vazgeçerek yurda döndüm"*⁴⁶

Gürsoy'un yukarıdaki ifadesinden de anlaşılacağı üzere, kendisine Türkiye'ye dönmemesi noktasında çeşitli yardım teklifleri ve uyarılar yapılmıştır. Fakat Gürsoy herhangi bir suçluluk duygusu taşımama hissiyle tedavisini yarım bırakarak Türkiye'ye dönmüştür. Gürsoy savunmasının devamında, DP'nin tek parti rejimine karşı olduğu için hayat bulduğunu ve ardından iktidara geldiğini şimdi ise aynı suçlama ile mahkemelerde yargılanmalarını garip bir tecelli olarak değerlendirmiştir. Savunmanın devamı ise şöyledir:

"4 senesi muhalefette 10 senesi de iktidarda geçen 14 senelik teşrii hayatımın hesabını vermek üzere huzurunuzda bulunmaktayım. DP'nin 1946-1950 seneleri arasındaki mücadelesi milli iradenin zaferi ile neticelendiği bilinen bir hakikattir. Ne garip bir tecellidir ki⁴⁷ tek parti

42 BCA, Fon Kodu:10.9.0.0, Yer No:49.146.4/7. Tahkikat Komisyonu'nun meclisten geçtiği gün Ahmet İhsan Gürsoy'un İstanbul Hilton otelde konakladığını kanıtlayan belge mahkemeye sunulmuştur.

43 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0. Yer No: 49.146.4/8.

44 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0. Yer No: 49.146.4/9.

45 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0. Yer No: 49.146.4/3.

46 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0. Yer No: 49.146.4/4.

47 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0 Yer No: 49.146.4/4.

ve şefflik sistemine karşı mücadele eden bir partinin mensupları ve mebusları olarak bizler bugün mücadele ettiğimiz bir zihniyeti ve rejimi ihya etmek ve diktayı tesis etmekle suçlandırılmaktayız. Bunu teyit eden ne memleket içinde ve ne de memleket dışında ciddi bir iddia mevzu bahis değildir. Ancak muhalefetin hükümetin tutumundan mütevellit birçok şikâyetleri olmuştur. Muhalefet bu şikâyetlerinde haklı olabilir. Ancak bunların muhasebesi Türkiye büyük millet meclisinde yapılması gerekirdi. Böyle yapılmayıp ta meseleler parlamentodan sokağa intikal ettirilince bu hal bizzat demokrasinin aleyhine olmuştur.”⁴⁸ Sonuç olarak Ahmet İhsan Gürsoy yukarıdaki ifadesinde, DP’nin iktidara gelmeden önceki tek parti sistemine karşı olduğunu; hatta DP’nin siyasi arenaya çıkması ile birlikte Türkiye’de demokrasinin filizlenip yeşerdiği vurgusu yapmıştır.

3.2. Gayrimeşru Servet İktisabı Davası

Ahmet İhsan Gürsoy’un Yassıada’da yargılandığı bir diğer dava, Gayrimeşru Servet İktisabı Davası’dır. Gürsoy’un 1950 ile 1960 yıllarını kapsayan tetkik döneminde beyan ettiği serveti; Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürü Safiye Orman, Ticaret Bakanlığı Müfettişi Halil Şahin, Ticaret ve Serbest Muhasebecisi İsmet Ünkan, Ticaret Bakanlığı Müfettişi Yılmaz Ulusoy ve Tüccar Hüsamettin Hamamcı’dan oluşan bilirkişi heyeti⁴⁹ ile Hesap Uzmanı Öztin Akgüç tarafından incelemeye alınmıştır.⁵⁰ Soruşturmanın nesnel bir şekilde yürütülüp nihayete erdirilmesi amacıyla hem bilirkişi heyeti hem de maliye hesap uzmanını görevlendirilmiştir.

Bilirkişi heyeti ve hesap uzmanı Öztin Akgüç, Ahmet İhsan Gürsoy’un beyan ettiği serveti kapsamlı bir şekilde incelemeye almışlardır. Bu inceleme sürecinde her iki tetkik ile beyan sahibinin medeni halini, beyan ettiği ve tahkikatla tespit olunan varlık ve gelirlerini, seçim bölgesi ile olan ilişkilerini, kendisiyle aynı mevki ve seviyede bulunan kimselerle olan karşılaştırmalı durumunu göz önünde tutarak yıllık genel masrafları ve tasarruf imkanlarını tespit etmeye çalışmışlardır.⁵¹ Bu doğrultuda Gürsoy ve ailesinin yaptığı harcamaları değerinde tespiti için harcamaların gerçekleştiği kurum, şirket ve kişilere ulaşılmıştır. Sanık ve ailesinin giyim masrafları terzi, moda evleri ve Olgunlaşma Enstitüleri’nden, çocukların eğitim masrafları Maarif ve Maliye Vekâletlerinden, eğlence masrafları ise Ankara Palas, Kulüp 47, Süreyya Pavyonu, İstanbul Hilton, Kervansaray, Le Cordon Bleu, Turizm Bankası gibi işletmelerden tespit edilmiştir. Gürsoy’un yabancı ülkelerde yaptığı harcamalar kambiyo senetlerinden, evde hizmet aldıkları kişilerin masrafları İş ve İşçi Bulma Kurumu ile komşularından elde edilmiştir. Sanığın beyan ettiği masraf grupları Ticaret Bakanlığı’na hazırlanmış bulunan geçinme indekslerindeki seyre göre diğer yıllara göre ayarlanmıştır. Bu sayede gerçeğe yakın rakamların elde edileceği umulmuştur. Örneğin 1959 yılı için 12 bin TL takdir edilen giyim masrafının 1951 yılına denk gelen miktarı 5 bin 800 TL olarak hesaplanmıştır.⁵²

Gürsoy çiftinin sahip olduğu gayrimenkullerin değerinin tespiti için ilk olarak taşınmazların satın alındığı tarihteki tutarı tespit edilmiştir. Bu tespitten ardından bilirkişi heyeti tarafından sahip olunan taşınmazların soruşturma tarihindeki güncel değerini tespit edilmiştir. Örneğin Ahmet İhsan Gürsoy’un 1951’de 6440 TL ye satın aldığı Ankara Çankaya 5436 ada 13 parselde kayıtlı 644 metre

48 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0 Yer No: 49.146.4/5.

49 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/8.

50 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0. Yer No: 263.805.4/17.

51 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/9.

52 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/12.

kare arsanın⁵³1961 yılı değeri 96.900 TL olarak belirlenmiştir.⁵⁴ Tetkik devresinde iktisap olunan ve beyanname sahibi ile eşinin uhdelelerinde bulunan gayrimenkullerin toplam değerleri 635.346,68 TL olarak hesaplanmıştır.⁵⁵

Tablo 1: Ahmet İhsan Gürsoy ve Eşi Nilüfer Gürsoy Üzerine Kayıtlı Olduğu Tespit Edilen Gayrimenkuller

Konum	Nitelik	Hak Sahipliği	Satın Alındığı Tarih	Ekspertler Tarafından Tespit Edilen Güncel Değer (TL)
Ankara/ Çankaya	Arsa	Tam	1951	6.440
Ankara / Ayrancı	Bağ	1/15 Hisse	1955	6.800
Ankara / Çankaya	Konut	Tam	1956	66.215,68
Ankara / Çankaya	Konut	Tam	1959	224.400
Ankara / Yenişehir	Apartman	1/22	1958	56.241
Ankara / Yenişehir	Arsa	2/8	1958	50.000
Sakarya / Karasu	Arsa	Tam	1959	250
İstanbul / Kadıköy	Köşk	1/2	1957	225.000
Toplam				635.346,68

Ahmet İhsan Gürsoy ve eşi Nilüfer Gürsoy'un Tablo 1'de belirtilen gayrimenkulleri dışında çeşitli kooperatlara üye oldukları da tespit edilmiştir. Mahdut Mesuliyetli Ev Yapıtırma Kooperatifi'nin 62 sayılı ortaklarından olan İhsan Gürsoy, tetkik devresinde kooperatife 39.900 TL ödeme yaparken eşi Nilüfer Gürsoy ise Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyeleri ve Asistanları Yapı ve Arsa Kooperatifi'ne 7 bin TL ödeme yapmıştır. Yine Gürsoy'un Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından İstanbul Baruthane'de yapılmakta olan apartmanlardan C tipi bir daire için bankanın Yenişehir şubesindeki 297/B numaralı hesabına 31.465,15 TL para yatırmıştır.⁵⁶ Çiftin bu üç kooperatif için ödediği toplam miktar 78.365,15 TL olarak hesaplanmıştır. Ahmet İhsan Gürsoy varlık beyannamesinde bu tutarı 1.365,15 TL eksik bir şekilde 77 bin TL beyan etmiştir.⁵⁷

Ahmet İhsan Gürsoy ikametgâh adresini Cumhurbaşkanlığı Köşkü olarak beyan ettiği için⁵⁸ Gürsoy ve eşinin Köşk'te bulunan eşya ve giyecekleri Ekspert Sabri Akkaşoğlu'nun değerlemesiyle 60.210 TL olarak hesaplanmıştır. Bu rakamdan 1950 yılı öncesine ait 9600 TL değerindeki İş Bankası hisse senetleri düşülmüş ve net tutar 50.610 TL olarak hesaplanmıştır.⁵⁹ Gürsoy, 17 Mayıs 1960'da Vakıflar Bankası'ndan 25 bin TL çekmiş ve aynı gün ortağı olduğu yapı kooperatifine

53 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/18.

54 Ahmet İhsan Gürsoy ve Eşi Nilüfer Gürsoy'a ait olduğu tespit edilen gayrimenkullerin değerlendirilmesi hakkında daha detaylı bilgi için BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/18-21 arasındaki arşiv belgeleri incelenmelidir.

55 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/21.

56 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/21.

57 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/22.

58 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/15.

59 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/22.

14.500 TL para yatırmıştır. Bu para aktarım olayı 27 Mayıs 1960 darbesine çok yakın bir tarihte cereyan ettiğinden geri kalan 10.500 TL'nin mevcut olduğu kabul edilmiştir. Yine Gürsoy'un çeşitli banka hesaplarında yapılan incelemelerde toplamda 20.082,04 TL parası olduğu tespit edilmiştir.⁶⁰

Ahmet İhsan Gürsoy, 11 Eylül 1960'ta Yüksek Soruşturma Kurulu'na verdiği Masraf Bildirimine Mahsus Beyanname'de on yıllık masraf tutarını 241.500 TL olarak beyan ederken masraf guruplarındaki rakamların tahmini olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Tetkik heyeti ise on yıllık masraf tutarını daha yüksek tespit ederek 277.600 TL olarak hesaplamıştır.⁶² Ahmet İhsan Gürsoy ve eşi Nilüfer Gürsoy'un tetkik devresinde beyan ettikleri gelir miktarı 613.294,76 TL'dir. Heyet bu rakamı 464.192,29 TL olarak temel almış ve aradaki 149.102,47 TL'lik farkı beyan edilen tutardan düşmüştür. Bir başka deyişle heyet, beyan edilen bazı gelir unsurlarının gerçek değerinden fazla gösterilme durumunu, Gürsoy'un lehine olacak şekilde düzeltmiştir.⁶³

Bilirkişi heyeti ve Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı Öztin Akgüç tarafından hazırlanan iki farklı tetkikat raporu sonucunda; Ahmet İhsan Gürsoy ve eşi Nilüfer Gürsoy'un 14.05.1950-27.05.1960 devresi içindeki net servetleri 803.524 TL olarak hesaplanmıştır. Borçlar toplamı olan 172.622 TL ve bağış yolu ile yapılan 225 bin TL'lik ödeme, net servet miktarından düşülmüş ve geriye 405.902 TL kalmıştır. Heyet tetkik devresinde çiftin gelirlerinden 206.592 TL tasarruf yapabilecekleri belirledikten sonra kaynağı normal veya meşru yollarla açıklanamayan net servet tutarı 199.310 TL olarak tespit edilmiştir. Bu rakam Ahmet İhsan Gürsoy'un tetkik devresi için beyan ettiği servetinin %24,8'ine denk gelmektedir.

Bilirkişi heyeti ve Maliye hesap uzmanı tarafından 7 Şubat 1961'de⁶⁴ oluşturulan 415 sayılı ve 1 numaralı soruşturma kurulu raporu ve ekleri ile bilirkişi raporu dizi pusuları Yüksek Soruşturma Kurulu başkâtibi tarafından 11 Şubat 1961'de teslim alınmıştır.⁶⁵ Raporu değerlendiren Yüksek Soruşturma Kurulu, Ahmet İhsan Gürsoy'un tüm mal varlığı üzerinde tedbir kararı almıştır. Gürsoy bu karara itmiş ancak divana ispatlamakla yükümlü olduğu evrak ve vesikaların tamamını vermemiştir. Bu durum karşısında divan üyeleri, Gürsoy'a gerekli belgeleri on beş gün içinde teslim etmesi yönünde oy birliği ile karar almışlardır.⁶⁶ Yüksek Adalet Divanı, 30 Nisan 1962'de Ahmet İhsan Gürsoy'a ait Gayrimeşru İktisap dosyasını Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmek üzere divan başsavcılığınca tevdiine ittifakla karar vermiştir. Gürsoy'a ait dosya, Ağır Ceza Mahkemesi'ne 9 Mayıs 1962 tarihinde Yüksek Adalet Divanı Başkanı Selman Yörük tarafından gönderilmiştir.⁶⁷

301 sanık numarası ile yargılanan Ahmet İhsan Gürsoy, Türk Ceza Kanunu'nun 146/3, 59 ve 173. maddeleri hükmünce Anayasayı İhlal Suçundan dört sene iki ay ağır hapis cezasına çarptırılmış ve amme hizmetlerinden de ömür boyu men edilmiştir. Mahkeme sanığın hapis cezasının bir yıl dört ay yirmi gününü Konya'da genel emniyet nezareti altında geçirmesini ve sanıktan 152 TL

---

60 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/23.

61 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/8-12.

62 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/8-13.

63 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/28.

64 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/7.

65 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/5.

66 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/4.

67 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/1.

maktu harcı alınmasına da hüküm etmiştir.⁶⁸

Son olarak Ahmet İhsan Gürsoy, 16 Ekim 1962'de Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan 78 sayılı Kısmi Af Kanunu'ndan⁶⁹ yararlanarak 19 Ekim 1962'de serbest bırakılmıştır.⁷⁰ Gürsoy, serbest bırakıldıktan yaklaşık beş sene sonra mesleği olan doktorluğa dönüş yapabirmiştir. 16 Eylül 1967'de Sosyal Sigortalar Kurumu Kartal Dispanseri Gezici Hekim kadrosuna açıktan ataması yapılan Gürsoy daha sonra İstanbul Bölge Sağlık Müdürlüğü bünyesinde Müşavir Hekim olarak görev yapmıştır. Ahmet İhsan Gürsoy, 13-484-16 sicil numarası ile emekli olduktan sonra İstanbul'da yaşamını sürdürmüştür⁷¹ ve 15 Ağustos 2008 tarihinde vefat etmiştir.⁷²

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası Yassıada'da DP milletvekilleri yargılanmıştır. Yassıada'da yargılanan milletvekillerinden biri de DP Kütahya Milletvekili Ahmet İhsan Gürsoy'dur.

Ahmet İhsan Gürsoy'un Yassıada'da yargılanmalarının temelini Anayasayı İhlal ve Gayrimeşru Servet İktisabı davaları oluşturmuştur. Anayasayı İhlal davaları kapsamında Gürsoy, DP'nin dikta rejimi kurma iddialarına karşı çıkmış; ülkede demokrasinin zarar görmesi konusunda DP'nin tek parti döneminden daha demokratik bir yönetim anlayışına sahip olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın damadı olan Gürsoy, yapılan yargılamalar karşısında milletvekilliğini kayınpederine borçlu olmadığını ve aralarında maddi manevi çıkar ilişkisinin de olmadığını vurgulamıştır.

DP iktidarı mensuplarının usulsüz yollardan kazanç elde ettiği ve yolsuzluk yaptığı iddialarını kapsayan bir diğer dava da Gayrimeşru Servet İktisabı Davasıdır. Ahmet İhsan Gürsoy'un yargılandığı Gayrimeşru Servet İktisabı Davasında eşi Nilüfer Gürsoy'a ait olan tüm malvarlıkları da bilirkişilerce detaylı ve nesnel bir şekilde inceleme altına alınmıştır. Bu kapsamda elde edilen verilerin gerçekliği yansıtması için geçim endeksleri temel alınmış hatta para alışverişinin olduğu kurumlar incelenmiştir. Tetkikat sonucunda bilirkişi heyeti ve maliye hesap uzmanı hem Ahmet İhsan Gürsoy'un hem de eşi Nilüfer Gürsoy'un tetkik devresinde ne kadar gelirleri olduğunu ne kadar meblağ ile geçinebileceklerini ve kalan para miktarının ne kadarı ile birikim yapabileceklerini hesaplamıştır. Bilirkişi heyetinin bu hesaplamayı yaparken ortalama bir vatandaş temel almayıp, bir vekilin geliri ve yaşam koşulları temel aldığını belirtmek gerekir.

Sonuç olarak; Ahmet İhsan Gürsoy'un 1950 ile 1960 yılları arasını kapsayan tetkik döneminde bilirkişi heyeti ve maliye hesap uzmanı tarafından yapılan incelemeler sonucunda meşru yollarla açıklanamayan servet tutarı 199,310 TL olarak hesaplanmıştır. Ahmet İhsan Gürsoy, Türk Ceza Kanunu'nun 146/3, 59 ve 173. maddeleri hükmünce Anayasayı İhlal suçundan dört sene iki ay ağır hapis cezasına çarptırılmış ve amme hizmetlerinden de ömür boyu men edilmiştir. 19 Ekim 1962'de çıkarılan 78 Sayılı Kısmi Af Kanunu ile serbest bırakılan Gürsoy, 1967'de mesleği olan doktorluğa dönebilmiştir. Emekli olduktan sonra İstanbul'da sakin bir hayat sürdüren Gürsoy, 15

68 BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 105.330.1/57.

69 T.C. Resmî Gazete, 18 Ekim 1962, Sayı: 8846.

70 Milliyet, 17 Ekim 1962, 7.

71 Öztürk, a.g.e., 769.

72 Arslan, a.g.e., 675.

Ağustos 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Kaynaklar

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 1.4.1/54.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 5.15.1/559.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 105.330.1/57.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/3.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/4.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/5.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/7.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/8.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 49.146.4/9.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/1.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/4.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/5.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/7.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/8

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/9

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/12.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/13.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/15.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/17.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/18.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/21.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/22.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/23.

BCA. Fon Kodu: 10.9.0.0, Yer No: 263.805.4/28.

TBMM Tutanak Dergisi

TBMMTD, Dönem VIII, C. 3, (22.12.1947): 144-145.

TBMMTD, Dönem VIII, C. 16, (24.02.1949): 580.

TBMMTD, Dönem VIII, C. 16, (26.02.1949): 791-794.

TBMMTD, Dönem VIII, C. 24, (23.02.1950): 1063-1064.

TBMM Zabıt Ceridesi

TBMMZC, Devre X, C. 10, (26.02.1956): 823-825.

TBMMZC, Devre X, C. 11, (25.04.1956): 175.

TBMMZC, Devre X, C. 12, (29.06.1956): 580.

TBMMZC, Devre X, C. 13, (02.07.1956): 11.

TBMMZC, Devre XI, C. 7, (25.02.1959): 911-912.

TBMMZC, Devre XI, C. 4, (26.02.1956): 824-825.

Sürelî Yayınlar (Resmî, Yerel ve Ulusal Gazeteler)

Resmî Gazete, 18 Ekim 1962, Sayı: 11235.

Akis

Cumhuriyet

Demokrat Kütahya'nın Sesi

Hür Kütahya

Hürriyet

Kütahya

Kütahya Ekspres

Milliyet

Tavşanlı Postası

Vatan

Kitap ve Makaleler

Arslan, Zühtü. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)*, III. Cilt: Milletvekilleri Özgeçmişleri, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2011.

Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*. Remzi Kitabevi, Ankara 1988.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)* (5. Baskı). İmge Kitabevi. 2013

Çufalı, Mustafa. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt: Biyografiler, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012.

Gürsoy, Nilüfer. *27 Mayıs Darbesi ve Bizler*. Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Öztürk, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)*. II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları. Ankara 2002.

Sarıkoçuncu, Ali. *Kütahya Sosyo Ekonomik Hayatından 50 Yıl (1945-1995) Av. Zeki Özker'in Anıları*, Ekspres Matbaası, Kütahya 2010.

Tekin, Fatma, 27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Milli Birlik Komitesi ve Propaganda Çalışmaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8)2: 2021, 1-23.

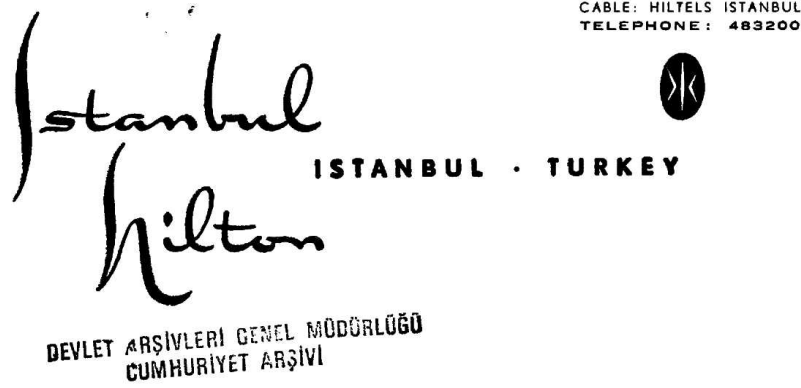
Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, 1973.

Tunç, Bilal, “Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Nüzhet Unat’ın Siyasi Hayatı ve Yassıada Mahkemelerindeki Yargılanma Süreci”, *Karadeniz Araştırmaları*, XVII/66, 2020, 365-384.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi- Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye* (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960), Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Yassıada Broşürü, T.C. Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, İstanbul Ekim 1960.

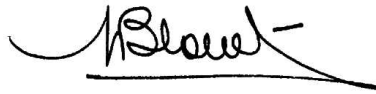
EKLER

Sayın Dr. Ahmet İhsan Gürsoy
Sabık Kütahya Meb'usu
Yassıada 6
İstanbul

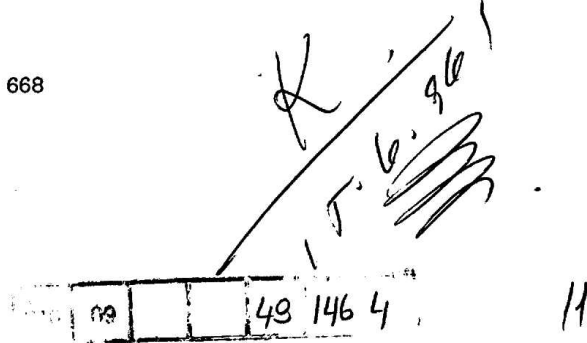
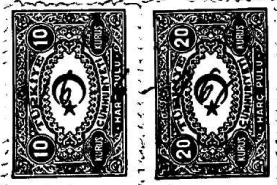
30 Mayıs 1961

15 Mayıs 1961 tarihli ve Pakistan Devlet Reisi nin İstanbul'a teşrifleri vesilesile 27 Nisan 1960 tarihinde Otelimizde kalmış olduğunuzu tevsik etmemizi isteyen yazınıza cevaben Otelimiz kuyudatında yapılan aramada 27 Nisan 1960 tarihinde açılıp 28 Nisan 1960 tarihinde kapanmış olan ve namınıza kayıtlı bir oda ve restoran hesabı ile otele giriş fişinin mevcudiyeti görülmüş olduğu saygılarımızla bildirilir.

Louis G. Blouet
Müdür

ANB:yi
Aud. 7. 668

- 5 -

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

degildir. Birde iktisadi zafer lağımdır. Bu ikisi birleştiği zaman bir millet hakiki istiklâline kavuşmuş olur. Bu gün iktisadın başında arkadaşım Celâl bey bulunmaktadı. O bu davaya biliyor, görüyor, anlıyor ve muvaffakla oluyor. Türk milleti Celâl beyin bu hüviyetini anladığı zamandırki tam istiklâline kavuşmuş olacaktır. » Bu sözler Atatürk'ün kendi sesleriyle bir plakta mahfuz olup kıymetli bir hatıra olarak saklamaktayım.

Sayın başkanı,

10 senelik iktidarımızda iktisadi kalkınma ve hamlelerimizi yaparken sayın Kubalının söylediği gibi efsanelere dayanarak değil Atatürk'ün irşatlarından ilham aldığımızı ifade etmek isterim.

Biz bu gün hayalimizden geçirmedığımız ismatlar serisiyle Karşınızdayız. Hakikatlar önümüze serilmiş bulunmaktadır. Taktir yüksek heyetimizinde;

Dr. Ahmet İhsan Gürsoy 14.8.1961

Sabık Kütahya Meb'usu
Yassıada 6.

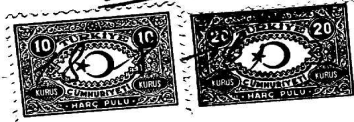
14

Dr.

67

3299

010 09 49 146 4

6

AVUKAT
HÜSAMETTİN CİNDORUK
Ankara Barosu
Sicil No. : 1905

İşıklar Cad. Ganioğlu Han 22 - Telefon : 11 09 17

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(10041-3)
EK 1

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı :

Dosya No:1960/1

S a n ı k : Dr.Ahmet İhsan Gürsoy -eski Kütahya Mebusu-
M i d a f i : Avukat Hüsamettin Cindoruk?

- 1 -

Dr.Ahmed İhsan Gürsoy,1946 seçimlerinde Kütahya'dan milletvekili seçilmiştir.0 tarihten bu yana aralıksız teşrii vazife ifa etmiş bulunmaktadır.Sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın kızı ile mebus seçildikten sonra fakat henüz muhalefet yıllarında evlenmiştir.Mebusluğunu Bayar'a borçlu olmadığı gibi,maddi veya manevi bir menfaat bağı ile de ilgili değildir.

Sanık Gürsoy'un siyasi hayatının mutedil bir seyir takip ettiği aşikâr.1950 den bu yana Gurupta ve Mecliste rejim konuları ile rabitası olan bir konuşmasına veya müdahalesine rastlamak mümkün değildir.

Kararnamenin söz konusu ettiği olayların hiç bir ile uzak yakın münasebeti olmamıştır.Bu çeşit olaylara da adı karışmamıştır.

- 2 -

Dr.Gürsoy hakkındaki itham bu özel durumunun tabii bir neticesi olarak,sadece umumi suçlama sebeplerine istinat etmektedir.

7468 sayılı kanunun kabul celsesinde yani 27.4.1960 günü İstanbul ziyaret eden Pakistan Reiscumhurunu karşılamak üzere İstanbulda bulunduğunu tevsik eden belgeleri sergi sırasında takdim etmiştik. 7

X 010 09 49 146 4

EK 3: Ahmet İhsan Gürsoy'un Avukatı Hüsamettin Cindoruk'un Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'na Sunduğu Savunma

-18-

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

B- Tetkik Devresindeki Gelir ve Masrafları

Raporun V. Bölümünde teabit olunan gelirler	464.192,29
1950 yılında mevcut olduğu bildirilen banka mevduatı ve çalacaklar	<u>20.000,-</u>
	484.192,29
Özel Komisyon tarafından takdir olunan masraflar	<u>/ 277.600,-</u>
	206.592,29 TL

Beyanname sahibinin tetkik devresinde gelirlerinden tasarruf edebileceği meblağ, yukarıda gösterildiği gibi, 206.592,29 TL'dir.

C- Servet ve Gelir Mukayesesi:

Tetkik devresinde Ahmet İhsan Gürsoy ve eşi tarafından iktisap edilen safi servet	630.902,58
Beyanname sahibinin eğine yapılan bağış tutarı	<u>/ 225.000,-</u>
İvazlı olarak iktisap edilen servet	405.902,58
Tetkik devresinde gelirlerinden tasarruf edilebilecek meblağ	<u>/ 206.592,29</u>
F a r k	199.310,29 TL.

dir.

Görüldüğü ki, Ahmet İhsan Gürsoy'un ivazlı olarak iktisap ettiği safi servet tutarı ile, gelirlerinden tasarruf edebileceği meblağ arasında 199.310,29 lira tutarında fark bulunmaktadır. Bu duruma göre, ilgili şahıs ve eğinin tetkik devresinde ivazlı olarak iktisap ettikleri servetin, kaynaklar itibarıyla bölünmüş şekilde olmaktadır.

Kaynak	Nisbet	Tutar
Tasarruf	% 25,7	206.592,29
Bağış	% 28	225.000,-
Borçlar	% 21,5	172.622,15
Kaynağı isah olunamayan servet	% 24,8	<u>199.310,29</u>
TOPLAM		803.524,73 TL.

Kaynağı, normal ve meşru yollarla isah olunamayan safi servet tutarı 199.310,29 lira olup, beyanname sahibinin tetkik devresinde iktisap ettiği servetin % 24,8 ine baliğ olmaktadır.

Sabık Kütahya Milletvekili Ahmet İhsan Gürsoy'un Varlık Beyannamesinin, 1 No.lu Soruşturma Kurulunda mevcut dosyalardaki bilgiler muvacehesinde incelenmesi sonunda varılan neticeler, saygı ile arz olunur.

Bilirkişi
Maliye Hesap Uzmanı
Özün AKGÜÇ
Ö. Şi

34

F.Kuş

010	09			2638054
-----	----	--	--	---------

EK 4: Maliye Hesap Uzmanı Özün Akgüç Tarafından Hazırlanan ve Ahmet İhsan Gürsoy'un Meşru Yollarla Açıklanamayan Servetini Gösteren Belge

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Her iki raporla verilen netice Kurulumumuz da uygun ve tesbitli görüldü/ğünden, raporlarda belirtildiği üzere :

1950-1960 döneminde iktisap olunan servet tutarı (İktisap tarihlerindeki değerlere göre)	803.524,-
1950-1960 dönemi sonundaki Borç tutarı	172.622,-
İktisap olunan servetin net tutarı (İktisap yapılan başlangıç tutarı)	630.902,-
1950-1960 dönemindeki gelirler toplamı	225.000,-
	405.902,-
1950-1960 dönemindeki masraflar toplamı	484.392,-
	277.600,-
Bakiye (Tasarıfu miktarda olan kısım)	206.592,-
Kaybolmuş tesbit olunan servet tutarı	206.592,-
	199.310,-

İhtiva olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır.

H A T İ R E

Sabak Kütahya Mevzuu Ahmet İhsan GÜRSOY'un 1.3.1960 - 27.5.1960 dönemi içinde gayrimenkul surette edindiği servetlerin tespit tutarı 199.310,- lirasıdır. Ve bu mablayın aynı devre içinde iktisap edilen servetlerin kaybolmuş tutarına yani 803.524,- liraya nispeten 24,8 % Azır. Maaşolsuz, 10 yıllık devre içinde iktisap edilen servetin 24,8 %'i yani 1 Sayılı Kanunun 6. maddesi hükmü gereğince nispeten tesbit tutulması, bu kadar ki, gayrimenkul surette iktisap edilen servet ifade eden 199.310,- lirası, bu servetlerin iktisap tarihlerindeki kaybolmuş tutarını teşkil etmektedir. 24,8 % nispetenin servetlerin bugünkü değerleri bulunması suretiyle tesbit tutarının mütalâası ile devre, dışı parçaları ile birlikte ilgili ile sunuldu.

Adana, 7 / 2 / 1961

Başkan Sarra KALAYOĞLU	Üye Fahri AK	Üye Emel AKIN	Üye Sakir AKIN
Üye Mehmet KİÇİBAŞI	Başkan Yardımcısı Hayri TUNCEL		

010	00	263	805	4
-----	----	-----	-----	---

7

EK 5: Bilirkişi Heyeti Tarafından Hazırlanan ve Ahmet İhsan Gürsoy'un Meşru Yollarla Açıklanamayan Servet Miktarı Gösteren Belge

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

280 - Nüzhet Onat :

Anayasa'yı ihlâl suçundan 146/3 ve 173 ncü maddeler hükümünce beş sene ağır hapsine ve âmme hizmetlerinden müebbeden memnuiyetine, bir sene sekiz ay Kocaeli'de umumi emniyet nezareti altına alınmasına, 182 lira 50 kuruş maktu harcın tahsiline oy birliği ile,

281- Abdurrahman Fahri Ağaoğlu :

Anayasa'yı ihlâl suçundan beraetine, hakkındaki tevkif müzekkeresinin geri alınmasına ve salıverilmesi için Divan Başsavcılığına müzekkere yazılmasına, oy birliği ile,

282 numarada sanık İshak Avni Akdağ, 283 numarada sanık Hamdi Ragıp Atademir, 284 numarada sanık Mustafa Bağrıaçık, 285 numarada sanık Osman Bibioğlu, 286 numarada sanık Remzi Birant, 287 numarada sanık Sıtkı Salim Burçak, 288 numarada sanık Reyhan Gökmenoğlu, 289 numarada sanık Muhittin Güzelkılıç, 290 numarada sanık Ali Sami Kaymak, 291 numarada sanık Hulki Amil Keymen, 292 numarada sanık Ahmet Koyuncu, 293 numarada sanık Tarık Kozbek, 294 numarada sanık Mustafa Runyun , 295 numarada sanık Sabahattin Sayın, 296 numarada sanık Sami Soylu, 297 numarada sanık Ömer Şeker, 298 numarada sanık Nafiz Tahralı, 299 numarada sanık Mehmet Diler, 300 numarada sanık İbrahim Germeyanoğlu, 301 numarada sanık Ahmet İhsan Gürsoy, 302 numarada sanık İrfan Haznedar, 303 numarada sanık Süleyman Sururi Nasuhoğlu ve 304 numarada sanık Emin Topaler'in, Anayasa'yı ihlâl suçundan 146/3, 59 ve 173 ncü maddeler hükümünce dörder sene ikişer ay ağır hapislerine ve âmme hizmetlerinden müebbeden memnuiyetlerine, birer sene dörder ay yirmişer gün Konya'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmalarına, 152'şer lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile,

305- Sanık Samet Ağaoğlu :

Anayasa'yı ihlâl suçundan 146/1, 59 ile ölüm cezası yerine müebbed ağır hapse konulmasına, 31 ve 33 ncü maddelerin uygulanmasına,

35	330
39	

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Doktora Öğrencisi
Doğuş COŞAR GÜLERMimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi Arkeoloji Bölümü
doguscosar@outlook.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7797-5293>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 18/01/2024 22/03/2024

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1422084>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Geç Roma – Erken İmparatorluk Dönemi Onurlandırılmış Çıplak Hermes Heykel Tipleri: Yenilenen ve Yinelenen Romalılar

Late Roman – Early Imperial Period Roman Honorific Male Hermes Statue Types: Renewed and Repeated Nude Romans

Öz

Metin boyunca odak nokta Roma onur heykel geleneğini daha iyi anlayabilmek amacıyla önceden yayımlanmış ve incelenmiş heykellerin detaylı bir özeti sunulması olmuştur. Heykeller, bağlı oldukları onurlandırılmış gruplara göre üç farklı tip altında incelenmiş ve toplamda yedi heykel detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İlk olarak, her bir tipin geniş bir tanımlamasına odaklanılmış, ardından toplu bir değerlendirmeyle konu özetlenmiştir. Bu tipolojik ve tarihsel değerlendirme, Geç Roma'dan itibaren başlayarak yaklaşık Erken İmparatorluk Dönemi'ni içermektedir. Bu dönemin seçilme amacı, Roma'da ortaya çıkan "yerli" onurlandırma anlayışının Roma dışındaki eyaletlerde yaygınlaşması ve bu nedenle bu durumun arkeolojik materyallerde daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilmesidir. Bu dönem, özellikle Romalı ve yerli onurlandırılmış erkek tiplerinin daha iyi sınıflandırılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, bu dönem aralığındaki önceki araştırmaların bir derlemesi, yorumlanması ve karşılaştırması üzerinde durulmuştur. Yeni verilerden ziyade, okuyucuya bu dönem aralığındaki onurlandırılmış Romalı erkek heykelleri konusunda kapsamlı bir bakış sunmak amaçlanmıştır. Bu bakış açısı, daha önce yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından ele alınmış konulara yeni bir perspektif sunmak yerine, bu dönemin konuyla ilgili önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roma Heykel, Hermes Tipi, Onurlandırma Geleneği, Çıplak Heykeller, Cumhuriyet Dönemi.

ATIF: GÜLER, Doğuş Coşar, "Geç Roma – Erken İmparatorluk Dönemi Onurlandırılmış Çıplak Hermes Heykel Tipleri: Yenilenen ve Yinelenen Romalılar", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/1 (Mart 2024), s. (40-59)

CITE: GÜLER, Doğuş Coşar, "Late Roman – Early Imperial Period Roman Honorific Male Hermes Statue Types: Renewed and Repeated Nude Romans", *Journal of History and Future*, 10/1 (March 2024), pp. (40-59)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

A detailed summary of previously published and examined statues has been presented to better comprehend the tradition of Roman honor statues in this study. Statues have been examined under three different types based on the honored groups they belong to, with a total of seven statues being thoroughly discussed. Initially, a comprehensive description of each type has been emphasized, followed by a collective evaluation summarizing the subject. This typological and historical assessment encompasses the Late Roman period onwards, approximately spanning the Early Imperial Period. The purpose of this period's selection is to highlight the dissemination of the "indigenous" honor concept observed in Rome to provinces outside of Rome. Consequently, this allows for a more distinct observation of this phenomenon in archaeological materials. This period, particularly, provides an opportunity for better classification of honored Roman and indigenous male types. Additionally, attention has been given to the compilation, interpretation, and comparison of previous research conducted within this timeframe. Rather than focusing on new data, the aim is to offer readers a comprehensive overview of honored Roman male statues during this period. This perspective aims to emphasize the significance of this era in relation to the subject, rather than presenting a new perspective on previously addressed topics by both local and foreign researchers.

Keywords: Roman Sculpture, Hermes Type, Honoring Tradition, Nude Statues, Republican Period.

Giriş

Antik Çağ boyunca Roma ve özellikle Hellen dünyasına bakıldığında, çıplaklığın sembolik bir anlam taşıdığı görülmektedir. Bu bağlamda, çıplak erkek bedeni, güzellik, gençlik, cesaret, savaşta güçlü olma, sporlarda yenilmezlik ve çeviklik gibi özelliklerin simgesi olarak kabul edilmekteydi. Ancak Hellen sonrası dönemde, özellikle makalenin vurguladığı gibi, "çıplaklık" kavramı, Romalı erkek heykel tipolojisi için Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren genellikle tercih edilmemiş; bunun yerine Romalı erkekler, yerel ve ulusal kıyafetleri olan *toga* ile tasvir edilmişti. Ya da kısaca çıplaklık, Romalılar için tamamen olağandışı bir durum olarak yorumlanmaktaydı. Tüm bu bilgiler ve durum bir kenara, Roma'nın dışındaki eyaletlerde, özellikle Hellen kültürün etkisi altında, Romalı erkeklerin, Roma dışındaki *provincial*ardan ele geçen onur heykellerinde çıplak tasvir edildikleri görülmüştür. Bu bağlamda, Romalıların günlük hayatta belirli bir kıyafet yönetmeliğine uymaları beklenirken, neden yaşarken ya da ölümlerinden sonra kendilerini çıplak olarak gösteren onur heykellerinde tasvir etmeyi tercih ettiklerini sorgulama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu noktada, söz konusu Romalıların "çıplaklık" tercihinin sorgulanması ve çıkarımları, makalede tüm heykellerin incelenme bölümünün ardından sonuç kısmından hemen önce detaylı bir değerlendirmeye ele alınmıştır. Makalede ele alınan tüm heykeller daha önce farklı araştırmacılar tarafından yayımlanmıştır. Burada asıl amaçlanan, Roma'nın Hellen kültürüyle etkileşimini daha net bir şekilde anlayabilmek adına bilinen ve yayımlanan bu heykeller üzerinden bir sonuca varmaktır.

Araştırma süresince, üç farklı Hermes tipinde toplam yedi onur heykeli kendi tipleri altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. "Hermes Farnese", "Hermes Richelieu" ve "Sandaletini

Bağlayan Hermes” başlıkları altında incelenen Hermes tipleri, her biri kendi grupları içindeki farklılıkları ve benzerlikleri ile birlikte ele alınmıştır. Her onur heykeli, dahil olduğu gruptaki özellikleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Hellen kültüründen Roma’nın Geç Cumhuriyet Dönemi’ne doğru girişi yaptığı süreçte erkek onur heykel tiplerindeki değişimi belirlemek ve bu dönemler arasında karşılaştırmalar yapmaktır. İncelenen heykel tiplerinin daha iyi sınıflandırılması ve anlaşılması için heykeller gruplandırılmış, her tip kendi grubu altında kronolojik olarak incelenmiş ve tiplerin önemi değişimleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu heykel tiplerine ek olarak, “Romalı bir onur heykeli” ifadesi kullanıldığında akla yalnızca çıplak Romalı Hermes tipi heykeller değil, aynı zamanda yarı çıplak, giyimli ve zırhlı onur heykelleri gibi çeşitli tiplerde Romalıların tasvirler de gelmelidir. Ancak, başlıkta ve metinde özellikle çıplak heykellere odaklanıldığı için bu tipteki heykellerin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu çalışma bir derleme niteliğindedir. Romalılar şeklinde ifade edilenler aslında Romalı erkekler olup, makalenin başındaki dönem ve geleneğe uygun olanları özetlenmiş ve toparlanmıştır.

1. Hermes Farnese/ Andros (?) Tipi

Orjinali MÖ 325’e tarihlenen Hermes Farnese heykelinin¹ bilindik ve iyi korunmuş kopyası MS 1.yüzyıla tarihli, British Museum’da sergilenmektedir (Res. 1 - 2).² Başlıktan da anlaşılacağı üzere, heykelin ismi konusunda arkeolojik literatürde tam bir netlik sağlanamamıştır. Bunun sebebi ise 1832 yılında bu tipe ait Hellenistik heykelinin Andros Ada’sında yapılan kazılarda bir mezar odasında ele geçmesi olmasından kaynaklanmaktadır.³ Dolayısıyla bu tip ya Hermes Andros ya da Farnese bazen de her iki isimle de anılmaktadır.

Bu iki isimlilik metinde okumayı ve anlamayı zorlaştıracığından dolayı bu heykel tipine metin boyunca Hermes Farnese denilmiştir.

Resim 1: Hermes Farnese Heykeli (C. Maderna, “a.g.m”, s. 32, Fig. 3)

-
- 1 Caterina Maderna, *Iuppiter, Diomedes und Merkur als Vorbilder für Römische Bildnisstatuen Untersuchungen zum römischen statuarischen Idealporträt*, Archäologie und Geschichte Band, Heidelberg 1988, s. 85.
  - 2 C. Maderna, “a.g.m”, s. 85. Heykel envanter numarası 1864,1021.1’dir.
  - 3 Chris Hallett, *The Roman Nude (Heroic Portrait Statuary 200 BC – AD 300)*, Oxford 2000, s. 35.

Resim 2: Andros Adası'nda yapılan kazılarda ele geçen Hermes Farnese heykelinin Hellenistik bir örneği. Mezar odasında ele geçmiştir (C. Hallett, “a.g.m”, s. 35, Lev.1.)

Tamamen çıplak olan Hermes Farnese tipini kısaca tanımlamak gerekirse, heykel ayakta duran genç bir erkek şeklinde betimlenmiştir. Sağ bacağı taşıyıcı, sol bacağı ise serbest halde durmaktadır. Heykelin sağ bacağının yanında uzun bir ağaç kütüğünün destek olarak kullanıldığı görülmektedir. Duruşundan dolayı sağ kalçasında belirgin bir “S” hattı dikkati çekmektedir. Başının sağ omzuna dönük olduğu boyun hareketinden belirgindir. Sağ ve sol kolun hareketleri aynıdır. Sağ kolu dirsekten bükük, sağ elinin ise heykelin beline dayandığı görülmektedir. Sol kol dirsekten bükülmüştür. Sol elde bir kerykeion görülmektedir. Hermes Farnese tipinin Klasik Dönem’den beri özellikle dönemin mezar sanatında kullanılmış olduğu bilinmektedir.⁴ Bunlardan en iyi bilinen ve tipolojik açıdan izlenen örneği Roma, Via Appia’dan ele geçmiştir. Mezar stelindeki figür, Geç Roma Cumhuriyet Dönemi’ne tarihlenmektedir ve Hermes Andros ile benzerlik göstermektedir (Res. 3).⁵ Ancak ikisi arasında birtakım farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunların en belirginini Andros heykelinin başı ve sağ bacağının yanına eklenmiş olan zırh detayıdır.

Baş ise hafif sola doğrudur ve yukarı bakmaktadır. Bu baş ve zırh detayıyla heykelin askeri kimliği önplanda tutulmuştur yorumu yapılabilir.

Makale boyunca bahsedilen ilk tipe ait toplam iki tane heykel incelenmiştir. Bunlar (sırasıyla) muhtemel bir Roma vatadaşı olduğu düşünülen Delos’taki “Sözde Atlet” heykeli⁶ ile Herculaneum kentinin patronu, kurucusu ve diğer tiplerde de görüldüğü üzere⁷ “Marcus Nonius Balbus” a ait olan heykellerdir (Res 4 -5).

4 LIMC, no. 950 a,b,c.

5 Chris Hallett, *The Roman Nude (Heroic Portrait Statuary 200 BC – AD 300)*, Oxford 2005, s.113.

6 Roland R. R. Smith, *Hellenistik Heykel*, çev. Gürkan Ergin, Homer Yayınevi, İstanbul 2002, s. 260. Araştırmacıların çoğu “Sözde Sporcu” heykelinin Romalı olduğu düşünmektedirler

7 Jane Fejfer, *Roman Portraits in Context*, Walter de Gruyter, Berlin 2008, s. 42. Balbus’a ait birçok farklı tipte şeref heykeli Herculaneum’da farklı kamusal alan ya da yapılarda sergilenmiştir. Yapılan araştırmalar Herculaneum kentindeki farklı yerlerde “muhteleme Balbus’u betimleyen” en az beş tane daha mermer heykel dikildiğini göstermektedir. Mermerlerin haricinde ayrıca Balbus’u betimleyen kayıp bir atlı bir bronz heykelin parçaları da vardır.

Resim 3: Mezar Steli, Via Appia, Roma (C. Hallett, “a.g.m”, s. 113, pl.61)

1.1. Sözde Atlet heykeli

Bahsi geçen heykel, bahsedilen tipin altında incelense de, tip ile aralarında bazı belirgin farklar olduğu görülmektedir.⁸ Farnese tipindeki heykelde görülen kalçadaki vurgulu bir “S” kıvrım bu heykelde görülmez. Heykelin başındaki dönme hareketi ise nispeten daha azdır, baş kısıtlı bir şekilde dönüş hareketi yapmaktadır. Bu tipin altında incelenen Sözde Atlet heykelinin, Farnese heykeline göre bu heykelin en belirgin farkı sağ eline dolanan *khlamys*’indedir. *Khlamys*’i, sol omuzdan arkadan sağ tarafa çekilmiş olup, desteğin üzerine sarmaktadır.

Sözde Atlet heykeli ile Farnese’nin vücut oranlarında da birtakım farklar vardır. Tipin görüldüğü Farnese heykeli daha ince uzun vücuda sahipken, “sözde atlet” heykelinde bu vücut tipi yerine, daha kısa boylu ve yapılı olduğu görülmüştür. Kısa boylu ve yapılı olmasının haricinde bacakların da Farnese’ye göre daha kısa olduğu görülür. Kısaca bu figür için atletik yapılı değil, daha yağlı bir yapıya sahiptir yorumu yapılabilir. Vücudunun yanı sıra, bahsi geçen heykelin başı da günümüze korunagelmıştır. Başın ve özellikle yüzün portre özelliklerinden bunun bir gence ait olmadığı, daha çok bir yaşlıyı betimlediği açıktır. Hem portre başta hem de vücutta görülen ‘gerçekçi’ bir stil gözlemlenmiştir.

Farnese tipinde incelenen ikinci heykel ise Herculaneum kentinin kurucusu, *patronu* olarak tanınan Marcus Nonius Balbus’a ait bir heykeldir. Balbus’un çeşitli makamlarla (*praetor*, *prokonsül*, *Augustus rahibi*..) kentte anıldığı bilinmektedir.

8 François Queyrel, “C. Ofellius Ferus”, *BCH* 115, 1991, s. 20. “*mais Ofellius ne copie aucun des types Polyclète.*”

1.2. Marcus Nonius Balbus heykeli

Balbus heykeli ile Hermes arasında bazı farklar bulunmaktadır. Balbus'un özellikle ait olduğu düşünülen tipe göre, kolunda farklılıklar olduğu görülmektedir. Balbus heykelinin sağ kolunun Farnese tipindeki gibi yana doğru değildir. Aksine kolun aşağı doğru düz inmekte olduğu ve muhtemelen sağ elinin de belde durması kuvvetle muhtemeldir. Burada, eli belinde duruşu Balbus için farklı bir ikonografi kazandırmıştır. Bu duruş ile diğer heykelden sosyal statüsü bakımından ayrılmaktadır. Kendinden emin bir duruş içinde olan Balbus, heykeliyle bu imajı kente göstermektedir. *Khlamys*'da da fark vardır. Sol omuzda görülen "U" yaparak katlanmış, sol bilekten dolanarak dize kadar inen *khlamys* görülmektedir.⁹ Kollar dışında, Balbus'un özellikle bel kısmındaki duruşunda da aynı şekilde Farnese'ye göre farklılıklar vardır. Kalça Farnese kadar çıkıntılı olmayıp, nispeten daha dik durmaktadır. Vücut kasları ve oranın da özellikle ilk heykel olan Sözde Atlet heykelinden farklıdır. Balbus heykelinin karın ve göğüs bölgesinde kasları belirgin bir şekilde betimlenmiştir. Bacakları da kalın ve kaslıdır. Başı da realist betimlenmiştir, orta yaşlı bir erkeğe ait olup ve yüzde de kırışıklıklar görülmektedir.

Resim 4: Sözde Atlet Atina Arkeoloji Müzesi (F. Queyrel, "a.g.m", s. 391, F ig.1)

Resim 5: Marcus Nonius Balbus, Napoli Milli Müzesi (Fotoğraf yazara aittir.)

2. Hermes Richelieu

Hermes Richelieu tipi, çıplak onulandırma heykelleri altında incelenen ikinci tiptir. Bu tipe ismini veren bir kopya heykel, Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir (Res. 6).¹⁰ Bu tipin örnekleri ilk tipte olduğu gibi mezar stellerinde görülür (Res. 7).¹¹ Bu sefer Roma'dan değil, Epidauros'ta bulunmuş bir stel bu duruma bir örnek olarak verilebilir.¹² Stelde incelenen figürün Hermes tipindeki heykel ile duruş ve *khlamys* şekillerinin aynı olduğu görülmektedir.¹³

Çıplak, ayakta ve genç bir erkek olarak tasvir edilen bir ikinci tip olan Hermes Richelieu heykelinin duruşundan da anlaşılacağı üzere bacak hareketleri ilk tipin tam tersi şekildedir. Heykelin bu sefer sol bacağı taşıyıcı olup, sağ bacağı serbest durmaktadır. Kalça hareketinde ilk tipte olduğu gibi belirgin bir çıkıntı yapar biçimdedir. Kalçanın sol tarafı daha yukarıda, çıkık ve sağ tarafı ise aşağıdadır. Kollarda ise bacakların aksine ilk tip ile benzerlik görülmektedir. Özellikle sol kol ise Farnese tipine benzerdir.

10 C. Maderna, "a.g.m", s. 85. Envanter numarası Ma 573'tür.

11 C. Maderna, "a.g.m", Levha 29, fig.2.)

12 C. Maderna, "a.g.m", s. 229.

13 C. Maderna, "a.g.m", s. 230.

Resim 6: Hermes Richelieu, Louvre Müzesi (C. Maderna, “a.g.m”, Levha 26.)

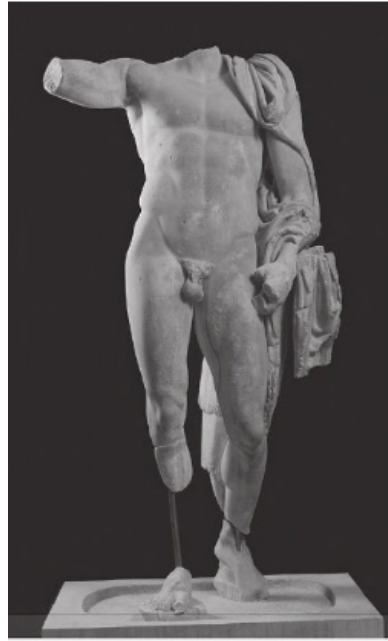

Resim 7: Mezar Steli, Epidauros Müzesi (C. Maderna, “a.g.m”, Levha 29, fig.2.)

Bu tipteki heykelin üzerinde sadece daha fazla eklemeler olduğu görülmektedir. Bunlar sol tarafa doğru dönmüş başta görülen *petasos* ve muhtemel sol elde tutulan bir *kerykeion*dur. *İlk tipteki gibi yine khlamys* dolanmış ve sol kolun dirseğinden bükülmüştür. *Khlamys*'in ucu bu sefer sol omuzda kabarık bir U biçiminde durmaktadır. Bahsedilen Richelieu tipi altında üç tane heykel incelenmiştir. Bunlar; Delos'tan Gaius Ofellius Ferus kimlikli heykel¹⁴ (Res. 8) ve Formiae'dan (Formia) ele geçmiş bir erkek heykeli ile daha önceden yayınlanmış, sadece başıyla ele geçmiş bir torsodur(Res. 9).¹⁵

2.1. Delos'ta Gaius Ofellius Ferus heykeli

Heykel, İtalyanlar Agorası'nın portikosunda ve özel olarak düzenlenmiş bir odanın içine dikilmiştir.¹⁶ Heykelin tipi net olmamakla birlikte, Ferus heykelinin duruşunun Richelieu tipin duruşuna benzerliğinden ötürü Hermes Richelieu altında incelenmiştir. Ancak bu tipe göre bazı farklar olduğu da görülmektedir. Öncelikle, Ferus heykeli dinamik ve kahraman duruşlu genç bir askeri akıllara getirmektedir.¹⁷ Bu imaj ile aslında kendisi gibi bu gruba ait olan diğer heykellerden tamamen ayrılmaktadır.

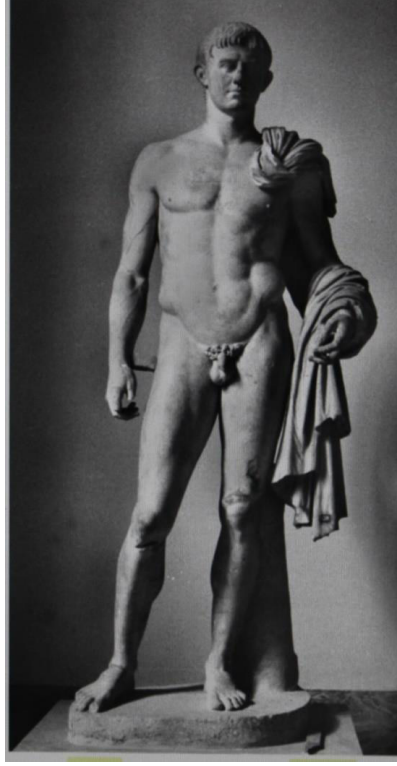
Resim 8: Gaius Ofellius Ferus, Delos Arkeoloji Müzesi (C. Hallett, “a.g.m”, s.103, fig.1)

14 F. Queyrel, “a.g.m”, s. 425.

15 C. Hallett, “a.g.m” s. 110.

16 Monika Trümper, “The Honorific Practice of the ‘Agora of the Italians’ in Delos”, *Studien zur antiken Stadt herausgegeben von Paul Zanker, Bayerische Akademie der Wissenschaften*, 2014 s.81.

17 John Ma, *Statues and Cities: Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford University Press, Oxford, 2013 s. 284.

Resim 9: Erkek heykeli, Formia, Napoli Milli Müzesi (C. Maderna, “a.g.m”, Levha 28, fig. 1.)

Tip ile heykelin bacak ve kol duruşları oldukça benzerdir. Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak ise aksine hareketlidir. İlk tipten biraz daha farklı olarak ayak parmak uçlarında durmaktadır. Sağ kol ise yukarıda, sağ elde ise bir mızrak veya kılıç tuttuğu düşünülmektedir.¹⁸ Sol kol bu tip ile aynı durmakla beraber giyilen *khlamys* tamamen farklıdır. Burada *khlamys* omuz ile beraber üst kolu da örtmektedir. Devamında kolun iki tarafından da sarkmakta olduğu görülür. *Khlamys* üzerindeki püskül detaylar göze çarpılmaktadır.¹⁹ Sol elinde ya *kerykeion* ya da onun yerine bir kılıç tuttuğu düşünülmektedir. Baş günümüze korunagelmese de, başın kırık kısmından sağa doğru yatık olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin öne çıkan heykeltıraşlarından Atinalı *Polykles* ve *Timarkhides* tarafından yapılan Ferus heykeli MÖ 100 civarına tarihlendirilmektedir.²⁰

2.2. Formiae'den (Formia) heykeli

Başlıktaki tipe en uygun eser, Formia'dan ele geçmiş bu heykeldir.²¹ Heykel incelendiği tip ile uyumaktadır. Burada sağ kolun sağ kalçaya kadar aşağıda doğru durduğu gözlemlenmektedir.

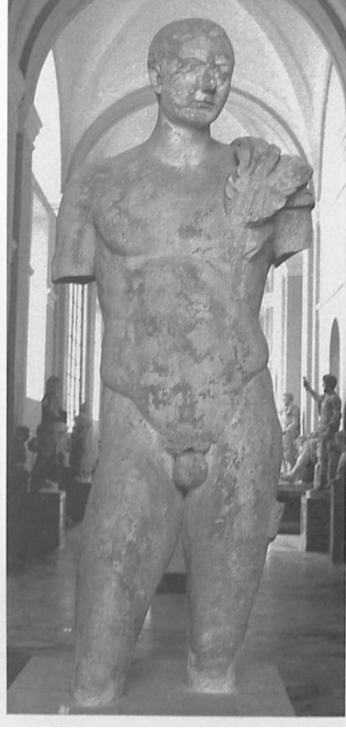
18 J. Ma, “a.g.m” s. 284. F. Queyrel, “a.g.m”, s. 413'te kolun bir kılıç tuttuğu fikrini kabul etmiştir. Genellikle kılıç tuttuğunu kabul etmiştir.

19 Püskül için bkz. J. Ma, “a.g.m” s. 32

20 R.R. R. , “a.g.m”, 2002, s. 266. Yazıt için bkz. F. Queyrel, “a.g.m.” s. 404.

21 C. Maderna, “a.g.m”, s. 229.

Khlamys tipi Hermes Richelieu'daki gibi dolanmış olup, sadece üst gövdenin nispeten daha dik bir şekilde durmakta olduğu görülür. Omuzlar hareketiz, kalçada yine alışageldik bir çıkıntı vardır. Bu heykelde baş günümüze korunagelmiştir, hafif bir dönüş hareketi vardır. Başta portre özelliği görülür. Yüzün fiziksel özelliklerinden, bir gence ait olduğu görülmektedir. Tüm bu özelliklerinden, özellikle MÖ 1.yy ortalarına tarihlenen portrelere benzerlik gösterdiğinden, bu tarih heykel için önerilebilir.²²

Resim 10: Napoli Milli Müzesi'nden Torso (Hallett, "a.g.m" s. 110. Levha 58)

2.3. Napoli Milli Müzesi'nden Torso

Bu tipe ait son buluntu bu sefer heykel değil torso şeklindedir. Hem kimliği hem de bulunduğu bölgesi bilinmemektedir (Res. 10).²³ Bu tipten farklı olarak torso daha dik bir şekilde durmaktadır. Tip ile benzerlik gösteren sol omuz üstünde, düzgün "U" biçimindeki *khlamys* görülmektedir. Baş da günümüze korunagelmiştir ve belirgin bir şekilde sola çevrilmiştir. Başın fiziksel özelliklerinden, torsonun daha ileri yaşta bir erkeği betimlemektedir. Tarihlendirmesi net olmamakla birlikte, tipin altında incelenen diğer iki heykele bakıldığından onlardan ne çok geç ya da ne çok erken olduğu söylenebilir. Kabaca MÖ 2.yy sonu 1.yy ilk çeyreği olacak şekilde bir tarihlendirme önerilebilir ya da yapılabilir.

22 C. Maderna, "a.g.m".

23 C. Hallett, "a.g.m" s. 110.

3. Sandalet Bağlayan Hermes

Orijinali MÖ geç 4. yüzyılda Lysippos tarafından yapılan²⁴ bu tipin, farklı kazı alanlarından ele geçen birçok kopyası bulunmaktadır.²⁵ Ancak, mevcut kopyalar arasında da farklılıklar vardır. Eklemeler olmadığından dolayı günümüze koruna gelen iki kopya bulunmaktadır. Bunlardan ilki Perge'den ele geçmiştir (Res.11).²⁶ İkincisi ise Roma'da ele geçmiştir.²⁷ Günümüzde Kopenhag Carlsberg Glyptotek Müzesi'ndedir (Res. 12).²⁸ Bu tipin orijinal duruşunu anlamak için örnek verilen bu iki kopya yol gösterici olacaktır.

Resim 11: Hermes, Antalya Müzesi (B. S. Ridgway, “a.g.m”, s. 81

24 R. R. R. , “a.g.m”, s. 66.

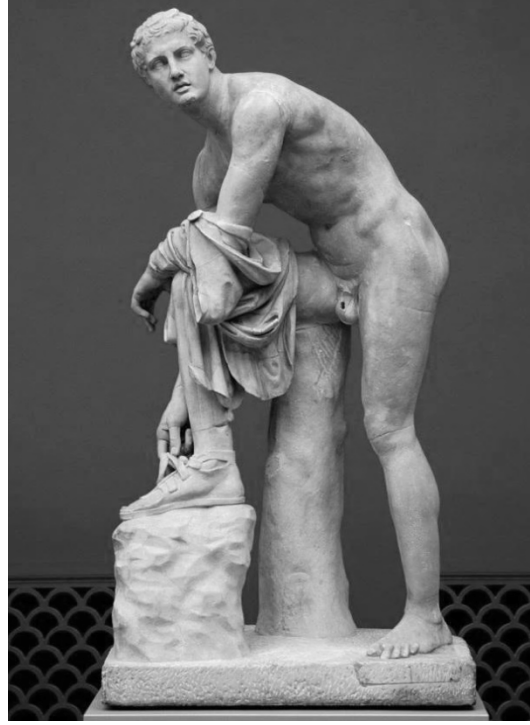
25 Brunilde Sismondo Ridgway, *Hellenistic Sculpture I: The Styles of Ca. 331-200 BC*, University of Wisconsin Press, Wisconsin. 2001, s. 81 – 82.

26 B. S. Ridgway, “a.g.m”, s. 66. Envanter numarası 3.25.77'dir.

27 LIMC, 1988, no. 958a.

28 LIMC, 1988, s.368. Envanter numarası 2798'dir.

Resim 12: Hermes, Kopenhag Carlsberg Glyptotek Müzesi (LIMC, 1988, no. 958a)

Bu tipin Hermes'in diğer iki tipten tamamen farklı bir biçimde betimlendiği görülmektedir. Bu sefer incelenen bu tipteki heykel ayakta değil vücut ağırlığını belli bir kısma, sol tarafına vermiştir. Sağ bacağın yüksek bir kaya kütesine koyduğu görülmektedir. Bu duruş, ayırt edicidir. Özellikle Perge örneğinde bu duruşa bir kaplumbağa eklendiği görülmektedir. Bu Hermes tipinin üst bedeni öne eğiktir. Adını da bu duruştan aldığı, sağ eli yüksek ihtimalle görüldüğü üzere, sandaletinin bağcıklarına doğru eğilmiş ve onlarla ilgilenmektedir. Antalya'daki kopyada görüldüğü üzere heykelin sol ayağı çıplaktır. Heykelin başı ise sola dönmüş ve yukarı doğrudur.

Kopenhag ve Antalya kopyalarında ise bu sefer Hermes heykellerinin sol kolundan *fibulalı* bir *khlamys* dolanmaktadır. Kopenhag'da bulunan bir örnekte biraz değişik olarak, sol kol tam bacağın üzerinde durmamaktadır; ancak bunun eklemelerden dolayı olma ihtimali yüksektir. Heykelin, ona hareket ile beraber enerji katan bir baş duruşu vardır. Bu heykel tipi Hellenistik Kral portelerinde kullanılmıştır.²⁹ Başta Büyük İskender bu duruşta ünlü Rondonini heykelinde betimlenmiştir.³⁰ Kral burada muhtemelen dizliklerini takmaktadır çünkü yanında destek olarak bir zırh durmaktadır. Örneklerine Parthenon frizinde de rastlanan bu motif Klasik Dönem'den beri bilinmektedir.³¹ Bu tipe ait olduğu düşünülen iki tane onur heykeli bu kısımda incelenecektir.

29 Bkz. ayrıca R. R. R., "a.g.m", Resim 4 ve eserin diğer resimleri için Nikolaus Himmelman, *Herrscher und Athlet*, Bonn 1989, Resim 17 a ve 17b.

30 Günümüzde Munich Glyptotek'te bulunmaktadır. N. Himmelman, "a.g.m" s. 95. ve devamı (Resim 31a, b ve 32). Lysimakhos sikkelerinde benzer bir Poseidon figürü vardır. Sikke için bkz. Otto Morkholm, *Early Hellenistic Coinage from the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336-188 BC)*, Cambridge University Press, 1991, no. 173.

31 Parthenon batı frizi levha no. 30, 12. Figür. Resim için bkz. John Boardmann, *Yunan Sanatı*, çev., Yasemin İlseven, İstanbul: Homer Kitapevi, 2005, fig. 92.

Bunlardan ilki Ostia'dan ele geçmiş, Gaius Cartilius Poplicola'ya ait heykeli ikincisi Casinum (Cassino) tiyatrosundan ele geçmiş iki tane erkeğe ait heykeldir.

3.1. Gaius Cartilius Poplicola heykeli

İlk heykel bu tipin altında incelense de, tipe göre bazı farklılıklar olduğu da saptanmıştır. Poplicola'nın heykelinin vücut ağırlığı tipin aksine sağ bacak taşıyıcı, yuvarlak destek üzerinde sol bacak bir durmaktadır (Res. 13). Şahsın ismi ve görevi dayandığı desteğin üzerinde yazılmıştır.³² Heykelin ana cephesi duruş farkından dolayı değişmiştir. Heykele yan taraflardan bakıldığında motif ve yazıt görüldüğünden heykele tam karşıdan bakmak gerekmektedir. Sol kol tipe atfedilen Hermes heykelinde olduğu gibi bacağın üzerinde olup *khlamys* görülmektedir. *Khlamys*'in uzun ve bu sefer "püsküllü" olduğu görülmektedir.

Resim 13: Gaius Carticulus Poplicola heykeli, Ostia Arkeoloji Müzesi (C. Hallett, "a.g.m" s.114, Lev. 63.)

32 Allison E. Cooley, *The Cambridge Manual of Latin Epigraphy*, Oxford University Press, Oxford, 2012 s. 310.

Sol elinde bir obje, muhtemelen bir kılıç tutmaktadır.³³ Poplicola'nın ayaklarının çıplak olduğu görülmektedir. Poplica heykeli ile Lysippos'un heykeli arasında vücut oran farkları vardır. Buna Poplicola'nın daha zayıf ve ince hatlı bacakları örnek verilebilir. Ayrıca, Poplica heykelinin üst vücudu tipin temsili olan Hermes heykeli kadar kaslı olmadığı görülmektedir. Tarihlendirme hakkında farklı araştırmacıların farklı önerileri olsa da, eseri genel olarak MÖ 40 - 30 yıllarına tarihlenmek mümkündür.³⁴

3.2. Cassinum heykeli

Heykel, Orta İtalya'daki Cassio kentinden ele geçtiğinden bu şekilde isimlendirilmiştir. Bahsi geçen heykel, Casinum tiyatrosunun *scanea frons*'undan bir yazıtla beraber bulunmuştur (Res. 14).³⁵

Resim 14: Yaşlı erkek heykeli, Cassinum heykeli (F. Coarelli, “a.g.m”, s. 420, Lev. 58.)

-
- 33 Matteo Cadario, “Reception and Transformation of the Greek Repertory in Roman late-Republican Portraits: the role of the fringed cloak in the military image.” *Eikones. Portraits en contexte. Recherches sur les portraits grecs*, Milano, 2016, s. 308. Cassino tiyatrosundan ele geçen tipin ikinci heykeli içinde aynı durum söz konusudur. Ayrıca C. Hallett, “a.g.m” s. 114. Poplicola heykelini tanımlarken sol elinde bir kılıç kını tuttuğunu yazar.
- 34 C. Hallett, “a.g.m” s. 114. J.Fejfer,”a.g.m” s, 206. tarihleme için MÖ 1.yüzyıl'ın 3. çeyreği olduğunu söyler.
- 35 C. Hallett, “a.g.m” s. 116.

Heykelin Cassio ya da antik Cassinum kentinin *patronusu* olduğu düşünölen Romalı bir komutana ait olduğu düşünölmektedir.³⁶ Bu tipin altında incelenen ilk heykel olan Poplicola heykeli örneğinde olduğu gibi Sandaletini Bağlayan Hermes tipinin iki replikaya göre bazı farklılıkları gözlemlenmektedir.

Cassinum erkek heykelinde ağırlığın sağ bacakta olduğu görölmektedir. Diğer bacak ise daha yukarıda bir kaya kütesinin üzerindedir. Bu duruş nedeniyle, bahsi geçen bu heykele tıpkı Hermes heykelinde olduğu gibi sol yanından değil sağ yanından bakılması daha doğru olacaktır. Bu yönden bakıldığında başını sağ tarafa çevirdiğinden, şahsın portre özellikleri uygun bir şekilde anlaşılacaktır.

Hermes tipinden Hermes'ten farklılık gösteren duruşlar dikkati çekmektedir. Örneğin, kol duruşları da eller, sol bacağın yanında çapraz üst üste konulmuştur. Üst vücudun da Hermes tipine göre biraz daha dik durduğu görölmektedir. Ancak bu heykelin de olasılıkla Poplicola'ya benzer bir şekilde cepheden görünmesi istenmesi muhtemeldir. Heykele cepheden bakıldığında vücudun yaşlı birine ait olduğu anlaşılacaktır. Heykelin başında yaşlılık özellikleri belirgin olarak görülür. Saçlar alnın yan taraflarındadır ve geriye doğrudur. Hem alında hem de boyunda yaşlılık göstergeleri olarak kırışıklıklar görölmektedir. Ayrıca heykelin yarı açık duran gözlerinin altında torbalar mevcuttur. Fakat tüm bu yaşlılık belirtilerine ek olarak, heykelin çatık kaşları şahsa sert ve kararlı bir görünüm kazandırmıştır denebilir.

Poplicola heykelinde göröldüğü üzere bu heykelin sol elindeki kılıç sapı, şahsın muhtemel bir ordu mensubu olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla Parthenon Frizindeki figür ve Büyük İskenderde olduğu gibi bu tipin göröldüğü erken örneklerin bir devamlılığı söz konusudur. Heykel MÖ 1.yüzyıl'a tarihlendirilmektedir.³⁷ Heykel yazıtta patron(us) praef(ecturae) olarak tanımlanmıştır. Coarelli'ye göre betimlenen şahsın adı M. Terentius Varro'dur.³⁸

Tüm bu Hermes tipi örneklere bakıldığında çıplaklığın aslında metnin başında da vurgulandığı üzere, Romalılar için olağandışı bir durum olduğu görölebilir.³⁹ Bu durum, Durugönöl'ün de aktardığı gibi "Romalı bir erkek" hamam alanları dışında, kamusal alanda çıplak göröntülenemezdi; bu nedenle çıplaklık Romalılar için günlük yaşamda yaygın bir uygulama haline gelmemiştir.⁴⁰ Ancak, bu sosyal norm, makalede de incelendiği ve heykel tipolojisinde de olduğu gibi Roma sanata o kadar yansımamıştır ki çıplaklık, Roma sanatında bir tür standart haline gelene kadar sanata yeterince yansıtılmamıştır.⁴¹ Günlük hayatta belirli bir kıyafet yönetmeliğine uyan Romalıların, hayattayken kendilerini çıplak gösteren onur heykellerini tercih etmelerinin hangi gerekçeye dayandığını sorgulamak önemlidir. Bu noktada, Roma öncesi dönemde, özellikle Hellen kültüründe çıplaklık anlayışının sembolik bir anlam taşıdığı görölmektedir. Bu bağlamda, makalenin

36 Paul Zanker, *Roman Portraits: Sculptures in Stone and Bronze in the Collection of The Metropolitan Museum*, Yale University Press, Boston, 2010 s. 55 (Resim 34a)

37 C. Hallett, "a.g.m" s. 55. Heykele daha kesin bir tarihleme önerisinde bulunur, MÖ 82 -79.

38 Filippo Coarelli, *Revixit Ars: arte e ideologia a Roma dai modelli ellenistici alla tradizione repubblicana*, Roma, 1996 s. 430. Daha detaylı bilgi için bkz. 431- 432.

39 N. Himmelman, "a.g.m" s, 82 dipnot 181. [Cicero, Tusc. 33,70] ve [Plinius, NH. 34, 18]

40 Durugönöl, Serra "Nudity of Male Statues in Ancient Greek Art", *Türkiye'de Arkeometrinin Ulu Çınarları: Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahide Demirci'ye Armağan*, 2012.,160İstanbul, Homer Yayınevi, s.159.

41 Durugönöl, "a.g.m." 160.

ana teması olan Romalı onur heykel tiplerine geçmeden önce, hem Roma öncesi dönemi hem de Roma'ya doğrudan etkisi olduğu için Hellen kültüründeki çıplak erkek onur heykel geleneğine bu kısımda kısaca değinilecektir

Hellenlerin onur heykel geleneğini dört farklı tipe ya da maddede incelemek mümkündür. Bunlardan ilki Arkaik Dönem'de Hippias'ın kardeşi Hipparkhos'a başlattıkları süikast sonrası öldürülen ve arkeolojik literatüre "Tiran Katilleri" şeklinde geçmiş olan onur heykel grubudur. Bu heykel grubuna ait Harmodios ve Aristogeiton'un onur heykelleri hayattayken değil onlar öldükten sonra dikilmiştir. Dolayısıyla "bilinen" ilk ve en erken Hellen onur heykel geleneği "ölüm sonrası" onurlarda görülmektedir. Hellenler için incelenen bu durumun direk yansımaları Roma'da görebiliriz. Ölüm sonrası dikilen onur heykeli geleneğinin hem Geç Roma Cumhuriyet Dönemi'nde hem de İmparatorluk Dönemi'nde de imparatorların veya sevilen prenslerin Hermes tipleriyle heroize edilip, tanrısallaştırıldığı bilinmektedir.⁴² Roma öncesi ele alınan Hellenlerin onurlandırılmış çıplak erkek heykel geleneğine dönülecek olursa geleneğin çok çeşitli olduğu anlaşılacaktır. Hatta bazen de geleneğin tam tersi durumlarda uygulandığı izlenebilmektedir.

Buna, Olympia'da MÖ 540 civarına tarihli Praxidamas gibi zafer kazanan "atletlere" ya da "sporculara" henüz kesin olmamakla beraber, (büyük ihtimalle) hayattayken dikilen Hellen onur heykelleri olarak bu tip heykeller örnek verilebilir.⁴³ Bu tip bir heykel geleneğinin izlerini ve tipe ait heykellerin beğenildiği Yaşlı Plinius tarafından da aktarılmaktadır. Yaşlı Plinius, gençlerin jimnastik hareketlerindeki tavırlarından sonra mızrak sallayan çıplak heykeller olarak çok beğenildiğini ve bunlara "Achillean" dendiğini yazmaktadır.⁴⁴

Kronolojik olarak incelendiğinde, Klasik'ten Hellenistik Dönem'e doğru Büyük İskender ile başlayan dönemin değişimi ya da felsefesi onur heykel geleneğinde de karşımıza çıkmaktadır. Artık bu dönemde halk tarafından onurlandırılan asker ya da sporcu yerine "portre heykelleriyle kadın ve erkeklerin birlikte çift olarak şahsi onurlandırma" geleneği ile karşılaşılmaktadır. MÖ 138'e tarihli, Delos'ta kendi evlerinin avlusunda bulunan Kleopatra ve Dioskurides çifti bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu çift, kendi kendilerini onurlandırmış ve diktikleri heykelleriyle aslında Geç Roma Cumhuriyet ya da Erken İmparatorluk'tan itibaren görülen "propaganda" geleneği onurlandırma kavramıyla Hellenistik Dönem'de adeta bütünleştirilmiştir.

Aynı şekilde antik kaynaklardan Cassius Dio, Roma Forumu'daki Dioskurlar Tapınağı'nın içine Venüs Genetrix heykeliyle birlikte bilinen bir Caesar heykelinin de yerleştirilmiş olabileceği ihtimalinden bahsetmektedir.⁴⁵ Hatta Venüs heykelinin bir tarafında Caesar'ın, diğer tarafında ise Kleopatra'nın heykellerinin yer almakta olduğu da bilinmekteydi.⁴⁶ Venüs'ün Caesar ve Caesar gibi imparatorun Kleopatra ile birlikte temsili yukarıda bahsedilen Hellenistik Dönem'in getirdiği doğu kültürünün Roma'daki yansımalarıdır. Dioskurides ve Kleopatra çifti olarak, Caesar ve Kleopatra'nın da Venus heykeli ile birlikte tapınakta beraber dikilmesi Roma kültüründe

42 Ramazan Özgan, *Roma Portre Sanatı*, Ege Yayınları, İstanbul 2013, s. 63.

43 Carol Mattusch, *The Victorious Youth. California: The J. Paul Getty Museum*, 1997, s. 45. Sporculara ait heykel kaideleri için bkz. (Resim 32) ve (Resim 33).

44 Plinius, NH.34.10

45 Cass. Dio. 51.22.3

46 Lawrence Richardson, *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1992, s. 167

alışılmış bir durum olmasa da bu durum daha çok doğu kültüründe görülmekteydi. Son olarak Hellenlerde görülen ve Roma onurlandırma kültürünü ve geleneğini en çok etkilediği düşünülen “adak heykelleri” ya da diğer bir adıyla “agalma” olarak anılan hem dini hem de politik amaçlara hizmet eden onur heykelleri⁴⁷ ele alınacaktır. Bu tip heykellerle aslında ne sporcu ne de mevcut düzene isyan eden kahramanlar yerine artık tapınak ya da herhangi bir açık hava kült, kutsal alanda görülen “kentlin bağışçısı, babası ya da kentte önde gelen bir komutanın” onur heykel tipleriyle karşılaşmıştır. Tam da bu noktada Roma, Hellenler’den farklı bir onurlandırma ideolojisi gütmüş olsa da yukarıda da belirtildiği gibi neden tip olarak Hellenler gibi çıplak betimlenmişlerdir.

Çıplak erkek vücutları, Hellen kültüründe güzellik, gençlik, cesaret, savaşta güçlü olma ve hızlı olma gibi özelliklerin bir göstergesi olarak kabul edilirdi. Ancak, tüm bu onur heykel geleneğine bakıldığında Roma’da bu çıplaklık algısının yeni bir boyut kazandığını söylemek mümkündür. Metin boyunca, Hellen geleneğinin bedeni tamamen açık bıraktığı pratiği, özellikle Hermes tiplerinin orijinal heykellerinde ya da yine Hellen kültüründe olduğu gibi mezar stellerinde gözlemlenmiştir. Bu durum, Gaius Ofellius Fesus’tan Marcus Nonius Balbus’a kadar farklı Hermes tiplerindeki onurlandırılmış Romalı erkek heykelleri için de geçerlidir. Heykel tipinin (Hermes) sikkelerinde betimlenen Dioskur heykellerine benzediği için burada bir kahraman ikonografisine gönderme yapıldığı yorumu getirilebilir.⁴⁸ Ya da Roma Forumu’nda Yaşlı Plinius tarafından aktarılan Dioskurlar Tapınağı önündeki heykel katalogları, bahsi geçen onur heykellerinin yeni bir çıplaklık boyutunu göstermektedir. Roma Forumu’nda Caesar’ın süslü bir heykelinden bahsedilse de, heykeller farklı tarzda tapınağın çevresine yerleştirilmiştir.⁴⁹

Yaşlı Plinius zırhlı, onurlandırılmış heykelinden (muhtemel çıplak olmalıdır ancak bu detay antik kaynakta belirtilmiyor) askeri başarılarına da atıfta bulunmuş olma ihtimalinden dolayı atlı bir Caesar heykeli dikildiğinden bahsetmektedir. Caesar heykelinden hareketle, Roma zihniyetine ters düştüğü bilinen çıplak erkek heykellerde bile heykellere ait şahısların askeri karakterlerinin de ihmal edilmediği görülmüştür.

Son Hermes tipinde onurlandırılan Poplicola örneğinde olduğu gibi, Poplicola’nın kendi askeri başarısını ve kimliğini vurgulamak adına Porta Marina’daki mezar yapısına bakılması faydalı olacaktır. Mezar yapısı, basamaklı bir kaide üzerinde durmaktadır ve kenarlarında plasterle süslü olduğu görülür. Dikdörtgen bir yapı şeklinde yükselmektedir. Yapının cephesinde uzun bir yazıtın yanı sıra profilli üst kenarın altında bir friz olduğu görülmektedir. Frizde bir deniz savaşının betimleri vardır. Poplicola’nın kendisi de ayrıca süslü bir gemide hareket halinde gösterilmiştir.⁵⁰ Poplicola’nın onur heykelinde ise sivil hayatındaki makamlardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla hem sivil hem de askeri yönden vurgulanan Poplicola’nın heykeli ve de kimliği metnin sonuç kısmı için kullanılabilir bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Poplicola sadece bu metin boyunca

47 Tivoli, Herakles Kutsal Alanından Tivoli Komutanı, Ostia Herakles Kutsal Alanından Poplicola, Nemi Diana tapınağının adak odasından Gaius Doctus Fundilius ve Antigonos Stoası’nda Gaius Billienus heykelleri örnekler arasındadır. Ayrıca Klaus Tuchelt, “Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien, (Beiträge zur archäologischen Überlieferung aus der Zeit der Republik und des Augustus)”, *Istanbul Mitteilungen I: Roma und Promagistrate*. Tübingen, 1979 s. 79.

48 N. Himmelman, “a.g.m”, s. 129 (Resim 52, 6 – 52, 9) ve 136.

49 Plinius, NH., 34.10.

50 Fausto Zevi, “Monumenti e Aspetti culturali di Ostia Republican”, *Hellenismus in Mittelitalien Kolloquium in Göttingen*, ed. Paul Zanker, 1976 s.59.

ele alınan ve her yönüyle bize dönemin çıplak şeref heykellerinin mantığını göstermesi açısından önemli bir figür olarak da ayrıca örnek verilebilir.

4. Sonuç

Roma'nın ayakta duran erkek heykelleri, M.Ö. 2. yüzyılın başından itibaren, baştan sona bireysel kimliğin başarılı bir şekilde yansıtıldığı, Yunan kahraman erkek çıplaklığını yansıtmaktadır. İdealize edilmiş tipik Hellen tarzı vücudu Romalı erkekler tarafından Yunan modellerini adapte edip, kendilerini temsil etmelerine göre biçimlendirmişlerdir. Tarihsel süreçlerle beraber ve makalede incelenen heykellerin tasvir programına bakıldığında yaklaşık MÖ geç ikinci yüzyıla kadar Romalılar için “şeref” sebebi askeri olarak elde edilen başarıdan geçmiştir. Onu takip eden Geç Cumhuriyet Dönemin’de yani metin boyunca ele alınan bu dönemde bahsi geçen bu algıda bir değişim yaşandığı açıkça görülmüştür.

Roma'nın Hellen kültürü etkisinde kalmış olduğu özellikle askeri, sembolik, ikonografik veya tanrısallık özellikleriyle önde olduğu görülmektedir. Heykellerinde, Hermes tiplerinin yanı sıra tiplerin altında incelenen *himation*lu ve *palliatu*s tipleri gibi Roma'nın değil Hellen sanatında bilinen tiplerin ve hatta kıyafetlerin kullanıldığı görülmüştür.

Metin boyunca incelenen bu üç tip ve tipe ait olan heykeller Özgan tarafından da daha önce detaylıca çalışılmıştır. Romalılarda çıplak erkek heykellerinin tüm bu durum ve kullanım koşullarına bakıldığında modern anlayış için biraz tuhaf ve ilginç bir durum ortaya çıkarken, aynı zamanda kahraman (*Diomedes*) ve tanrı (*Hermes*) tipine Romalılar tarafından atıfta yapılarak bu betimlerle birlikte aynı zamanda onlar kadar güçlü oldukları mesajı verilmektedir.⁵¹ Ancak bu metinde asıl amaç, sadece çıplak Romalı heykellerini onurlandırma geleneğini ya da Geç Cumhuriyet Romasını salt bir biçimde incelemek değildir.

Temelde vurgulanan, çıplak bir Hellen ile çıplak bir Romalı'nın onurlandırılmış ya da kahramanlaştırılmış erkek heykellerinin zaman içindeki birbirleriyle olan ilişkisi, değişimi ve gelişimidir. Roma ve Hellen kültürleri bu bağlamda karşılaştırılmış, hem Hellenize olmuş Romalıları hem de yeniden şekillenen bir Roma onur algısını temsil eden ve bu bağlamda en yaygın kullanılan heykel tipi olan Hermes tipleri üzerinden araştırma yapılmış, bu iki kültür arasındaki benzerliklerle farklılıklar bir arada sunulmuştur.

Kaynakça

Araştırma ve İnceleme Eserler

Boardmann, John. *Yunan Sanatı*, çev.Yasemin İlseven, , İstanbul: Homer Kitapevi, 2005.

Cadario, Matteo. “Reception and Transformation of the Greek Repertory in Roman late-Republican Portraits: the role of the fringed cloak in the military image”, *Eikones. Portraits en contexte. Recherches sur les portraits grecs*, ed. Ralf von den Hoff, François Queyrel & Éric Perrin-Saminadayar, 2016, s. 295-317.

Coarelli, Filippo. *Revixit Ars: Arte e Ideologia a Roma dai Modelli Ellenistici alla Tradizione*

Reppublicana, Roma: 1996

Cooley, Alice. *The Cambridge Manual of Latin Epigraphy*, Oxford: Oxford University Press: 2012

Durugönül, Serra. “Nudity of Male Statues in Ancient Greek Art”, *Türkiye’de Arkeometrinin Ulu Çınarları: Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahide Demirci’ye Armağan*, 2012İstanbul: Homer Yayınevi, s.155- 162.

Fejfer, Jane. *Roman Portraits in Context*. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. .

Hallett, Chris, *The Roman Nude (Heroic Portrait Statuary 200 BC – AD 300)*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Himmelman, Nikolaus. *Herrscher und Athlet*, Bonn, 1989.

Lawrence Richardson. *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*. Baltimore: Johns Hopkins University Press,1992.

LIMC, Lexion Iconographiam Mythologicae Classicae 4. Munich, (1988-).

Ma, John. *Statues and Cities: Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford: University Press, Oxford, 2013.

Maderna, Caterina. *Iuppiter, Diomedes und Merkur als Vorbilder für Römische Bildnisstatuen: Untersuchungen zum römischen statuarischen Idealporträt*. Archäologie und Geschichte Band, Heidelberg, 1988.

Mattusch, Carol. *The Victorious Youth*.California: The J. Paul Getty Museum, Boston, 1997.

Morkholm, Otto. *Early Hellenistic Coinage from the Accession of Alexander to the Peace of Apamaea (336–188 BC)*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Özgan, Ramazan. *Roma Portre Sanatı I*, İstanbul: Ege Yayınları, 2013.

Queyrel, François. “C. Ofellius Ferus”, *BCH vol. 115* (1991): s. 389-464.

Ridway, B. Sismondo. *Hellenistic Sculpture I: The Styles of Ca. 331-200 BC*. Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2001.

Smith, R. R. R., *Hellenistik Heykel*, çev., Gürkan Ergin İstanbul: Homer Yayınevi, 2002.

Trümper, Monika. “The Honorific Practice of the ‘Agora of the Italians’ in Delos”, *Studien zur antiken Stadt herausgegeben von Paul Zanker, Bayerische Akademie der Wissenschaften*, 2014, s. 69 – 85

Zanker, Paul. *Roman Art*. Boston: Getty Publications, 2010.

Zevi Fausto, “Monumenti e Aspetti Culturali di Ostia Republicanana”, *Hellenismus in Mittelitalien Kolloquium in Gottingen*, ed. Paul Zanker, 1974, s. 52 -84.

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Prof. Dr.
Bayram AKÇAMuğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
abayram@mu.edu.tr

ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7396-3498

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 15/03/2024 25/03/2024

Araştırma Makalesi

DOI: http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1453505

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamaları ve Muğla Basınına Yansıması

Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul and Its Reflection on the Mugla Press

Öz

1453 yılında İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesi Türk ve dünya tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu fetih II. Meşrutiyet'ten itibaren çeşitli şekillerde kutlanmaya başlanmıştır. Nitekim 1914 yılında İstanbul'un fethi ilk defa büyük bir törenle kutlanmıştır.

1939 yılına gelindiğinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün talimatıyla 1953 yılında kutlanacak olan İstanbul'un fethinin 500. Yıldönümü için hazırlılar başlamıştır. Bu bağlamda 1941 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. 1950 yılında ise Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre önce Cumhuriyet Halk Partisi tarafından İstanbul'un fethinin 500.yılı kutlamaları için "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği" adıyla bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyet maddi zorluklara rağmen Demokrat Parti döneminde de İstanbul'un 500. fetih yılı kutlama hazırlıklarına devam etmiştir.

29 Mayıs 1953 tarihinde İstanbul'da "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği", fethin 500. yılı nedeniyle on gün boyunca bilimsel, kültürel ve sanatsal birçok etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinliklere halk yoğun ilgi göstermiştir. Ancak bu törenlere Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in iştirak etmemesi dernek yönetimi ve halkta bir burukluğa neden olmuştur. Bu olayı dönemin basını da sert bir şekilde eleştirmiştir.

İstanbul'un 500. fetih yılı etkinlikleri İstanbul'da olduğu gibi Muğla İlinin Milas İlçesi'nde de yapılmıştır. Bu dönemde Muğla'da çıkan "Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesi" hem İstanbul'da hem Muğla'da hem de yurtdışında fetihle ilgili yapılan tüm etkinlikleri okuyucusuna günü gününe aktarmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Fetih Derneği, Demokrat Parti, Fethin 500.Yılı, Muğla

ATIF: AKÇA, Bayram, "İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamaları ve Muğla Basınına Yansıması", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/1 (Mart 2024), s. (60-70)

CITE: AKÇA, Bayram, "Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul and Its Reflection on the Mugla Press", *Journal of History and Future*, 10/1 (March 2024), pp. (60-70)

Abstract

The conquest of Istanbul by Fatih Sultan Mehmet in 1453 was a turning point for Turkish and world history. This conquest was started to be celebrated in various ways since the Second Constitutional Monarchy. In 1914, the conquest of Istanbul was celebrated with a big ceremony for the first time.

In 1939, upon the instructions of President İsmet İnönü, preparations began for the 500th anniversary of the conquest of Istanbul, which would be celebrated in 1953. In this context, a commission was established in 1941 under the chairmanship of the Minister of National Education Hasan Ali Yücel. In 1950, shortly before the Democratic Party came to power, an association named “Association for the Celebration of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul and the Subsequent Conquests” was established by the Republican People’s Party to celebrate the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul. Despite financial difficulties, this society continued its preparations for the celebration of Istanbul’s 500th Conquest Anniversary during the Democratic Party period.

On May 29, 1953, many scientific, cultural and artistic events were organized in Istanbul for ten days by the “Association for Celebrating the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul and the Subsequent Conquest Years”. The public showed great interest in these events. However, the fact that President Celal Bayar and Prime Minister Adnan Menderes did not attend these ceremonies caused disappointment in the association management and among the public. The press of the period also harshly criticized this incident.

Events for the 500th anniversary of the conquest of Istanbul were held in Milas District of Muğla Province, as well as in Istanbul. During this period, by the name of “Demokratik Yayla Newspaper in Muğla” was published in Muğla and conveyed to its readers all the events related to the conquest, both in Istanbul, Muğla and abroad, day by day.

Key Words: Istanbul, Association of Conquest, Democratic Party, The 500th Anniversary of Conquest, Mugla

Giriş

1 453 yılında İstanbul şehrinin Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesi Türk ve dünya tarihi açısından önemli bir gelişme olarak görülmüştür. Bu fetih Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet döneminden itibaren bir bayram formatında olmamakla birlikte törenlerle kutlanmaya başlanmıştır¹.

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra pek çok alanda olduğu gibi önemli gün ve milli bayramların kutlanması Türkçülük ideolojisi çerçevesinde milli bilincin inşası için ayrı bir önem kazanmıştır. Bu dönemde özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önemli gün ve bayramları kutlamayı gelenek haline getirmesi II. Meşrutiyet’in ilan günü olan 23 Temmuz 1908 (R. 10 Temmuz 1324) tarihini milli bayram olarak ilan etmesiyle başlamıştır. Bu durum aslında İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ideolojik ve politik yaklaşımları ile doğru orantılı olmuştur. Bu

---

1 Çağla Derya Tağmat, “Fetih derneği ve İstanbul’un Fethi’nin 500. Yılı”, *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* Vol.3, No.4,2014, s.47-48.

bağlamda 1914 yılında yani I. Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen önce İstanbul'un fethi büyük bir törenle kutlanmıştır. Bu kutlamada İstanbul'un ana caddeleri kırmızı beyaz bayraklarla süslenmiştir. Geniş bir halk kitlesinin katıldığı kutlamada halk Ayasofya'dan Fatih'e doğru yürümüş ve burada Türk Ocağı adına bir konuşma yapan Hamdullah Suphi Bey "*Türklük Ülküsü*" üzerine vurgu yapmıştır. Aynı törende konuşma yapan Cemal Paşa ise "*Türklük, İslamcılık ve Osmanlıcılık*" üzerinde durmuştur. Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine bu kutlamalar sürekli hale getirilememiştir. Atatürk döneminde ise İstanbul'un fethi üzerine bir kutlamaya hiç rastlanmamıştır. Bunun nedeni ise Modern Türkiye'nin oluşumunda önemli yer tutan gün ve olayların bayram olarak kutlanmaya başlanmasıdır².

1. İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümü Kutlamaları

İstanbul'un fethi kutlamaları ilk olarak 1910 yılında yapılmış ve daha sonra sırasıyla 1911, 1912 ve 1913 yıllarında devam etmiştir. Ancak, bu kutlamalar küçük çaplı olup basına dahi yansımamıştır. İstanbul'un Fethi ile ilgili ilk planlı büyük kutlama 1914 yılında gerçekleştirilmiştir. Büyük bir halk kitlesinin iştirak ettiği bu kutlama töreni Ayasofya Camii'nde başlamış ve Fatih Camii'nde sona ermiştir. 1915 yılındaki kutlamalar ise Çanakkale Savaşları'na denk gelmiştir. Bu nedenle İstanbul halkı fetih kutlamalarına ayrı bir önem vermiştir. Osmanlı Devleti dönemindeki son kutlama ise 1916 yılında gerçekleştirilmiştir. Hatta bu kutlamalara Alman ve Avusturya müfrezeleri dahi katılmıştır³.

1916 yılında yapılan İstanbul'un fethi kutlamaları daha sonra uzunca bir süre yapılamamıştır. Ancak, 1939 yılına geldiği zaman Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün isteği ile fethin 500. yıldönümü kutlamaları için hazırlıklara başlanmıştır. Bu bağlamda 1941 yılında yani II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün de aralarında olduğu İstanbul Valiliği, İstanbul Belediyesi ve Türk Tarih Kurumu'ndan oluşan bir komisyon kurulmuştur⁴.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü kutlamaları komisyonunun başında bulunan Hasan Ali Yücel 16 Şubat 1945 tarihinde Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu'nun ilk toplantısında fethin 500. yıl kutlamaları için hemen yapılması gereken hazırlıklar ve 1953 yılında yapılacak törenler olmak üzere iki ayrı karar aldırılmıştır. Hemen yapılması gereken hazırlıklar ise kendi içinde üçe ayrılmıştır. Bunlar; 1-İstanbul üzerine yapılan çalışmaların toplandığı bir kütüphane ve arşivi içeren bilimsel yayın çalışmaları, 2- Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılan eserlerin tamir ve restorasyonunu içeren imar faaliyetleri 3- Fatih Sultan Mehmet'in bir anıtının dikilmesi ve İstanbul'u anlatan materyallerden oluşan bir müzenin kurulmasını içeren anıtlar ve

-
- 2 Hakan Uzun, "Millet İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt.6, Sayı.24*, 2010,s.110; Bengül Salman Polat, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2012,s.25-35, Vahdettin Engin, "İstanbul'da Müstesna Bir Gün" *Popüler Tarih, Sayı.33*, İstanbul, 2003,s.65-67, Sanem Yamak, "Meşrutiyet Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi", İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı.38, İstanbul, 2008, s.326-328.
  - 3 Mehmet Ö. Alkan, "En doğru bildiğimizden kuşkulamak-13 Ne Zamandan Beri İstanbul'un Fethi Kutlanıyor ve Ayasofya'nın Camiye Çevrilmesi İsteniyor?", *Toplumsal Tarih, Sayı: 272* (Ağustos 2016), s. 83-87.
  - 4 Engin, *a.g.e.*, s.69.

tesis çalışması idi⁵.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin İstanbul'un Fethi'nin 500. yılı kutlamalarına yönelik yaptığı önemli çalışmalardan birisi de 28 Şubat 1950 tarihinde yani Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre önce "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği" adıyla bir cemiyet kurmak olmuştur. Bu derneğin başkanlığına Aziz Ogan, ikinci başkanlığına Cemil Topuzlu ve Başkâtipliğine de Osman Ergin seçilmiştir. Bu derneğin amaçları arasında İstanbul'un fethinin 500. yılını kutlamak, İstanbul'un uygun bir yerine Fatih Sultan Mehmet'in heykelini dikmek, eski eser ve abideleri korumak, fetih üzerine bilimsel çalışmalar yapmak ve yukarıdaki konular üzerine çalışan kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak vardı⁶.

14 Mayıs 1950 tarihi yapılan seçimler sonucu Türkiye'de iktidar el değiştirmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden Demokrat Parti'ye geçmiştir. Bu değişiklik ülkede sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak pek çok değişikliğe neden olurken İstanbul'un fethinin 500. Yılı kutlamaları görevi de Demokrat partiye geçmiştir.1939 yılında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile başlayan İstanbul'un fethinin 500.yılıni kutlama çalışmaları Demokrat Parti iktidarı ile daha da hız kazanmıştır. Bu bağlamda dernek Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden yaklaşık iki ay sonra yani 28 Temmuz 1950 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile yararlı dernekler sınıfına alınmıştır⁷.

İstanbul'un fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği maddi yetersizliklere rağmen çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir. Bu bağlamda Fatih'in heykelinin Saraçhane'ye mi yoksa Rumeli Hisarı'na mı dikileceği konusunda kamuoyunun bilgisine başvurmuş ve fetihle ilgili bir kongre düzenlemiştir. Diğer taraftan ise Türk sineması da Türkiye'nin önde gelen sanatçılarının oynadığı "İstanbul'un Fethi" adlı bir film çekirmiştir⁸.

10 Eylül 1951 tarihinde Aziz Ogan'ın başkanlığındaki dernek idare kurulu hükümetin kendilerine gerekli desteği vermediğini gerekçe göstererek istifa etmiştir. Bu durum üzerine dernek 1 Kasım 1951 tarihinde olağanüstü kongreye gitmiş ve Zeki Faik İzler başkanlığında yeni bir idare heyeti oluşturmuştur. Bu idare heyeti de kısa bir süre sonra istifa edince 25 Ocak 1952 tarihinde dernek tekrar olağanüstü kongreye gitmek zorunda kalmıştır. Bu kongre sonucu İdare Heyeti Başkanlığına İsmail Hami Danişmend, İkinci Başkanlığa Ercüment Berker ve Genel Sekreterliğe de Malike Güler getirilmiştir. 18 Haziran 1952 tarihinde ise olağan kongresini yapan dernek İdare Heyeti Başkanı İsmail Hami Danişmend, İkinci Başkan Ercüment Berker ve Genel Sekreter Malike Güler'i yeniden seçerken diğer üyelerin hepsini değiştirmiştir⁹.

1953 yılına gelindiği zaman ise dernek önce maddi zorluklara rağmen Fatih Sultan Mehmet'in resminin bulunduğu 1000 adet altın bastırılmış ve bunu Merkez Bankası'na teslim etmiş sonra da yaptırdığı bronz rozetleri gelir elde etmek amacıyla halka satışa sunmuştur. Dernek bir taraftan bu işleri yaparken diğer taraftan da kutlamalara az bir süre kala üç dernek üyesini Ankara'ya göndererek hükümet üyelerini kutlamalara davet etmiştir¹⁰.

5 Feridun Ata-Ömer Çalık, "Geçmişten Günümüze Fetih Kutlamaları ve İstanbul Fetih Cemiyeti" *Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.23, 2020, s.57-60.

6 BCA. 490.01.600.76.7, BCA.030.01.123.782.6.Tağmat, *a.g.e*, s.52.

7 BCA.030.18.1.2.123.61.13;Ata-Çalık, *a.g.e*, s.61

8 Tağmat, *a.g.e*, s. 53-55.

9 Ata-Çalık, *a.g.e*, s.63-64.

10 Tağmat, *a.g.e*, s.55

İstanbul'un fethinin 500. Yılı kutlamaları 29 Mayıs 1953 tarihinde başlamış ve 7 Haziran 1953 tarihinde sona ermiştir. İşte bu bağlamda ilk olarak 29 Mayıs Cuma günü Fatih'in kuşatma sırasında karargâhını kurduğu Topkapı Sarayı'nın karşısında yer alan Maltepe civarlarına bir otağ kurulmuştur. Tören Saat 10.00'da İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın konuşmasıyla başlamış, top atışları ve geçit töreni ile devam etmiş ve Ulubatlı Hasan'ın şehit düştüğü yere dikilen kitabe ve sancak önünde saygı duruşunda bulunularak sona ermiştir¹¹.

Aynı gün öğleden sonra Saat 13.00'de heyet Fatih Meydanı'na geçmiştir. Burada İstanbul Valisi, Ordu komutanları ve Fetih Derneği üyeleri Fatih Türbesi'ni ziyaret ederek dua okumuş ve saygı duruşunda bulunmuşlardır. Bu ziyaretten sonra TBMM Heyeti, Milli Eğitim Bakanı, Vali, Ordu Komutanları, Patrik Vekili ve Hahambaşı tören alanındaki yerlerini aldıktan sonra Fatih'in sancak ve kılıcı mehter takımı tarafından şeref tribünü önüne getirilmiştir. Önde Fatih'in kılıcı arkasında mehter takımı daha arkada da öğrenciler Fatih'in Türbesi'ni selamlayarak geçit töreni gerçekleştirmişlerdir¹².

İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamaları Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün açmış olduğu İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi gibi eğitim kurumlarında da bilimsel faaliyetler şeklinde devam etmiştir. Bu bağlamda yine aynı gün yani 29 Mayıs 1953 tarihinde saat 16.00'de İstanbul Üniversitesi'nde yapılan bir konferansta Fatih Sultan Mehmet'in ilmi, askeri ve devlet adamlığı yönleri anlatılmıştır. Aynı şekilde Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde de benzet bir etkinlik gerçekleştirilmiştir¹³.

29 Mayıs 1953 tarihinde ise Topkapı Sarayı'nın dış surları içinde kalan ve 1472 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Çinili Köşk'te Fatih Sultan Mehmet'in fermanlarının, kılıçlarının, kaftanlarının ve kitaplarının sergilendiği bir müze açılmıştır¹⁴.

31 Mayıs 1953 tarihinde İstanbul'daki Suadiye Gazinosu'nda bir fetih programı düzenlenmiştir. Yine Belediye Gazinosu'nda da Fetih Derneği'nin davetiyle Devlet Operası tarafından Yunus Emre Oratoryosu çalınmış ve konser radyo aracılığı ile halka dinletilmiştir¹⁵.

4 Haziran 1953 tarihi akşamı Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ve Devlet Operası İstanbul Üniversitesi'nde Yunus Emre Oratoryosu 'nu icra etmiş ve aynı günün akşamı da Fatih'in Okmeydanı'nda Cuma Namazını kıldığı namazgâh ışıklandırılarak teravih namazı kılınmıştır¹⁶.

6 Haziran 1953 günü Türk Milli Talebe Federasyonu Sergi Sarayı'nda bir folklor festivali düzenlemiştir. Aynı gün Fetih Derneği de Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın himayelerinde Dolmabahçe Sarayı'nda 600 kişinin katıldığı bir balo tertip etmiştir¹⁷.

11 Ata-Çalık, a.g.e, s. 74

12 Ata-Çalık, a.g.e, s. 74

13 Müjgân Cunbur, "İstanbul'un 500 üncü Fetih Yıldönümü Münasebetiyle Tertiplenen Sergilerle, Yapılan Kültür, San'at ve Neşriyat Hareketlerine Dair", *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1958, c. IV, s. 265-267.

14 Tağmat, a.g.e, s.56.

15 Ata-Çalık, a.g.e, s.75.

16 Ata-Çalık, a.g.e, s. 76.

17 Ata-Çalık, a.g.e, s.76.

Fetih kutlamalarının son günü olan 7 Haziran 1953 tarihinde de Fetih Derneği tarafından Fatih Sultan Mehmet ve fetih şehitleri için Fatih Camii'nde bir mevlit okutulmuş ve bu da radyo vasıtasıyla tüm halka dinletilmiştir. Kutlama programı aynı günün akşamı Kız Kulesi yakınlarında gerçekleştirilen bir havai fişek gösterisiyle son bulmuştur¹⁸.

İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamalarına dönemin Başbakan Adnan Menderes aynı gün İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in taç giyme törenine katılmak üzere Londra'ya gittiği için katılamamıştır. Yine aynı şekilde dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar da kutlama törenlerinde yer almamış ancak törenlere şu tebrik telgrafını göndererek; “... *İstanbul'un dünya çapında tarihi bir hadise olan fethinin 500. yıldönümü münasebetiyle sayın hemşerilerimin duydukları asil heyecana iştirak ederim. Bu büyük günün vatandaşlara mutluluk vesilesi olmasını diler, tebriklerimi sunarım*” demiştir¹⁹.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü kutlamalarına dönemin önde gelen Milliyet, Ulus ve Vatan gibi gazeteleri bazı eleştiriler yapmışlardır. Bu eleştirilerden birincisi, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in kutlamalarda yer almayarak halkın heyecanına ortak olmaması idi. Bunu da Türk dış politikasını düşünerek Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın bu organizasyonda yer almadıklarını iddia etmişlerdir. İkincisi ise, fetih organizasyonunda görülen bazı aksaklıkların zaman zaman izdihama neden olması idi. Bunu da hem Fetih Derneği'nin kutlamalar konusunda yetersiz kaldığına hem de hükümetin organizasyonu yeterince desteklemediğini başlamışlardır²⁰.

2. İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Kutlamalarının Muğla Basınına Yansıması

İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamaları gerek İstanbul halkı gerek Anadolu halkı ve gerekse de yurtdışında yaşayan Türkler tarafından yoğun ilgi ile karşılanmıştır. Muğla halkı ve basını da bu olaya çok ilgi göstermiştir. İşte bu bağlamda Muğla'da yayınlanan Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesi 29 Mayıs 1953 günü İstanbul'da yapılacak olan fethin 500. yılı kutlamaları hakkında “*Türk İstanbul'un Fethi'nin 500. Yılı Aziz Milletimize Kutlu Olsun*” sürmanşeti ile çıkmıştır. Bu manşetin altında ise “*İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü bugün İstanbul'daki Fatih Türbesi önünde yapılacak büyük bir merasimle kutlanacak*” yazısı yer almıştır. Daha sonra haberde; “*Birkaç yıldan beri devam etmekte olan hazırlıklar için sarf olunan emekler bugün kendisini gösterecek ve bayraklarla süslenmiş bulunan güzel ve Türk İstanbul müstesna günlerinden birini daha yaşayacaktır. Bu münasebetle İstanbul Radyosundan yayınlanacak fetih gününün önemini ve merasimi belirten yayın halkımızın takip edebilmesi için Belediyemiz Elektrik Fabrikasını çalıştıracak ve bu suretle büyük merasimi tam manasıyla takip etmek mümkün olacaktır*” şeklinde devam etmiştir²¹.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü kutlamaları Muğla'nın Milas İlçesi'nde de yapılmıştır. Bu haber de yine Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesi'nde “*Milas'ta İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Törenle Kutlandı*” manşetiyle yayınlanmıştır. Haberin devamında törenin ayrıntısı verilerek “*Milas İlçesi'nde İstanbul'un fethinin 500. Dönüm yılı dün sinema binasında Kaymakam Sadık Günel, Belediye Başkanı Turhan Akarca ve Askeri ve Mülki Erkânın ve kalabalık bir halk kitlesinin*

18 Ata-Çalık, a.g.e, s.76.

19 Tağmat, a.g.e, s.57.

20 Tağmat, a.g.e, s.57-58.

21 *Muğla da Demokrat Yayla*, 29 Mayıs 1953, Sayı. 149.

katılımı ile kutlanmıştır. Merasime İstiklal Marşı ile başlanmış ve buna müteakip bir öğrenci tarafından Fatih'in hayatı, şahsiyeti ve İstanbul'un fethi hakkında uzun bir konuşma yapılmıştır. Daha sonra ise ortaokul öğrencilerinin İstanbul'un fethi münasebetiyle hazırlamış olduğu sergi açılmış ve sergi protokol ve halk tarafından büyük ilgi görmüştür” denilmiştir²².

İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamaları yurtiçinde olduğu kadar yurt dışında da ilgi ile karşılanmıştır. Hatta bazı yerlerde kutlamalar dahi yapılmıştır. İşte bu bağlamda yine Muğla da çıkan Muğla da Demokrat Yayla Gazetesi konu ile ilgili olarak “New York'ta İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümü Kutlandı” manşeti ile çıkmıştır. Bu haberin devamında New York'ta yapılan kutlamaların ayrıntısı verilerek “New York'taki Türk haberler bürosunun gazetelere ve televizyon istasyonlarına zamanında sağladığı imkânlar sayesinde İstanbul'un 500. fetih yıldönümü New York'ta bir hafta müddetle kutlanmıştır. Türk haberler bürosu müdürü radyodan yaptığı bir konuşma ile bu yıldönümünün manası anlatılmış, İstanbul'un II. Mehmet tarafından fethi anlatılmış ve bu şehrin dünyadaki önemi üzerinde durulmuştur. Diğer iki radyo ve üç televizyon programında Türk tarihinin mühim devri geniş şekilde aksettirilmiştir” denilmiştir²³.

Sonuç

İstanbul'un Fethi'nin 500. yılı kutlama hazırlıkları 1939 yılında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü talimatıyla başlamıştır. Bu konuda 1941 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında bir komisyon kurularak çalışmalara başlanmıştır. 28 Şubat 1950 tarihinde yani Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre önce yine CHP Hükümeti tarafından fetih kutlamalarının üstlenmesi için “İstanbul'un Fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği” adıyla bir cemiyet kurulmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi üzerine hükümet bu derneği 28 Temmuz 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile yararlı dernekler sınıfına dâhil etmiştir.

İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümünün kutlanacağı 29 Mayıs 1953 tarihi için Fetih Derneği hazırlık yaparken birçok zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorluklar arasında hükümet desteğinin yetersiz olması, dernek yönetimindeki uyumsuzluk ve maddi yetersizlik sayılabilir.

29 Mayıs 1953 tarihinde başlayıp 7 Haziran 1953 tarihine kadar devam eden kutlamalara hem İstanbul'da hem Anadolu'da hem de yurtdışında vatandaşlar büyük ilgi göstermiştir. Bu kutlamalar bağlamında hem İstanbul'da hem de İstanbul dışında Muğla gibi Anadolu şehirlerinde bilimsel, sanatsal, kültürel etkinlikler ve eğlenceler düzenlenmiştir.

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü kutlamalarındaki en büyük eleştiri, dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yer almamasına yönelik olmuştur. Bu kutlamalar sırasında Başbakan Adnan Menderes Londra'ya gitmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar da askeri tatbikatı izlemek için İzmir'e gitmiştir. Bu durumu dönemin basını Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın Türk-Yunan ilişkilerindeki hassasiyeti göz önüne alarak kutlamalara katılmadığı şeklinde yorumlamıştır.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü kutlamaları İstanbul dışında Muğla gibi Anadolu şehirlerinde de gerçekleştirilmiştir. Biz bunu dönemin yerel basınından öğrenebiliyoruz. Bu yıllarda Muğla'da çıkan Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesi hem İstanbul'da yapılan kutlamaları

22 Muğla da Demokrat Yayla, 30 Mayıs 1953, Sayı.150.

23 Muğla da Demokrat Yayla, 17 Haziran 1953, Sayı.363.

hem de Muğla İlinin Milas İlçesinde yapılan kutlamaları günü gününe halka yansıtmıştır. Ayrıca yurtdışındaki kutlamalara da yer vermiştir.

Kaynaklar

1-Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA.030.18.1.2.123.61.13

BCA.030.01.123.782.6

BCA. 490.01.600.76.7

2-Sürelî Yayınlar

Muğla da Demokrat Yayla, 29 Mayıs 1953,Sayı. 149.

Muğla da Demokrat Yayla, 30 Mayıs 1953, Sayı.150.

Muğla da Demokrat Yayla, 17 Haziran 1953, Sayı.363.

3-Kitaplar ve Makaleler

Alkan, Mehmet Ö., “En doğru bildiğimizden kuşkulananmak-13 Ne Zamandan Beri İstanbul’un Fethi Kutlanıyor ve Ayasofya’nın Camiye Çevrilmesi İsteniyor?”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 272 (Ağustos 2016), s. 80-91.

Ata, Ferudun-Çalık, Ömer, “Geçmişten Günümüze Fetih Kutlamaları ve İstanbul Fetih Cemiyeti” *Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı.23,2020, ss.55-98.*

Cunbur, Müjgân, “İstanbul’un 500 üncü Fetih Yıldönümü Münasebetiyle Tertiplenen Sergilerle, Yapılan Kültür, San’at ve Neşriyat Hareketlerine Dair”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1958, c. IV, s. 265-281.

Engin, Vahdettin, “İstanbul’da Müstesna Bir Gün” *Popüler Tarih, Sayı.33, İstanbul, 2003, ss.65-67.*

Polat, Bengül Salman, *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2012.

Tağmat, Çağla Derya, “Fetih Derneği ve İstanbul’un Fethi’nin 500. Yılı”, *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi Vol.3, No.4, Karabük 2014, ss.46-60.*

Uzun, Hakan, “Millet İradesiyle Oluşan Bir Bayram: “Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt.6, Sayı.24, 2010, ss.109-125.*

Yamak, Sanem, “Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler *Fakültesi Dergisi, Sayı.38, İstanbul, 2008, s.326-328.*

EK-1: İstanbul'un 500. ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği Yönetim Kurulu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
MÜHÜRÜ
İSTANBULUN
BEŞYÜZÜNCÜ VE MÜTEAKİP FETİH
YILLARINI KUTLAMA DERNEĞİ
KURULUŞ TARİHİ: 1950
Sayı: 3

İSTANBUL, 1/3/950

Sayın
Şemseddin Günaltay
Kıymetli Başbakan
A n k a r a

İstanbul'un Beşyüzüncü ve müteakip fetih yıllarını kutlama derneği teşekkül etmiş ve statüsü hakkındaki muayyen formaliteler ikmal olunarak resmî hüviyeti almıştır. İdare Kurulunu teşkil eden zevatın isimlerini takdim ediyorum. Dernek, yersizlik dolayısıyla toplantılarını muvakkaten/müzedde yapmaktadır.

Vaktin pek darlaşmış olmasına rağmen İdare kurulu bu mühim ve mukâddes işe başlarken Yüksek şahsiyetinizin maddî ve manevî yardım ve müzaheretlerine mazhar olarak muvaffakiyetler sağlayacağını kuvvetle ümit etmekte olduğumu sonsuz sevgi ve tazimleriyle arzeder ve nizamnamemizin tab'ını müteakip bir nüshasının takdim edileceğini bildiririm.

İdare Kurulu Başkanı
Aziz Ogan
Aziz Ogan

İdare Kurulu Üyeleri:

Başkan	: Aziz Ogan	İst.Arkeoloji Müzeleri Müdürü
İkinci Başkan	: Cemil Topuzlu	Eski Şahremini
U. Kâtip	: Osman Ergin	Eski İstanbul Mektupçusu
Veznedar	: Ali Vasfi Eğeli.	Şişli camii Mimarı
Muhasip	: Halis Kaynar	İst.İş Bankası Müdürü
Üyeler	: İhsan İpekçi	Ipek sinaması sahibi
	Muhiddin Üstündağ.	Eski İstanbul Valisi
	İzzet Aksoman	İst.Tüccar Derneği Başkanı
	Dr.Fethi Erdem	Türk ocağı U.Kâtibi
	Heykeltraş Nejad Sirel.	Güzel San'atlar Akademisi
	Vasfi Rıza Zotu	Şehir Tiyatrosu Artistlerinden

030 01 123 782 6

Muvakkat Merkezi: İstanbul-Eminönü, Balıkpazarı Akosman Han, İzzet Akosman Yazıhanesi. Telefon: 21121/21682

EK-2: Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesi'nin İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Kutlama Manşeti

EK-3: Muğla'da Demokrat Yayla Gazetesinin Milas'taki Fethin 500. Yılı Kutlaması Manşeti

